

”Taakasta rikkaudeksi”

Näkökulmia vapaaehtoiseen marginalisaatioon virallisesta suositusruokavaliosta poikkeavilla.

Elina Keränen
Tampereen yliopisto
Sosiaalitutkimuksen laitos
Sosiaalipolitiikan pro gradu –
tutkielma
Huhtikuu 2010

TIIVISTELMÄ

ELINA KERÄNEN :”Taakasta rikkaudeksi.” Näkökulmia vapaaehtoiseen marginalisaatioon virallisesta suositusruokavaliosta poikkeavilla.

Pro gradu – tutkielma, 89 s.
Ohjaaja: Ritva Nätkin
Sosiaalipolitiikka
Huhtikuu 2010

Tutkielmani käsittelee marginalisaatiota ja sen vaihtoehtoisia jäsentämistapoja perinteiseen irrallisuuteen tai sivullisuuteen painottuvien näkökulmien sijaan. Marginaalin ja yhteiskunnallisen normaalin, ns. keskiön, suhteet muuttuvat jatkuvasti. Se, mikä ennen on ollut epänormaalia ja vierasta, saattaa nyt olla osa jokapäiväistä arkipäiväämme ja toisinpäin.

Tutkimuskohteeni on ruokavaliolla erottautuvat ihmiset, jotka nimeävät itsensä joko kasvissyöjiksi tai karppaajiksi. Tutkimukseni empiirisessä osassa analysoin näiden ruokavalioiden edustajien tuottamia puhetapoja internetin keskustelupalstoilla. Kiinnitän huomioni erilaisiin näkökulmiin, millä tavoin marginaalinen valinta näyttäytyy riippuen siitä käytetystä kommunikaatiosta. Lisäksi analysoin käytettyä kieltä ja sen sisältämiä merkityksiä. Tutkimusmetodinani käytän sekä kriittistä diskurssianalyysia että retoriikka-analyysia.

Tutkimukseni perusteella näyttää siltä, että marginaalisuudesta voi kertoa kolmen puhetavan mukaan, jotka nimesin voimattomaksi, vallattomaksi tai voimakkaaksi. Voimaton puhetapa kuvaa marginaalisuuden raskautta ja sivullisuutta, ja näin ollen on myös perinteisin tapa käsitellä ilmiötä. Toinen puhetapa, vallattomuus, kuvaa kapinahenkistä marginaalisuutta, joka koettelee yhteiskunnallisia rajoja. Viimeinen puhetapa, eli voimakkuus syntyy, kun marginaalisuus muuttuu itsevarmaksi ja rohkeaksi edelläkävijäksi. Marginaalisuus voi siis siitä käytetyn kielen perusteella sisältää hyvinkin erilaisia hahmottamistapoja ja sisältöjä. Marginaalisuuden lopullinen merkitys luodaan vasta siitä kerrottaessa.

Retorisen analyysin perusteella voidaan myös sanoa, että marginaaliset puhetavat ovat kieleltään ja argumenteiltaan värikkäitä ja yksiselitteisiä. Puheella ei edes pyritä diplomatiaan. Puheessa käytetään myös runsaasti vastakohtapareja ja innovatiivisia vastakäsitteitä, joiden avulla on mahdollisuus murtaa perinteisiä kategorisoivia stereotyyppioita marginaalisuudesta. Lisäksi vaikuttaa siltä, että marginaalisuudesta puhuja (eetos) ja marginaalin ja keskiön välinen suhde (paatos) muodostuvat melko samalla tavalla riippumatta itse asiasta, jota marginaalisuus koskee (logos).

Avainsanat: marginalisaatio, keskiö, erilaisuus, ruokavaliio, ruokasosiologia, retoriikka, kritiikki

ABSTRACT

ELINA KERÄNEN : "From weight to wealth." Perspectives on participatory marginalisation on people, who separate themselves from the official recommendation of food.

Master's Thesis, 89 pages.

Director: Ritva Nätkin

Social Politics

April 2010

The aim of this work is to study marginalisation and alternative meaning of it compared to the traditional definitions of unattachment. Relationships between the marginal and the normal, so called centre, changes continuously. Things that were previously abnormal and strange can transform into the part of everyday life and vice versa.

I study people, who separate themselves from others by their choice of food and name their eating habits either vegetarianism/veganism or low-carbohydrate diet. In the empirical part of my work I analyze these people's manners of speaking in the discussions of the Internet. I pay attention to different ways how marginalisation appears depending on the communication been used. I also analyze the meanings of the used language. The method of this study is both critical discourse analysis and rhetorical analysis.

Based on my research it seems that there is three ways to describe marginalisation. I call these ways powerless, rebellion and powerful. Powerless speech describes the heaviness of marginalisation. This is also the most traditional way of handling the phenomenon. Rebellion speech on the other hand describes rebellious marginalisation, which tests the limits of society. The last way of speech, called powerful speech, breaks out when marginalisation becomes a confident and courageous forerunner. Marginalisation contains many different contents based on the used communication. The final meaning of marginalisation is being created while talking about it.

Based on my rhetorical analysis it can be said that manners of speaking and the arguments of speech are linguistically colorful and straightforward. Speech and arguments doesn't even pursue to diplomacy. A lot of contrast and innovative concepts is being used in the speech. There is also opportunity to brake traditional categories and stereotypes against marginalisation through these ways. It also seems that the person who is talking about marginalisation (ethos) and the relationship between the marginal and the centre (pathos) builds up in the same way regardless of the matter (logos), what marginalisation is involved with.

Key words: marginalisation, centre, differentiation, eating habit, sociology of food, rhetoric, critic.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
Tutkimuskohde ja käsitteiden määrittely.....	2
Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne.....	8
2. Näkökulmia marginalisaatioon ja erottautumiseen.....	9
2.1 Marginalisaation rajat: sivussa vai ulkopuolella?.....	10
2.2 Marginalisaatio uhkana ja mahdollisuutena.....	13
2.3 Erottautuminen nyky-yhteiskunnassa.....	16
3. Ruokavalion yhteiskunnallinen merkitys.....	21
3.1 Ruoka tutkimuskohteena.....	21
3.2 Ruoka kulttuurintuotteena ja sosiologisena ilmiönä.....	24
3.3 Ruoka identiteetin heijastumana.....	26
4. Argumentaation ja marginaalin suhde.....	29
5. Internetin keskustelupalsta tiedon lähteenä ja marginaalisena kenttänä.....	34
6. Keskustelupalstojen puhettavat.....	40
6.1 Voimattomuuden puhetapa: väsymys ja turhautuminen.....	41
6.2 Vallattomuuden puhetapa: naiivius ja aggressio.....	49
6.3 Voimakkuuden puhetapa: kehittävyys ja asiantuntijuus.....	58
7. Marginalisaation retoriikka: kieli eron tekijänä ja merkityksen antajana.....	67
8. Johtopäätökset.....	76
Lähteet.....	82
Taulukot:	
Marginalisaation rakentuminen retorisesti.....	74

1. Johdanto

Yhteiskunta arvostuksineen ja suosituksineen muuttuu jatkuvasti. Se, mikä ennen on ollut vierasta ja outoa, saattaa nyt olla normaalia ja arkipäiväistä - ja toisinpäin. Yhteiskuntaan kuuluu myös, että aina on olemassa ihmisiä, jotka eivät miellä juuri tällä hetkellä olevia asioita normaaleiksi tai hyväiksi, vaikkakin ne sitä suurimmalle osalle ihmisistä ovat. Nämä ihmiset saattavat olla eri mieltä pakon sanelemina, jolloin he eivät yksinkertaisesti pysty täyttämään ns. normaaliuden kriteerejä. Toisaalta löytyy myös ihmisiä, jotka nimenomaan haluavat irrottautua yhteiskunnan valtaväestöstä, joko suuremmin tai pienemmin teoin. Omassa tutkielmassani kohdistan katseeni nimenomaan heihin, jotka ovat ennen eläneet tietyllä elämän osa-alueella kuten valtaväestö, mutta todenneet tämän tavan itselleen sopimattomaksi, ja siksi päättäneet valita toisin. Tutkimuskohteeni eroaa ruokavalionsa kautta valtaväestön - ja myös virallisen tahon - valinnasta.

Teoreettisesti valtaväestöstä syrjään ajettua tai joukosta erottautuvaa voidaan kutsua marginaaliksi. Marginaalisuus piiryy monesti tutkimuksissa epäonnen ja voimattomuuden konnotaatioihin; marginaalisuus on usein epätoivottu asia, tai ainakin elämän hyvin raskaaksi tekevä seikka, jolla erottaudutaan selvästi muista ihmisistä (ks. esim. Jokinen ym. 2004; Granfelt 1998; Kulmala 2006). Marginaalista tulee helposti käsitys, että marginaalisuus on ikään kuin raskas taakka, joka tekee kantajastaan heikomman kuin valtaväestön edustajat. Marginaali on tällä tavoin ajateltuna siis heikkouden ja epänormaaliuden kielikuva. Kuitenkin tutkimuksissa tulee ilmi usein myös toisenlainen käsitys marginalisaatiosta, jolloin ilmiö voi olla jopa elämää rikastuttava tekijä. Marginaalisesta valinnasta voi tullakin ihmiselle itselleen näköalapaikka, joka antaa välineen kyseenalaistaa yhteiskunnan vanhoja, totuttuja normeja ja toimintatapoja (esim. Suutari 2001, 7–8; Helne 2002, 100). Marginaalisuus, raskaasta taakastaan huolimatta, voi olla siis myös rikkaus.

Jos marginaalisuutta voidaan määrittää sekä negatiivisen että positiivisen aspektin kautta, onko vain sattumankauppaa kummalla tavalla oma marginaalisuus ihmiselle näyttäytyy? Itse uskon, että vaikka pakonkin kautta syntynyt marginaalinen elämäntilanne voi olla lopulta positiivinen ihmiselle itselleen, positiivinen ulottuvuus on kuitenkin sitä mahdollisempaa mitä vapaaehtoisempaa marginaalisuus on. Koska haluan tutkia marginalisaatiota aiempaa ilmavammassa kontekstissa, tästä syystä valitsen kohderyhmäkseni ihmiset, jotka ovat omasta vapaasta tahdostaan valinneet valtaväestön sijaan marginaalin aseman ja kokevat tämän mielekkäämmäksi tavaksi elää kuin valtanormiston suosima tapa.

Tutkimuskohde ja käsitteiden määrittely

Marginaalisuus voi ilmetä monella tavalla elämän eri osa-alueilla. Marginaalinen elämä tai piirre voi olla näkyvää tai piilossa olevaa. Koska aikaisemmissa marginaalisuutta käsittelevissä tutkimuksissa on tutkimuskohteena ollut hyvin näkyvästi marginaalit ihmiset, tai ainakin marginaalisuus on koskenut erittäin suurta osa-aluetta elämässä (vrt. esim. Riitta Granfeltin 1998 kodittomia naisia koskeva tutkimus), otan työhöni tutkimuskohteen, joka voisi kuvastaa ns. lievää marginaalisuutta. Tämä lievä marginaalisuus näyttäytyy mahdollisesti vain yhdellä elämän osa-alueella eikä todennäköisesti juurikaan näy ulospäin ihmisestä. Ihmisestä ei siis heti ensisilmäyksellä näe, että hän kannattaa valtaväestöstä poikkeavia arvoja tai toimintatapoja. Tutkin ihmisiä, jotka ovat tietoisesti hylänneet virallisterveellisen ruokavalion ja poikkeavat siis ruokavalionsa kautta valtaväestöstä.

Maa- ja metsätalousministeriön alainen asiantuntijaelin, Valtion Ravitsemusneuvottelukunta, määrittelee virallisterveellisen ruokavalion. Tällä tarkoitetaan ravitsemussuositusta, jossa on kerrottu suositeltava ravintoaineiden päivittäinen tarve ihmisellä. Valtion Ravitsemusneuvottelukunnan (= VRN) suositukset perustuvat aina viimeisimpään tutkimustietoon, joten suositukset myös muuttuvat tutkimustiedon karttuessa ja kansanterveystilanteen muuttuessa. Lisäksi neuvottelukunta asetetaan aina kolmivuotiskaudeksi kerrallaan. (VRN:n internetsivut,

26.2.2010.) Virallisterveellinen ravitsemussuositus näkyy julkisten instituutioiden, kuten koulujen ja sairaaloiden, ruokatarjonnassa. Nämä suositukset myös pitkälti määrittävät yleistä käsitystä siitä, millainen on terveellinen ja tavoiteltava ruokavalio. VRN:n internetsivuilla havainnollistetaan mm. yleisesti tutun lautasmallin avulla, millainen on hyvä ja kattava ruokavalio (VRN:n internetsivujen ravitsemussuositukset, 26.2.2010).

Tutkin kahta erilaista virallisterveellisestä suosituksista poikkeavaa ruokavalion edustajaa: kasvissyöjiä (= vegetaristit tai vegaanit) ja hiilihydraattitietoisien ruokavalion kannattajia, eli karppaajia. Kasvissyönnin (= vegetarismien) peruslähtökohdat ovat britannialaisen sosiologin, ja itsekin vegaanin, Donna Maurerin (2002, 71) mukaan myötätunto kaikkia eläviä olentoja kohtaan, kasvisruokien terveellisyys ja huoli ympäristöstä. Perinteisesti kasvissyönnillä on korostettukin terveystieteellisiä näkökulmia, mutta uudemmat suuntaukset painottavat eläinoikeudellisia kysymyksiä ja ekologisuutta (Konttinen & Peltokoski, 2004, 106). Ekologisuus pitää sisällään ajatuksen, että teuraseläimille syötetty vilja voitaisiin suoraan tuottaa ravinnoksi ihmisille, jolloin säästettäisiin energiaa ja rahaa (Wicks 1999, 105), ja näin ruokaa riittäisi myös paremmin kaikille maapallon asukkaille (Mäkelä 2003, 61). Vegaani puolestaan vie vegetarismien harjoittamisen astetta pidemmälle ja vegaanisuuden valinnut ihminen välttää kaikkia eläinkunnan tuotteita ruokavaliossa, mutta myös mahdollisimman pitkälle kulutustuotteissaan ja vaatetuksessaan (Puuronen 2008, 199). Vegaanisuus on ehdottomampaa kuin vegetarismi, koska vegaani mieltää olevansa henkilökohtaisesti vastuussa eläinten yhteiskunnallisesta kohtelusta (Peltokoski 1999, 10–11 teoksessa Niemi 2008, 199–200).

Kasvisruokakulttuuri yleistyi jo 1970-luvulla, mutta elämäntapanäkökohdat nousivat keskeiseen asemaan vasta 1990-luvulla (Konttinen & Peltokoski 2004, 103). Sitä, voidaanko kasvissyönnin kohdalla puhua suoraan marginaalisesta ruokavaliosta, voidaan tarkastella eri näkökulmista. Kasvisruokavalion voi helposti mieltää jo osaksi valtavirtaa, koska se on viime vuosikymmenten saatossa muuttunut harvinaisesta ja erikoisesta valinnasta melko normaaliksi ja arkipäiväiseksi. Kasvisruokaa tarjotaan institutionaalisissa laitoksissa arkipäiväisenä vaihtoehtona sekaruualle,

kasvisruokaravintolat eivät herätä ihmetystä ja ruokavalion kannattajatkaan tuskin kokevat enää niin suurta hämmästystä kanssaihmisissä kuin menneinä vuosikymmeninä. Kasvissyöntein ei olla kuitenkaan aina suhtauduttu yhtä ymmärtäväisesti kuin nykyään. Tästä näkökulmasta ajateltuna siis ruokavalion yhteiskunnallinen asema on kehittynyt ja muuttunut marginaalisesta kohti keskiötä, eli osaksi valtavirtaa ja normaalia.

Toisen näkökulman mukaan kasvisruokavalion kannattajat sijoittuvat kuitenkin edelleen marginaaliin. Maurerin (2002, 150) mielestä kasvisruokavaliosta on tullut kyllä tuttu vaihtoehto muiden ruokien rinnalle, mutta liikkeenä vegetarismi on edelleen marginaalissa. Maurerin mukaan ruokavaliota pidetään niin henkilökohtaisena ja usein ohimenevänä valintana, ettei sitä olla yhteiskunnassa mielletty niin sosiaalisesti hyväksyttäväksi, moraaliseksi valinnaksi, johon suuri yleisö sitoutuu (emt). Ruokasosiologi Johanna Mäkelä (2003, 62) ilmaisee kasvissyönnin marginaalisuuden taas siten, että suomalainen ruokakulttuuri perustuu sekaruokaan ja kasvissyöjät kyseenalaistavat sen syömällä itse eri tavalla. Kyseenalaistaminen myös horjuttaa suomalaisen ruokakulttuurin yhteneväisyyttä (Mäkelä 2000, 214). Lisäksi kasvissyöjät osallistuvat ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun nostamalla esiin ympäristökysymykset, eläinten oikeudet, oikeudenmukaisuuden, globalisaation ja syömisen terveellisyyden (Mäkelä 2003, 62). Tämä näkökulma nousee oleelliseksi myös omassa työssäni. Kasvissyöjät edustavat marginaalista valintaa, vaikkakin hyvin lievästi, koska heidän ruokavalionsa ja siihen liittyvä ideologia ei kokonaisuutena kuulu virallisten auktoriteettien asettamiin suosituksiin.

Karppaajat puolestaan edustavat vielä yksiselitteisesti marginaalia nyky-yhteiskunnassa ja elävät monenlaisten ennakkoluulojen ja kritiikin keskellä. Karppaajat edustavat - ainakin toistaiseksi - melko vierasta ja tuntematonta, joskus jopa pelottavaa elämäntapaa, joka saatetaan nähdä myös uhkana vallitsevaa yhteiskunnallista järjestystä kohtaan. Kuten kasvissyöjät, myös karppaajat osallistuvat ehkäpä vieläkin kriittisemmin yhteiskunnalliseen keskusteluun. Karppaajat kritisoivat vallalla olevia ravintosuosituksia ja ravitsemukseen liittyviä uskomuksia erityisen voimakkaasti. Ruokavalio eroaakin virallisterveellisestä suosituksesta melko voimakkaasti.

Karppaajien ruokavalio perustuu hiilihydraattitietoiseen ajatteluun, jossa rajoitetaan hiilihydraattien määrää tuntuvasti virallisterveelliseen ruokavalioon verrattuna. Lihakset totutetaan käyttämään rasvaa pääasiallisena polttoaineenaan hiilihydraattien sijaan (ks. esim. Atkins 2008; myös www.karppaus.info). Lisäksi karppaajat kiinnittävät syömiinsä hiilihydraatteihin erityistä huomiota valitsemalla vain verensokeria hitaasti nostattavia hiilihydraatteja, ja käytännössä tämä näkyy monien peruselintarvikkeiden välttelemisenä, kuten perunan tai pastan. Lisäksi ero virallisterveelliseen ruokavalioon näkyy suhtautumisessa rasvaan. Karppaajat välttelevät jalostettuja rasvoja kun taas virallisterveellinen ruokavalio painottaa tyydyttymättömien rasvojen (mm. kasvisrasvat) suosimista tyydyttyneiden (eläinrasvat) sijaan. Joissain paikoin karppaus-ruokavalio onkin saanut nimekseen melko osuvasti rasvaruokavalion, perustuen sen ”pelottomaan” asenteeseen eläinrasvoja kohtaan. Karppaajat eivät näe syytä vältellä rasvaisiakaan ruokia samalla tavoin kuin yleisesti ajatellaan niiden olevan epäterveellisiä. (Emt.)

Ruokavaliot ovat mielestäni hyvä tutkimuskohde juuri vapaaehtoisessa marginalisaatiossa, koska ne kertovat vain yhdestä elämän osa-alueesta, joka "marginalisoidaan" erilleen valtavirran suosimasta ruokavaliosta. Ravinto on kuitenkin samaan aikaan myös yksi ihmisen tärkeimmistä tarpeista. Kun puhutaan marginaalisesta ruokavaliosta, marginaalisuus koskettaa konkreettisesti elintärkeää osaa ihmisen elämässä. Ravinto on läsnä jokapäiväisessä elämässä, mutta se sisältää myös monia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia arvoja ja uskomuksia. Valitsemalla virallisterveellisestä suositusruokavaliosta poikkeavan ruokavalion, ihminen samalla haastaa perinteisten yhteiskunnallisten auktoriteettien ja asiantuntijoiden antaman tiedon oikeellisuuden.

Ravinto on merkitykseltään tärkeää, mikä näkyy myös herkkänä suhtautumisena siihen. Tästä ajankohtaisen esimerkin tarjoaa mm. meneillään oleva keskustelu koulujen kasvisruokapäivästä. Tampereella asiaa vielä harkitaan, mutta Helsingissä päätettiin helmikuussa (2010), että kasvisruokapäivä otetaan käyttöön helsinkiläisissä kouluissa. Kasvisruokapäivä pidetään kerran

viikossa, jolloin opiskelijoille tarjotaan ainoastaan kasvisruokavaihtoehto. Osa ihmisistä pitää käytäntöä negatiivisena, koska siinä pakotetaan ihmiset syömään tietyn ideologian mukaan, vaikka valinnan pitäisi olla henkilökohtainen. Jotkut olettavat taas ruokailijan köyhtyvän kasvisruokapäivän johdosta. Käytäntöä kannattavat taas uskovat kasvisruokapäivän päinvastoin monipuolistavan opiskelijoiden ruokavaliota ja tutustuttavan heitä paremmin erilaisiin ravitsemusvaihtoehtoihin. (www.hs.fi, Helsingin Sanomien internet- uutiset 17.2.2010; www.yle.fi/uutiset/kotimaa, Ylen internet- uutiset 19.2.2010; Aamulehti 24.2.2010.) Keskustelu kasvisruokapäivästä on ollut yllättävän kiivasta, joka osoittaa, että poikkeavat ravitsemukselliset tavat nostattavat aina voimakkaita tunteita, kun ne alkavat koskea lähiympäristöä tai omaa elämää.

Marginaalisuutta voi kuitenkin olla vaikea tunnistaa, jos ruokavaliota ei tuoda selvästi esimerkiksi kommunikaation kautta esille. Karppauksen tai kasvissyönnin valitseminen ruokavalioksi tuskin näkyy ihmisestä ulospäin. Tutkittavieni marginaalisuus perustuu omaan valintaan ja sen näkymättömyydestä johtuen, marginaalisuuden rajatkin saattavat alkaa hämärtyä. Rajojen tunnistamista ei myöskään helpota se, että yhteiskunta muuttuu koko ajan luoden yhä uudenlaista ”normaalia” ja ”epänormaalia”. Kulttuuriset trendit vaihtuvat eri elämän osa-alueilla nopeasti ja se, mikä eilen oli vierasta, saattaakin jo tänään olla tuttua ja normaalia. Vaikka kasvissyönnin voidaan tarkastella edelleen marginaalisena liikkeenä, sen yleistä tunnettavuutta ei kuitenkaan voi kiistää, kuten jo Helsingin kasvisruokapäiväkin sen todistaa. Helsingin kaupunginvaltuuston päätöksellä, jokaiselle Helsingin koululaiselle aletaan tulevaisuudessa tarjota vain kasvisruokaa yhtenä päivänä viikossa. Karppaus sen sijaan on vielä melko tuntematon ruokavaliota, josta kertoo jo sekin, ettei karppauksesta ruokavaliota löydy yhteiskuntapoliittisia tutkimuksia. Kasvisruokavaliot, vegetarismi ja vegaanisuus, sen sijaan ovat jo ottaneet paikkansa yhteiskuntapoliittisessa ja erityisesti sosiologisessa tutkimuksessa. Todennäköisesti ruokavalioiden tutkiminen muusta kuin lääketieteellisestä näkökulmasta laajeneekin muille tieteenaloille sitä mukaa, mitä yleisemmäksi ko. ruokavaliota yhteiskunnassa muuttuu.

Tutkimuskohteideni ruokavalioiden marginaalisuus on toisiinsakin nähden jossain määrin erilaista. Ensinnäkin ruokavalioiden edustajat perustelevat valintansa hyvin erilaisin argumentein. Kasvissyöjät painottavat perusteluissaan yhteisöllistä hyvää, kuten eettisiä arvoja ja ekologisuutta. Karppaajat taas perustelevat oman ruokavalionsa yksilöllisinä kuluttajina, koska uskovat oman ruokavalionsa olevan terveellisempää kuin virallisten tahojen antamat suositukset. Pelkistetysti voidaan siis sanoa, että kasvissyöjät painottavat yhteisön hyvää, kun taas karppaajat yksilön hyvää.

Toiseksi tutkittavieni marginaalisuus poikkeaa toisistaan aiemmin mainitun tunnettavuuden johdosta. Kasvissyönti edustaa selkeästi tunnetumpaa ja myös yleisesti hyväksytympää ruokavaliota kuin karppaus. Kasvissyönti ja karppaus tutkimuskohteena antavatkin minulle välineen pohtia marginaalin ja keskiön suhteen kehittymistä (ns. keskiöön lähenemistä ja siitä loittoamista). Todennäköisesti kasvissyöjien yhteiskunnallinen asema "marginaalista lähemmäs keskiötä" noudattelee pitkälti samoja vaiheita kuin karppaajien vielä edessä oleva matka. Vaikka karppaus ruokavaliona herättää edelleen hämmästyksiä ja kysymyksiä valtaväestössä, sekin kuitenkin selkeästi näyttää liikkuvan kohti keskiötä. Eritoten perinteisen asiantuntijuuden valtaa määritellä ruokavaliota on alettu kritisoida koko ajan näkyvämmiin. Tästä hyvän esimerkin tarjoaa mm. lääkäri Matti Tolosen (2007) Ravitseminen ja mielenterveys -teos, jossa hän vahvasti kyseenalaistaa nykyaikaiset ravinto- ja vitamiinisuositukset. Tolosen mukaan nyky-yhteiskunnassa lääketiede ei noteeraa yksilöllisiä eroja esimerkiksi vitamiinisuosituksissaan, ja nämä yksilölliset erot voisivat juuri olla ratkaisevia esimerkiksi sairauksia ehkäistäessä tai jopa parannettaessa (emt).

Toisen vieläkin tuoreemman esimerkin poikeavan ravitsemuslinjan noususta tarjoaa myös Aamulehden 24.2.2010 julkaistu uutinen, jossa raahelaislääkäri Pekka Suonsivu toivoisi kaupungin vaihtavan ruokahuollossaan teollisten rasvojen tilalle alkuperäisen voinin. Toive on suoraan linjassa karppaajien ruokavalion kanssa siltä osin, että karppaajat kritisoivat erittäin voimakkaasti juuri teollisten rasvojen ja kevyttuotteiden suosiota. Nämä esimerkit vain vahvistavat ajatuksen siitä, että marginaalisuus ei pysy paikoillaan, vaan muuttuu ja kehittyy jatkuvasti yhteiskunnankin muuttuessa.

Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne

Jatkuva yhteiskunnallinen liike on yksi työni perusajatuksista. Oletan siis, että yhteiskunta muuttuu koko ajan, jolloin myös marginaalin ja keskiön suhteet muuttuvat. Joskus yhteiskunnan kehittyessä marginaalisuuskin lähenee keskiötä siten, että aiemmin epänormaalina pidetystä tuleekin osa normaalia. Toinen esioletukseni on, että marginaalisuus, valtavirrasta erottautuminen ja epänormaalius ovat usein näkyneet tutkimuksissa negatiivisina ilmiöinä, vaikkakin marginaalin positiivinen ulottuvuus on tunnustettu. Nähdäkseni yhteiskunnan kehittyminen kuitenkin osittain aina vaatii erottautumista vanhasta, ja sillä tavoin myös marginaalisuus sisältää aina mahdollisuuden sekä yksilölliseen että yhteiskunnalliseen kehitykseen. Marginaalisuus positiivisena, yhteiskuntaa kehittävänä ilmiönä on siis tunnustettu, mutta jäänyt vaille tarkempaa tarkastelua. Työssäni tarkastelen marginaalisuutta kehittävänä ilmiönä kuitenkin yksilölle itselleen, vaikkakin ilmiöllä voi olla myös suotuisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Yksilölle marginaalisuus on osa ihmisen omaa, yksilöllistä identiteettipolitiikkaa.

Näiden esioletusten pohjalta tutkimuskysymykseni muodostuvat seuraavanlaisiksi:

- 1) Miten virallisterveellisestä ruokavaliosta poikkeavat itsemäärittelevät oman marginaalisuutensa/erottautumisensa merkitykset suhteessa valtaväestöön?
- 2) Millaisia erilaisia näkökulmia marginalisaatioon voidaan luoda näiden merkitystenantojen kautta?

Näihin kysymyksiin vastaamalla pyrin lopulta pohtimaan, minkälaisen aseman marginalisaatio omaa nyky-yhteiskunnassa. Onko marginalisaatioissa useita erilaisia – jopa toisilleen vastakkaisia – merkityksiä vai katoaako marginaalisuus, jos siihen ei mahdollisesti liitykään negatiivisia tunteita toiseudesta tai erottautumisesta?

Työni etenee siten, että aloitan perehtymällä marginalisaation ja erottautumisen teoreettisiin näkökulmiin. Luku 2 pitää sisällään erilaisia, jo olemassaolevia näkökulmia tähän aiheeseen. Tämän jälkeen teen luvussa 3 pienehkön kirjallisen katsauksen ruokasosiologiaan, eli ruoan yhteiskunnalliseen luonteeseen ja sen merkitykseen osana ihmisen identiteettiä. Pysin myös pohtimaan, miten ruokavalio ja marginalisaatio linkittyvät yhteen. Luvussa 4 ja 5 käyn metodisen pohdinnan läpi sekä esittelen aineistoni kenttää, internetiä ja niitä kahta keskustelupalstaa, joista tutkimuskohteeni ja aineistoni löysin. Menetelmälukujen jälkeen siirryn ensimmäiseen analyysilukuun 6, jossa esittelen keskustelupalstoilta löytämäni puhetavat. Puhetavat ilmentävät ennen muuta marginaalisuuden ja keskiön välisten suhteiden muotoutumista. Puhetapojen esittelyn jälkeen siirryn retoriseen analyysiin luvussa 7, joka on toinen analyysilukuni. Luvun tarkoitus on pureutua tarkemmin puhetavoissa käytettyyn kieleen ja argumentteihin.

2. Näkökulmia marginalisaatioon ja erottautumiseen

Marginalisaatio-käsitteen alkuperä juontaa juurensa Yhdysvaltoihin aina 1920-luvulle sosiologiaan ja Chicagon koulukuntaan. Sosiologit Robert E. Park sekä hänen oppilaansa Everett Stonequist käyttivät marginaali-ihmisen (marginal man) käsitettä kuvaamaan monikulttuurista ihmistä, joka kokee kulttuurienväliset ristiriitaisuudet omaksi henkilökohtaiseksi ongelmakseen. Edustaessaan samanaikaisesti kahta eri kulttuuria, syntyy samalla identiteettejä, jotka muodostuvat kahdesta eri suunnasta ja ihminen saattaa kokea elävänsä ympäristössä, johon ei kuulu. Näin ollen marginalisaatiossa perinteisimmillään on kyse (etnisestä taustasta johtuvasta) ulkopuolisuuden kokemisesta. (Park 1928 & Stonequist 1965, teoksessa Suutari 2001, 138–139.)

Marginalisaatio käsitteenä soveltuu kuitenkin monipuolisempaan käyttöön kuin vain etnisen erilaisuuden tarkasteluun. Käsite on ilmaisunakin jo niin voimakkaasti metaforinen, että siitä herää heti mielikuva, mitä asia voisi pitää sisällään. Lingvistisesti marginalisaation käsite pohjautuu latinankieliseen sanaan *margo*, joka merkitsee rajaa tai reunaa (Helne 2002, 172). Marginaali onkin

sivussa ja sitä määrittävät rajat, joilla se erotetaan itse pääasiasta. Näiden rajojen kautta marginaali myös merkitään erilaiseksi tai vieraaksi. Tässä luvussa tarkoitukseni on valaista, millä eri tavoilla marginalisaatio tutkimuksissa voidaan jäsentää. Mitä sivussa olemisella tarkoitetaan ja onko tämä vieraus aina negatiivista? Eikö toisaalta ole myös niin, että ilman reunoja (marginaalia) ei ole itse pääasiaakaan, keskiötä? Marginaali vaikuttaakin käsitteenä olevan huomattavasti rikkaampi ja monitulkintaisempi kuin äkkiseltään voisi kuvitella.

2.1 Marginaalisaation rajat: sivussa vai ulkopuolella?

Kun marginalisaation käsitettä aletaan purkaa auki, ensimmäinen ajatus liittyy sivullisuuteen. Marginaali piirtyy jollain tapaa sivuun muista. Marginaali perinteisimmillään – ja ehkäpä myös yksioikoisimmillaan – tarkoittaaakin negatiivisesti latautunutta sivullisuuden ja erilaisuuden kokemista. Tällainen marginalisaatioon liitettävä sivullisuuden ja ulkopuolisuuden näkökulma on löydettävissä eritoten sosiaalityön saralta, jossa marginaaleja onkin tutkittu melkoisen runsaasti kvalitatiivisin menetelmin. Marginaalisuuden tuoman erillisyyden ja ulkopuolisuuden kokemukset ovatkin usein negatiivisia ja marginaalisesta tilasta haluttaisiin päästä eroon. Normaaliin pyrkiminen muodostuu tällaisesta näkökulmasta käsin usein tavoiteltavaksi ja marginaalisuus itsessään negatiiviseksi (ks. esim. Strandell, Julkunen & Lamminen 2002, 111–112).

Kun marginaaliin liitetään sivullisuus ja ulkopuolisuus, käsite alkaa muistuttaa hyvin negatiivisesti latautunutta syrjäytymisen käsitettä. Marginaalit määritelläänkin usein rinnastettuna syrjäytyneisiin, ja nämä kaksi käsitettä saattavat arkikielessä myös sotkeentua helposti toisiinsa. Sosiaalityön tutkija Arja Jokinen (Jokinen 2004, 76) selventää, että marginaali on tilallinen vertauskuva, jossa ollaan kyllä sivussa, reunalla tai syrjässä, mutta syrjäytyminen on marginaalin sisarkäsite ja viittaa tätä enemmän ulkopuolisuuteen, ulkopuolella olemiseen. Samantyyppisen eron tekee myös sosiaalipolitiikan tutkija Tuula Helne (2002, 172), jonka mukaan marginaalit ovat reunalla, mutta

eivät sen ulkopuolella. Marginaalit siis vielä kuuluvat yhteiskunnan sisälle. Toisaalta jos marginaali on reunalla, mutta ei sen ulkopuolella, marginaali voidaan nähdä myös yhteiskunnan suvaitsevaisuuskynnyksenä, jossa sisällä olevat ja ulkopuolelle joutuvat erotetaan (Helne 2002, 175). Marginaalisuus voisi siis olla hyväksytympää tai tutumpaa erilaisuutta kuin syrjäytyminen, koska se sijaitsee ”lähempänä”.

Marginaalisuuteen liittyy jollain tapaa vahvempi kuuluminen yhteiskuntaan kuin syrjäytyneillä, vaikka selvää onkin, että myös marginaali eroaa yhteiskunnallisesta keskiöstä. Tärkeää kuitenkin on, että marginaalisuus voidaan ymmärtää ilmiönä, joka pitää sisällään muutakin kuin ulkopuolisuuteen liitettävää epätoivoa, onnettomuutta ja puutetta. Tällaisen näkökulman tuo esiin myös nuorisotutkijat Minna Suutari (2001, 10) sekä Markku Jahnukainen ja Tero Järvinen (2001, 126). Jahnukaisen ja Järvisen mukaan marginaalin ja syrjäytyneen välillä on nähtävissä selvä ero, jossa syrjäytymiseen liittyy aina huono-osaisuutta ja irrallisuutta, mutta marginaali sen sijaan voi joko olla sitä, tai sitten ei. Lisäksi syrjäytyminen on aina negatiivinen, ei-toivottu ilmiö, mutta marginaalisuus voi olla myös jopa haluttua ja itsevalittua. (Jahnukainen & Järvinen 2001, 127.) Marginaalisuus voi muodostua myös omaksi, individualistiseksi elämäntavaksi.

Koska marginaali on paljon monimuotoisempi ja joustavampi käsite kuin syrjäytyminen, on tärkeää, että ilmiötä myös tarkastellaan laajemmin kuin suppeasta huono-osaisuuden näkökulmasta. Marginalisaatiotutkimus jää väistämättä yksipuoliseksi, jos marginaalit esitetään lähinnä irrallisina ja onnettomina yksilöinä, kuten Suutari (2001, 6) esittää ja jatkaa, että marginaaliin liitetään usein myös huonot osallistumismahdollisuudet yhteiskunnassa ja vallanpuute omasta elämästä. Oman havaintoni mukaan marginaalin monimuotoisuus on kyllä tutkimuksissa tunnustettu, mutta jätetty vähemmälle tarkastelulle.

Marginalisaation moniulotteisuudesta huolimatta käsitteeseen voidaan varmuudella liittää reunalla tai sivussa oleminen. Jos jonkin sanotaan sijaitsevan reunalla, jokin muu tällöin on löydettävissä

keskeltä. Marginaalin sisältöä määriteltäessä syrjäytymisen lisäksi keskeiseksi käsitteeksi nouseekin keskiö, joka edustaa yleisesti hyväksyttyä valtavirtaa ja -normistoa yhteiskunnassa. Ollakseen olemassa jonkinlainen keskiö, on oltava myös reunat, jolloin marginaali ei pelkästään määrittele reunoja, vaan aina niiden lisäksi ns. normaalia, eli keskiötä. (Ks. esim. Suutari 2001; Kuure 1996; Helne 2002.) Nuorisotutkija Tapio Kuuren (1996, 12) mukaan marginaalin kiinnostavuus liittyykin juuri sen suhteeseen reunoihin ja keskiöön sekä siihen, mitä se kertoo yhteiskunnasta ja ihmisistä niin marginaalissa kuin keskiössäkin. Yhteiskunnallisissa keskiössä sijaitsevia asioita pidetään yleisesti normaalina ja sitä, mikä jää marginaaliin, epänormaalina. Kun keskiö määrittää normaalia, kyse on vallankäytöstä, koska samaan aikaan se määrittää marginaalin epänormaaliksi paikaksi. Keskiön ja marginaalin väliset suhteet ovatkin aina valtasuhteita (Jokinen ym. 2004, 12).

Rajanveto normaaliin ja epänormaaliin kuuluu väistämättä keskusteluun marginaalista.

Yhteiskunnassa on tiettyjä määreitä, jotka määrittävät mikä on normaalia ja mikä ei. Tuula Helneen (2002, 82) mukaan normaaliuden kriteerinä pidetään työtä, tiettyä koulutustasoa ja sosiaalista verkostoa. Näiden puute asettaa tietyt ihmiset syrjään normaalista. Toisaalta kulttuurintutkijoiden Mikko Lehtosen ja Olli Löytyn (2003, 8) mukaan Suomessa suhtautuminen kaikkeen normaalista poikkeavaan on kaiken kaikkiaan kehittymätöntä, koska Suomi on edelleen varsin homogeeninen maa ja erilaisuuden sietokyky on matala. Toisaalta tässäkin tapauksessa reunojen tai marginaalin merkitys on keskiölle oleellinen, koska Lehtonen ja Löytty jatkavat Suomen ja suomalaisuuden toisaalta määrittävän yhä enemmän itseään ulkopuolisten tekijöiden kautta (emt, 9).

Tiukkaa rajanvetoa normaalin ja epänormaalin välille on kuitenkin mahdoton vetää, koska sekä keskiö että marginaali ovat kummatkin vielä erikseen heterogeenisiä ja alati muuttuvia paikkoja (Jokinen ym. 2004, 13; Kuure 1996, 8). Jollain osa-alueella voi olla marginaalissa ja jollain ei (ks. Helne 2002, 172–176). Marginaalisuus voi siis ilmentää yhdestä näkökulmasta yhtä asiaa ja toisesta toista, ja kaikki nämä merkitykset voidaan sijoittaa marginalisaatio-käsitteen alle. Marginalisaatio on erittäin moniulotteinen ja laaja käsite, jonka voidaan varmuudella vain sanoa pitävän sisällään paljon enemmän kuin ulkopuolella olemisen. Marginaalinen tila voi olla myös näköalapaikka, joka

avaa uusia väyliä ja antaa mahdollisuuden kyseenalaistaa arkisia itsestäänselvyyksiä (Helne 2002, 100; Kuure 1996, 15). Seuraavaksi tarkastelen marginalisaatiota ilmiönä, joka avaa enemmän sen positiivisia puolia: marginaalisuus voi olla myös paikalleen pysähtyneen keskiön haastavaa yksilöllisyyttä.

2.2 Marginalisaatio uhkana ja mahdollisuutena

Positiivinen ulottuvuus marginaalisuudessa perustuu siihen, että marginaaleissa paikoissa sekä voidaan että uskalletaan tuulettaa paikalleen pysähtyneitä normistoja ja kulttuurisia malleja (Suutari 2001, 5), kuin myös niissä voidaan nähdä erilaisia elämäntapoja ja yhteiskunnan mahdollisuuksia (Helne 2002, 100). Uudenlaisen, hieman raikkaamman näkökulman tarjoaminen yhteiskunnasta takaa sen, että marginaali pelkän sivullisuuden ja ulkopuolisuuden ohella omaa myös huomattavasti positiivisempia merkityksiä kuin perinteisimmillään voidaan ajatella. Marginaalisuus tarjoaa erilaisen näkökulman vallitsevaan yhteiskuntaan ja täten myös mahdollisuuden yhteiskunnalliseen suotuisaan kehitykseen.

Marginaalin erilaisuus ja positiivisuus voi olla kuitenkin myös uhka. Suutarin (2001) mukaan marginaali-ihminen on uhka keskiölle, koska hän elää aina jollain lailla eri tavalla kuin valtanormiston mukaan kuuluisi. Tällainen jännitteinen ero johtaa myös siihen, että marginaali pyritään ns. ottamaan haltuun ja palauttamaan keskiöön, koska sen erilaisuus uhkaa yhteiskunnan yhteisöllisyyttä. (Emt, 5.) Jos marginaaliin joltain elämänsä osa-alueelta lukeutuva ei itse koe asemaansa tai valintaansa negatiivisesti tai haluakaan muuttaa sitä, on omiaan syntymään ristiriitatilanne sen suhteen, mikä on tavoiteltavaa ja normaalia, ja mikä ei. Kun ihmiseen liitetään marginaalisuus, hän tulee helposti nähdyksi ja kohdelluksi vain marginalisoivien kategorioiden edustajana eikä yksilönä (Jokinen ym 2004, 10).

Toisaalta keskiön negatiivinen suhtautuminen marginaaliin voi olla myös sitä, että eron tekeminen on valtavirralla itselleenkin puolustusmekanismi marginaaleja vastaan (Suutari 2001, 8). Marginaaliakin vastaan halutaan ehkäpä kamppailla ja pitääkkin se marginaalina, jos se nähdään voimakkaana uhkana vallitsevalle, yhteiskunnalliselle tasapainolle. Tästä poikkeavuuden uhkakuvasta nousee myös marginaalin kurissapidon, sivilisoinnin ja hallinnon vaateet (Kuure 1996, 18). Marginaali halutaan selkeästi pitää kontrollissa. Myös hyvinvointivaltiomme on rakentunut siten, että sosiaalipolitiikassa on vahva yhteisöllisyyteen palauttamisen pyrkimys, eli reunoilla elävät halutaan erilaisin toimenpitein palauttaa osaksi keskiötä (Helne 2002). Keskiötä siis pidetään arvossa ja marginaali olemassaolollaan uhkaa tätä yhteneväisyyttä. Uhkaavaa on se marginaalisuus, joka kyseenalaistaa vallitsevan järjestyksen ja sen logiikan (Barel 1984, 37–38 teoksessa Helne 2002, 120) ja turvallisiksi se muuttuu, kun se joko alistuu tai sulautuu keskiön arvoihin. Keskiön voidaankin sanoa sisältävän kulttuurisen mallitarinan siitä, mikä yhteiskunnassa nähdään arvokkaana ja tavoiteltavana ja kaikki muu jää marginaaliin (Jokinen ym. 2004, 17).

Marginaalista katsottaessa mallitarina näyttää kuitenkin varsin erilaiselta. Tästä suunnasta keskiö saattaa näyttäytyä hyvin pysähtyneeltä ja uudistuskyyvyttömältä paikalta. Ns. normaalia kannattavat ja marginaalin tuomitsevat ihmiset saattavat itse leimautua osaksi massaa ja väritöntä valtavirtaa – konservatiivia, joka ei osaa uudistautua (Kuure 1996, 12). Tällöin marginaalista saattaakin päinvastaisesti muodostua yksilön silmissä tavoiteltu paikka ja keskiö sijoitetaan torjuttavaksi tilaksi. Kuten Tuula Helne (2002, 177) kirjoittaa, reunakin voi siis joissain tapauksissa olla keskellä, riippuen siitä kuka puhuu ja mistä positioista, tavoitteista ja näkökulmasta käsin.

Marginaalisuus voi siis pitää sisällään pelkoa ja torjuntaa, mutta myös kiehtovuutta ja jopa ihailua (Helne 2002, 100). Marginaalin ihaileminen ja romantisointi on seurausta sen innovatiivisen luonteen korostamisesta taas perinteiseen kurjuutta korostavan syrjäytymiskeskustelun vastakohtana (Kuure 1996, 12). Kuten Tapio Kuure jatkaa, marginaalia ei ole syytä romantisoida kuin

ei myöskään patologisoida, vaan nähdä se poikkeavuutena, joka voi pitää sisällään niin kurjuuden kuin innovatiivisuudenkin (emt). Jos marginaalisuuden erilaisuutta, innovatiivisuutta ja kapinahenkeä korostetaan, käsite alkaa lähestyä helposti nuoruuteen liitettäviä piirteitä. Nuoruudelle on taas ominaista, että jossain määrin kulttuurista muutosta ihannoidaan ja siihen halutaankin pyrkiä.

Sosiologit Esa Konttinen ja Jukka Peltokoski (2004, 53) – jotka ovat tutkineet mm. aktivistinuoria – sanovat, että lähinnä nuoret voivatkin tuoda julkiseen keskusteluun kokonaan uusia kulttuurisisältöjä ja vaatimuksia. Nuorten ajattelua ei vielä sido mitkään vanhat kulttuurisesti omaksutut ”totuudet” (emt). Samalla kun nuoret luovat omaa maailmankuvaansa, he rakentavat myös uudenlaista, tulevaisuuden yhteiskuntaa. Nuoruuden raikkaus hyvine piirteineen omaa juuri ne samat piirteet, millä positiivista, yksilöllisyyttä korostavaa marginaalisuuttakin voisi luonnehtia. Vaikka marginaalissa voi luonnollisesti olla kaikenikäisiä ja kaikissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä (ks. esim. Niemi 2008, 16), ehkäpä ns. hyväksytyyn ja ihailtuun marginaaliin liitetäänkin mielikuvissa nuoruus, ts. ainakin nuorekkuus. Nuorekkuus, innovatiivisuus ja uudistuskyky taas ovat yksi aikamme ihailtuja arvoja.

Käsite 'marginaali' muuttuu sitä monipuolisemmaksi ja toisaalta myös vaikeammaksi käyttää, mitä halutumpaa ja positiivisempaa asiantila on. Jos marginaali-ihminen on iältään kovin nuori, käsite sulautuu luontevaksi osaksi henkilön nuoruutta, joka todennäköisesti poistuu, kun ihminen kasvaa ja kypsyy aikuiseksi. Jos kyseessä taas on vakavastiotettava, perusteltu ja harkittu valinta, jolle nähdään vielä olevan yhteiskunnallinen tilaus eivätkä keskiön arvot tunnu soveltuvan itselle, voidaankin marginaalin sijaan käyttää ilmaisua erottautuminen tai vahva yksilöllisyys. Seuraavassa luvussa vien pohdinnan marginaalisuudesta entistä ilmavampaan kontekstiin, kun marginaalisuudesta poistuu vähäinenkin negatiivinen sävy, ja käsite muuttuukin kuvaamaan yksilöllistä, vaihtoehtoista elämänpolkua.

2.3 Erottautuminen nyky-yhteiskunnassa

Politiikan tutkija Pertti Lappalainen toteaa, että jos marginaalia määrittää vapaaehtoinen erottautuminen, valtanormiston kritisointi ja muutoshakuisuus, hän voi jopa tietoisesti luoda konfliktia hegemonisoituneeseen valtavirtaan ja miellyttää näin enemmän muita marginaalissa olevia (Lappalainen 1999, 25). Valtavirtaan ei välttämättä haluta edes kuulua ja tämä mielipide saatetaan tuoda esille hyvinkin selvästi. Marginaalin ilmavampi tarkastelu vapaaehtoisena, haluttuna valintana, tuo käsitteen hyvin lähelle erottautumista ja yksilöllisyyttä. Erottautuminen ja yksilöllisyys taas ovat nuorekkaita termejä, jotka sopivat hyvin nykyaikaan ja jotka jossain määrin ovat jopa tavoiteltuja asioita.

Nyky-yhteiskunnassa vastakohtaisuudet ovat jo valmiiksi korostuneet internetin, langattoman kommunikaation, tiedon hankinnan ja yhteydenpidon helppouden vuoksi (Hoikkala & Roos 2000, 9–10). Erilaisuudesta on tullut suosittua ja yhä helpommin tavoitettavaa. Lisäksi yksilöllisyyttä korostavassa yhteiskunnassa yksilön sisäinen maailma muuttuu yhä merkittävämmäksi (Aapola & Ketokivi 2005, 21). Nyky-yhteiskunta tarjoaakin oivallisen kentän erilaisille elämäntavoille ja perinteisen normaalin kyseenalaistamiselle. Myös Tuula Helneen (2002b, 28) mukaan myöhäismodernin yhteiskunnan arvot ovat relativisoituneet, joten on käynyt vaikeammaksi sanoa, mikä on normaalia ja samanlaista, mikä poikkeavaa ja erilaista. Jokainen yksilö on lisäksi jostain näkökulmasta erilainen. Erilaisuuden itsessään voisi siis sanoa muuttuneen nyky-yhteiskunnassa aika tavanomaiseksi ilmiöksi.

Poikkeavuus valtanormistosta on jokaisen ulottuvilla oleva mahdollisuus ja monesti ainakin jossain määrin erilaisuuteen kannustetaan yhteiskunnassamme. Esimerkiksi sosiologiassa yleisesti ajatellaan, että kriittisyys suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan on hyve ja sosiologialla itselläänkin tulee olla ”kriittistä potentiaalia”. Kritiikin avulla voidaan tehdä myös tarvittavia interventioita

yhteiskuntaan. (Purhonen & Roos 2006, 19.) Yksilön tasolla kriittisyys ja valtanormistosta poikkeaminen voi näkyä esimerkiksi ns. kevyenä yhteisöllisyytenä (Suutari 2001, 143). Yksilö voi olla osittain marginaalissa ja osittain keskiössä, jolloin hän voi toimia marginaalissa ryhmässä, mutta silti vastata myös yhteiskunnan normeihin esimerkiksi kouluttautumalla ja työskentelemällä (emt). Tällainen ”kevyt yhteisöllisyys”, tai toisaalta myös ”kevyt marginaalisuus”, on omiaan tuomaan pikkuhiljaa myös keskiöön vieraana pidettyjä asioita. Normaalin diskurssia uudelleen muokataankin sen suhteen mikä on normaalia itselle, ja tähän taas vaikuttaa oma elämäntilanne, ikä, etnisyys, sukupuoli ja luokka (Becker 1997, 200). Uskoakseni myös ”kevyt” marginaalisuus koskettaa suurempaa väestöosaa kuin aiemmin tutkimuksissa näkynyt päinvastainen ”raskas” marginaalisuus.

Myös ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun voidaan sanoa kannattavan kriittisyyttä ja erilaisuutta. Bourdieu (1999, 28) sanoo, että demokratiaa ei ole ilman todellista kriittistä vastavoimaa. Vastaan asettuminen normaaliin nähden voi siis olla myös hyve, koska sille on olemassa selvä yhteiskunnallinen tilaus. Kriittisyys ja erilaisuus kuitenkin vaativat melko vapaahenkisen ja suvaitsevaisen yhteiskunnan kukoistaakseen. Yhteiskunnallisella, julkisella tasolla tämä on jossain määrin tunnustettukin, koska kuten sosiaalipolitiikan tutkija Olli Kangas (1995, 63) toteaa, ihmisten mahdollisimman suuri autonomia ja vapaus on nähty parhaaksi keinoksi taata myös suurin mahdollinen yhteiskunnallinen hyöty. Itsekäs, omaa etua ajava yksilö, jota valtio ei holhoa, toimii tehokkaasti ja edistää rationaalisilla valinnoillaan myös yhteistä hyvää. Joskin liiallinen itsekkyyks toisaalta myös tuhoaa itsensä eikä toteuta kollektiivista hyvää. (Emt.)

Ennen kuin voidaan kuitenkaan puhua erottautumisesta, on muodostettava ensin käsitys siitä, mikä ylipäätään on se normaali, josta halutaan erottautua. Mitä keskiön sisältä löytyy? Käsitys normaalista ja epänormaalista muodostuukin monen tekijän vuorovaikutuksesta. Yhdysvaltalaisen antropologin Gay Beckerin (1997, 201–202) mukaan normaaliuden diskurssien syntyymiseen, muokkaamiseen ja tulkitsemiseen vaikuttavat sosiaaliset instituutiot ja erilaiset ryhmät. Jokin asia voi ajan saatossa muuttua epänormaalista normaaliksi, kun vallitsevasta ajattelutavasta poikkeavat

ideologiat saavat äänensä kuuluviin. Tämä tapahtuu, kun yhä useammat alkavat puoltaa näitä poikkeavia näkökulmia. (Emt, 203.) Jos marginaalia ideologiaa tai toimintatapaa alkaa esiintyä yhteiskunnassa yhä suurenevassa määrin, on se selvä viesti uusista tarpeista, jotka ovat nousseet esiin. Valitsemalla toisella tapaa kuin valtaosa, saatetaan pyrkiä esimerkiksi aatteellisesti tai poliittisesti johonkin tavoitteeseen (Niemi 2008, 12–13). Lievemmissä ilmiöissä, kuten populaarikulttuurissa, keskiön ja marginaalien rajat muuttuvat hyvinkin nopeasti ja usein marginaalista ajan saatossa tuleekin osa keskiötä (Suutari 2001, 143).

Kuten ei normaali, ei erilaisuuskaan, ole itsessään kuitenkaan mikään muuttumaton olemus, eikä kukaan ole lähtökohtaisesti poikkeava, vaan erilaisuus tuotetaan vasta kohtaamishetkellä (Lehtonen & Löytty 2003, 12). Ihmiset muodostavat käsityksensä, arvonsa ja tunteensa oman elämänhistoriansa pohjalta. Tästä johtuen samankaltaiset elämänhistoriat ja -tilanteet ovat taipuvaisia tuottamaan samankaltaista suuntautuneisuutta yhteiskuntaan. (Konttinen & Peltokoski 2004, 51.) Erilaisten elämäntapojen kohdatessa siis oletettavasti ne myös vahvistavat toisiaan ja mahdollisesti synnyttävät eroa normaaliin vielä lisää. Samanlaiseen tulkintaan voi päätyä, jos elämänhistorian tilalla puhutaan laajemmin Pierre Bourdieun käsitteestä habitus. Habitus tarkoittaa henkilöhistoriaa, jossa kasvatuksesta ja kulttuurista opitut mallit sulautuvat oman henkilökohtaisen mieltymyksen kokonaisuudeksi (ks. esim. Bourdieu 1984, 172; Bourdieu 1977, 72; Kauppi 2000, 36; Mäkelä 1994, 254). Habitus ohjaa ihmisen toimintaa siten, että hän tiedostamattaan hakeutuu sellaisiin sosiaalisiin olosuhteisiin, joissa tuntee olonsa kotoisaksi. Tästä syystä samanlaiset habitukset myös vetävät toisiaan puoleensa. (Salo 2004, 23.)

Habitusta yksinkertaistetumpi selitysmalli erottautumiselle on ajatus, että ihmisten tekemälle poikkeavalle valinnalle voidaan nähdä olevan selvästi kolme syytä: pakko, moraalinen kannanotto tai turhautuminen (Aho 1985, teoksessa Niemi 2008, 154). Erilainen elämäntapa voi olla henkilön aatteita tai mielipiteitä kuvaava voimakas osoitin. Pierre Bourdieu (1977, 164) on luonut käsitteen nimeltä doksa, joka tarkoittaa luuloa, jähmeää tapaa tai vallitsevaa käsitystä. Doksa viittaa tilanteeseen, jossa sosiaalinen järjestys näyttyy toimijoille ainoana kuvitellusti mahdollisena

vaihtoehtona toimia. Doksan olemassaolo paljastuu vain tilanteissa, joissa esiintyy kriittisiä, vallalla olevat toimintatavat kyseenalaistavia tulkintoja. Näissä tilanteissa avautuu myös mahdollisuus käydä keskustelua ja esittää kysymyksiä. (Emt.) Jos erottautumisen syynä on kannanotto vallitsevia toimintatapoja vastaan, sen avulla voi siis selvästi tuoda esiin ns. doksan ja pureutua sen mielekkyyteen. Kokemalla ja näkemällä erilaisuutta ihmiset väkisinkin laajentavat olemassaolevia, joskus pysähtyneitäkin näkökulmiaan.

Bourdieu (1977, 164) mukaan hallitsevat ryhmät pyrkivät kuitenkin pitämään mahdollisimman suuren osan yhteiskunnallisista käytännöistä doksan tilassa, jolloin kritiikki ja keskustelu ei tavoittaisi sitä. Jos tavoittaa, vallitsevat käytännöt joutuvat puolustautumaan esittämällä perusteluja olemassaolonsa oikeutukseksi. Hallitsevien ryhmien on lisäksi helppo muotoilla keskustelun edellytykset siten, etteivät kriittiset kannanotot pääse nousemaan niissä esiin tai ainakaan menestymään. (Ks. esim. Heiskala 2000, 178–179; Mäkelä 1995, 246–247). Tästä esimerkkinä voi mainita yhden yhteiskunnallisen auktoriteetin, lääkärin, jonka määräämistä suosituksista on hyvin vaikeaa poiketa. Vaikeus johtuu siitä, että lääkäri omaa erikoistuneen asiantuntemuksen, joka arvostetaan yhteiskunnassa korkealle. Lisäksi lääkärit pyrkivät hoidolliseen autonomiaansa ja asiantuntemukseensa nojaten myös rajoittamaan ulkopuolisten määräysvaltaa terveydenhuollossa. (Hermanson 1992, 78–79.) Lääkäri on siis klassinen esimerkki hallitsevasta ryhmästä, jonka asettamia ajatusmalleja (tai ”doksa”) on vaikea murtaa ainakaan ilman, että itse omaa lääkärin asiantuntemusta.

Vaikka erottautumisen kritiikki ei pystyisikään syrjäyttämään totuttuja arvoja ja toimintatapoja, sen avulla pystytään kuitenkin kyseenalaistamaan niitä. Poikkeavien arvojen avulla voidaan lisäksi selvittää valtanormistoja. (Suutari 2001, 7–8, 120.) Vaikka valtanormisto ei lopulta muuttuisikaan, se joutuu kuitenkin uusintamaan itsensä uudelleen, koska se voittaa paikkansa toistamiseen. Erilaisuus muodostuu siis ikään kuin peiliksi valtanormistolle, jonka avulla valtanormiston puutteet ja kehitystarpeet tulevat nähdä selvemmin. Marginaalisuus tai erilaisuus näin ymmärrettynä myös osallistuu aktiivisesti yhteiskunnalliseen kehityskeskusteluun.

Tässä luvussa olen tuonut esiin vaihtoehtoisia tapoja ymmärtää marginaalisuus tai väljemmin ymmärrettynä erilaisuus aina sivullisuuden kokemuksista yhteiskunnan kehittävyteen. Marginalisaatio on haasteellinen ilmiönä, mutta myös tutkimuksellisesti, koska jo siitä puhuttaessa paradoksaalisesti tulee itse tuottaneeksi ja uusintaneeksi marginaalisuuden ja keskiön välisiä raja-aitoja (ks. Helne 2002 & Jokinen ym. 2004, 15). Toisaalta tutkijalla on myös mahdollisuus rikkoa ajatus keskiön ja marginaalin rajojen näkemisestä luonnollisina ja muuttumattomina, jos hän esittää rajat liikkuvina, neuvoteltavina ja valtaan kytkeytyneinä (Jokinen ym. 2004, 15). Marginaalin ja keskiön rajanvedon olettaminen alati paikallaan pysyvänä ja luonnollisen normaalina jakona voi olla haitallista marginaalissa elävälle, jolle ei täten koskaan anneta mahdollisuutta olla missään muualla kuin syrjässä. Toisaalta omassa tutkimuskohteessani, itsevalitut marginaalit tilat eivät ehkäpä näyttäyty lainkaan marginaalisina, joten vaarana on raja-aitojen pystyttäminen tutkimuksessa sinne, missä niitä ennestään ei edes ole. Se, miten marginaalisuus lopulta tutkimuksessa muodostuu, vaikuttaakin riippuvan juuri tutkimuskohteesta ja tämän asenteesta omaa marginaalista valintaa/elämäänsä kohtaan.

Marginaalisuus ja erottautuminen muodostavat työni selvimmän teoreettisen viitekehyksen, mutta koska aineistoni on teemaltaan enemmänkin ravitsemuspoliittinen, haluan esitellä taustateoriassani myös ruokasosiologista puolta aiheeseen. Seuraavassa luvussa tarkastelenkin ruoan yhteiskunnallista merkitystä hieman lähemmin.

3. Ruokavalion yhteiskunnallinen merkitys

3.1 Ruoka tutkimuskohteena

Ruoka ei ole ainoastaan elintärkeä polttoaine kehollemme, vaan se sisältää myös useita yhteiskunnallisia merkityksiä. Ruokaa voi tarkastella niin *kulttuurintuotteena* (ks. esim. Lévi-Strauss 1966; Räsänen 1980; Mennel, Murcott & van Otterloo 1992; Germov & Williams 1999; Fiddes 1991; Mäkelä 1990 & 2000; Mäkelä, Palojoki & Sillanpää 2003), *identiteetin ilmaisutapana* (ks. esim. Bourdieu 1984; Lupton 1996; Addams 1990 & 2004; Falk 1994; Puuronen 2008) kuin *yhteiskunnallisen vaikuttamisen välineenäkin* (ks. esim. Maurer 2002; Palojoki 2003; Tolonen 2007).

Vaikka ruoka tarjoaa arkipäiväisen ja helposti saatavilla olevan tutkimuskohteen perinteisen luonnontieteellisen tai lääketieteellisen tiedeperinteen ohella myös historialliselle, yhteiskuntapoliittiselle ja kielitieteelliselle lähestymistavalle, ruokatu tutkimus on vielä suhteellisen nuorta eikä ruokaa olla pidetty erityisesti ennen 1990-lukua kovinkaan houkuttelevana tutkimuskohteena. Brittiläisten sosiologien Stephen Mennelin ja Anne Murcottin sekä Hollannista kotoisin olevan sosiologin Anneke van Otterloon (1992, 1) mukaan kiinnostuksen vähäisyys johtuu mahdollisesti siitä, että ruokaa ei pidetä yhtä korkeatasoisena tutkimuskohteena kuin vaikkapa politiikkaa tai taloutta, koska se kuuluu kotitalouteen ja perinteisesti naisten hallitsemaan alaan.

Tutkimuskohde on kuitenkin alkanut selkeästi kiinnostaa 1990-luvun aikana tutkijoita enemmän, mistä kertoo jo ruokasosiologisten teosten lisääntyminen 2000-luvulle siirryttäessä. Ravinto on professionalistunut erilaisten lääketieteellisten täsmäruokavalioiden kehittämisen (esim. gluteeniton ruokavalio keliakikoille) ja karttuneen tutkimustiedon myötä. Lisäksi 1990-luvulla erilaiset syömisen ongelmat, kuten ylipaino tai anoreksia, ja ruokaskandaalit, esimerkiksi hullun

lehmän tauti, ovat osaltaan vaikuttaneet ruokatutkimuksen yleistymiseen myös yhteiskunnallisilla tieteenaloilla. (Mennel, Murcott & van Otterloo 1992, 5–6.) Johanna Mäkelän (1990, 5) mukaan ruoka on kuitenkin tutkimuskohteena ongelmallinen, koska se ulottuu niin monelle inhimillisen toiminnan alueelle. Kun ruokaa tutkitaan (muutoin kuin biologisen/lääketieteellisen näkökulman kautta), perustavanlaatuinen kysymys on, miksi ihminen ei kelpuuta kaikkia ympäristössään olevaa syötävää ravintoa ruoakseen (emt).

Ruoan ensisijainen tehtävä on kuitenkin kiistämättä primaarin tarpeen (nälkä, hengissä pysyminen) tyydyttäminen, mutta kun tämä taso on saavutettu, sillä on mahdollista tyydyttää myös jalostuneempia, sekundaareja tarpeita, joita etnologi Matti Räsänen (1980, 4) kutsuu sosiokulttuurisiksi tarpeiksi. Toissijaisten, sekundaaristen tarpeiden tyydyttäminen vaatii aina, että fysiologinen, primaari tarve on ensin täyttynyt. Vasta kun ravintoa riittää kaikille, voidaan alkaa puhumaan ravinnon muistakin funktioista kuin nälän tyydyttämisestä (Räsänen 1980, 21). Suomessa ruokapula tai yksipuolinen ravinto oli ongelmana pitkään, ja elintarviketeollisuudessa siirryttiin puutteesta yltäkylläisyyteen vasta 1950-luvun loppupuolella (Prättälä 1989, teoksessa Puuronen 2008, 204–205). Samaan aikaan ajatus ruoan elämönhallinnallisesta puolesta alkoi voimistua ja väestön ruokatottumukset alkoivat kiinnostaa valtiollisella tasolla yhä enemmän, kun entiset herkut – kuten sokeri ja rasva – yleistyivät ja niistä tehtiin epäterveellisiä ja vältettäviä ruoka-aineita (emt).

Ruoan tarkastelu sekundaaristen tarpeiden kautta antaa tutkijalle mahdollisuuden poimia ja tunnistaa erilaisia identiteetin ilmaisutapoja, kulttuurisia arvoja kuin myös mahdollisesti hyvinkin arkipäiväistyneitä, normatiivisia uskomuksia ja käyttäytymissääntöjä. Esimerkiksi uskonnollinen ruokavalio, jossa vältetään tietyn eläimen lihaa tai suostutaan syömään sitä vain, jos eläin on tietyllä tavalla teurastettu, tekee ruoasta melko arvolutautuneen kulttuurintuotteen. Ruokasosiologinen tutkimus voi paljastaa myös globalisaation vaikutuksien sulautumista omaan kulttuuriin ja yhteiskuntaan, joka näkyy hyvin arkisena ja jokapäiväisenä. Ruoan tarkastelu tuo

monia suureleisiäkin yhteiskunnallisia ja kulttuurisia aspekteja arkipäivästämmä näkyviin, jos sitä tarkastellaan eri kautta kuin pelkän nälän tyydyttämisen välineenä.

Sosiaalipoliittisesti ruoka on myös hyvin relevantti tutkimuskohde, jolloin voidaan pohtia ajankohtaisesti ruoan hinnannousun vaikutuksia tai sen riittävyttä kaikille. Ravitsemuspolitiikka koskettaa läheisesti terveyspolitiikkaa, jolloin ravitsemuspoliittiset muutokset aiheuttavat muutoksia myös terveyspolitiikassa. Esimerkiksi rasvan ja sokerin säännöstelyllä ruokasuosituksissa pyritään taistelemaan diabetesta ja sydän- ja verisuonitauteja vastaan (ks. THL:n Ravitsemus ja terveys internetsivut). Sairasteleva kansa ei myöskään toimi ideaalina veronmaksajana, jolla hyvinvointivaltiota ylläpidetään, joten ravitsemuspolitiikka koskettaa tällä tavoin myös läheisesti valtion taloutta. Yhteiskunnan ravitsemukselliset linjaukset vaikuttavat myös maatalouspolitiikkaan, jonka intressit saattavat kärsiä suurestikin, jos uusia ravitsemustapoja aletaan noudattaa makrotasolla institutionaalisissa laitoksissa. Ravitsemukseen liittyvät asiat koskettavat siis kiertoteitse myös aina ajankohtaisia, sosiaalipoliittisiäkin kysymyksiä.

Omassa työssäni näkökulma ruokaan tutkimuskohteena voi sanoa olevan mikrososiaalipoliittinen/-sosiaalinen, koska se näyttäytyy identiteetin ilmaisutapana, mutta toisaalta ruokavaliot liikkeinä ovat vahvasti myös yhteiskunnallisia vaikuttamisvälineitä. Lisäksi marginaalisuus liikkuu reunoilta kohti keskiötä juuri yksilöiden kautta, kun yhä useampi alkaa vaikkapa kasvissyöjäksi, ja siten kasvissyönnin tunnettavuuskin yleisesti kasvaa. Tunnettavuuden myötä asia voi johtaa ajansaatossa taas makrotason yhteiskunnallisiin muutoksiin, kuten vaikkapa juuri kasvisruokapäivän tuloon helsinkiläisissä kouluissa. Työni ei anna kuitenkaan mahdollisuuksia tutkia ruokaa suuren yleisön näkökulmasta makrotasolla, mikä olisi myös suuremmin sosiaalipoliittista tutkimusta. Tutkittavani tekevät vahvasti ennen muuta identiteettipolitiikkaa, jolla voi kuitenkin olla merkittävät sosiaalipoliittisetkin seuraukset yhteiskunnassa. Seuraavassa luvussa perehdyn hieman tarkemmin ruoan kulttuuriseen ja sosiologiseen luonteeseen, joka on tutkittavieni kannalta teoreettisesti hyvin oleellinen näkökulma. Identiteettipolitiikkahan muovautuu tietyissä kehyksissä, eli tutkittavillani siinä kontekstissa, millainen kulttuuri ja yleinen ilmapiiri ruokavaliota ympäröi.

3.2 Ruoka kulttuurintuotteena ja sosiologisena ilmiönä

Kun ihminen prosessoi valmistamalla ja syömällä luonnon tuottaman ravinnon ruoaksi, tapahtuu aina pieni sivilisaatioprosessi, kun luonto muuttuu kulttuuriksi. (Lupton 1996, 2; Mäkelä 1990, 5.) Samanlainen ruoka yhdistää kulttuurinjäseniä, koska kulttuuri määrittelee pitkälti ihmisten ruokavalintoja ja -tapoja ja nämä yhteiset piirteet toimivat merkinä samaan kulttuuriin kuulumisesta (emt; Mäkelä ym. 2003). Ruokakulttuuri on siis aina sitä ympäröivän kulttuurin tuote (Mäkelä 1990, 11) ja kulttuurinen ymmärrys määrittelee ruoan joko syötäväksi tai syömäkelvottomaksi (Mäkelä 2003, 37). Asenteet ruokaan ovat kuitenkin kovin muuttuvaisia, koska kuten sosiologi Pertti Alasuutari (1992, 105) toteaa, kaikille kulttuureille ominainen ymmärrys siitä ”mitä tai miten saa tai ei saa”, vaihtelee aikakaudesta toiseen. Ruokaan liitetäänkin epäilemättä paljon sisäistettyjä uskomuksia, mitä on sopivaa syödä ja mitä ei. Esimerkiksi hyönteiset tai vaikkapa pikkulinnut eivät kuulu normaalina pitämämme ruokavalion raaka-aineisiin (Mäkelä 2003, 35). Ruokavalinnat kertovatkin siis oivallisesti aina omasta kulttuuristaan, mutta myös omasta ajastaan (Räsänen 1980, 4).

Nyky aikaan kuuluu myös valtava valinnan määrän kasvu eikä ruoka ole siinä poikkeus. Tarjolla on monenlaisia ruokia ja myös monenlaisia kokonaisia ruokavalioita, joista valita itselleen sopivin. Kansainvälistyminen, hyvinvointi ja suoranainen yltäkylläisyys luo valinnanmahdollisuuksia arkipäivään, mutta toisaalta myös faktatieto on lisääntynyt, millä saattaa olla merkitystä syömistä koskeviin valintoihin (Puuronen 2008, 198). Kun ruokaa koskevan tiedon määrä kasvaa ja vaihtoehdot monipuolistuvat, yksilöille saattaa muodostua jopa ongelmaksi valita oikeanlaista ravintoa itselleen. Ruokavalintoja eivät enää säätele luonnonmukaisesti ekologiset ja kausiluonteiset tarjonnan vaihtelut, vaan ruokavalintoja muokkaa yhä enemmän ruokateollisuus mainoksineen ja mielikuvineen. (Fischler 1980, 946–950 teoksessa Mäkelä 1990, 62–63.) Syöminen

ei ole enää yksinkertaista nälän tyydyttämistä millä käsiin saatavalla ravinnolla hyvänsä, vaan yksilön tulisi osata päättää millainen ravinto ja kuinka paljon nautittuna olisi hänelle parhaaksi.

Ruokaa koskevien valintojen tekemistä voidaan kuitenkin ohjailta valtiollisella tasolla, vaikka itse valinta jääkin aina kansalaiselle itselleen. Johanna Mäkelän (2000, 207) mukaan ihmisten syömistä on pyritty Suomessa ohjaamaan valistuksen avulla jo vuosikymmenien ajan. Keskustelu ravitsemuspolitiikasta ja suositusten tarpeesta tiivistyi 1970-luvulla. Valistuksen pohjana on käsitys ravinnon ja terveyden välisestä yhteydestä ja ravitsemussuositukset ovat aina uusimman tutkimustiedon mukaisia. Valistuksella siis pyritään ohjailemaan ruokavalintoja valtiovallan katsomaan oikeaan suuntaan. (Emt.)

Suomessa ruokaa koskevasta valistuksesta vastaa Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalainen Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos (=THL, ent. Kansanterveyslaitos). THL toimii kansanterveydellisessä alassa kouluttajana, tutkijana ja valistajana. (www.thl.fi.) Toinen tärkeä valistaja ja erityisesti valistukseen perustuvien ruokavaliosuositusten kokoaja on jo aiemmin mainittu Valtion Ravitsemusneuvottelukunta (= VRN), joka listaa tämän hetken tärkeimmäksi haasteekseen 2-tyyppin diabeteksen, lihavuuden ja sydän- ja verisuonitautien yleistymisen. VRN pyrkii osaltaan ravitsemuksen keinoin parantamaan kansanterveyttä. (www.evira.fi/portal/vrn/.) Samaan aikaan kun puhutaan ruoan valinnan kasvusta ja pyrkimyksestä sen hallintaan valistuksen avulla, puhutaan kuitenkin myös sen tuotannon ja kulutuksen homogenisoinimisesta.

Samalla tavoin kuin muutkin kulttuurintuotteet, myös ruoka globalisoituu. Globalisaation myötä ympäri maailman on mahdollista syödä hyvinkin samanlaista ruokaa, josta on syntynyt käsite mcdonaldisaatio (Ritzer 1993 & 1996, teoksessa Germov & Williams 1999, 6–7). Käsitteellä viitataan luonnollisesti yhteen tunnettuun pikaruokaketjuun, joka amerikkalaisen sosiologin George Ritzerin (emt) mukaan valloittaa muiden vastaavien ruokaravintoloiden kanssa koko maailman. Ehkäpä globalisaation ja kulttuurien yhdenmukaistumisen myötä voidaan puhua yhä vahvemmin

myös keskiön trendikkäästä, globaalista ruokavaliosta ja marginaalisista reunoista, eli ruokavalioista, jotka eivät ole yhtä suosittuja tai koko kansan keskuudessa tunnettuja. Syömällä samanlaista ruokaa niin kotimaassa kuin maapallon toisella puolellakin, ruoka säilyy turvallisena ja kotoisana.

Epätavallisten, vieraiden ruokien status on epävarma, koska ne eivät tarjoa samanlailla turvallisuutta kuin ”normaalit”, tutut ruoat (Fiddes 1991, 36). Nauttimalla omasta kulttuurisesta ymmärryksestä poikkeavaa ruokaa, henkilö voi mieltää syövänsä eksoottisesti tai oudosti, eli hän tekee valinnastaan erilaisen joko positiivisen (eksoottinen) tai negatiivisen (outo) ilmaisun kautta. Mielestäni samalla prosessilla toimivat myös keskiön ja marginaalin muut suhteet, kun vieras ja outo erotetaan tutusta ja normaalista. Raja vedetään vieraan ja tutun välille, ja kommunikaation kautta raja rakentuu joko positiivisesti tai negatiivisesti.

Kun ruokaa on mahdollista kuluttaa muidenkin kuin fysiologisten tarpeiden tyydyttämiseksi, itse ruoan valinta muuttuu ajateltua monimutkaisemmaksi prosessiksi. Kiinnostus aatteellisiin ja eettisiin kysymyksiin ja nykyajalle tyypillinen hyvinvoinnin tuottama yltäkylläisyys synnyttää länsimaiselle kansalaiselle erilaisia ruokahuolia. Syöminen alkaakin täten ilmentää mitä moninaisempia vaihtoehtoelämäntapoja, ja heijastaa mm. yksilön arvoja, moraalialia ja maailmankatsomusta. Syömisestä tulee näin myös vahvasti identiteettikysymys. (Puuronen 2008, 208–215.) Seuraavassa luvussa tarkastelen ruoan ja identiteetin välistä yhteyttä hieman tarkemmin. Onko näin, että ihminen on mitä hän syö, vai ennemminkin, mitä hän ei syö?

3.3 Ruoka identiteetin heijastumana

Kuten edellisen luvun perusteella voidaan melko yleisluontoisesti todeta, ruoka kertoo aina aikansa kulttuurista. Ruokavalinnat ovat kuitenkin hyvin merkityksellisiä myös mikrotasolla ja ne heijastavat enemmän tietoa yksittäisestä kuluttajastaan kuin äkkiseltään voisi kuvitella. Yhden näkökulman ruoan symbolisesta ulottuvuudesta tarjoaa sosiologi Pierre Bourdieu (ks. esim. 1986) esittäessään, että ruokatottumusten ja -mieltymysten perusteella voidaan kertoa mihin sosiaaliseen luokkaan

ihminen kuuluu. Bourdieun ranskalaista yhteiskuntaa koskevan kyselytutkimuksen mukaan mm. ihmiset, joilla on ekonomista ja kulttuurista pääomaa syövät kevyttä ja hienovaraista ruokaa kun taas kotitalouksissa, jossa ekonomista ja kulttuurista pääomaa on vähän, syödään raskaampaa ruokaa, mutta käytetään toisaalta enemmän aikaa sen valmistukseen. (Emt, 185–6.) Voi kuitenkin olla, ettei suomalaiseseen nyky-yhteiskuntaan bourdieulainen jyrkähkö luokkajako oikein hyvin istu, mutta ajatus yksilön tekemien ruokavalintojen suhteesta tämän yhteiskunnalliseen asemaan ja arvoihin on kiehtova. Näin ollen ruokavalinta ei heijastelisi ainoastaan omaa aikaansa ja kulttuuriaan, vaan todella olisi myös merkityksellinen oman identiteetin esittämismuoto.

Myös sosiologi Pasi Falkin mukaan (1994) kaikki hyödykkeet, kuten myös ruoka, sisältävät arvoja ja ostamalla tietynlaisia tuotteita, nämä tuotteiden sisältämät arvot siirtyvät kuluttajaansa. Ruoka voi toimia myös erontekijänä tai sillanrakentajana samanlailla ajattelevien ihmisten kanssa. Esim. kasvisruoan tilaaminen antaa tietyn sosiaalisen statuksen merkin tai liittää hänet tiettyyn sosiaaliseen ryhmään kuuluvaksi. (Germov & Williams 1999, 95.) Näin ollen omassakin tutkimuskohteessani, ruokavalioon liitetyt ajatukset siirtyvät myös automaattisesti niiden kuluttajalle. Jos esimerkiksi karppausta pidetään yleisesti ottaen melko riskialttiina, jopa vaarallisena ruokavaliona käytetyn runsaan rasvamääränsä johdosta, todennäköisesti karppaajaakin voidaan kuvailla samoin termein riskinottajaksi tai uhkarohkeaksi terveydellään leikkijäksi. Kasvissyöntiin liitetään taas mielikuvissa vahvasti ekologiset arvot, joten näiden arvojen puolestapuhuminen on helppoa liittää myös vegetaristiin.

Toinen asia sitten on, tunnustavatko ruokavalioiden edustajat lainkaan ruokavaliioihin liitettäviä kategorioita itsessään, mutta varmasti nämä ominaisuudet tulevat heille tutuiksi ja niistä käydään jatkuvasti neuvotteluja ulkopuolisten kanssa. Jamaikalais-britannialaisen sosiologin Stuart Hallin mukaan (1999) identiteetti muodostuu aina minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Ihmisen sisin on jatkuvasti dialogissa ”ulkopuolella” olevien kulttuuristen maailmojen ja niiden tarjoamien identiteettien kanssa, ja se muotoutuu ja muokkautuu sitä kautta (emt, 21–22). Valitessaan tietyn ruokavalioiden, ihminen automaattisesti kieltäytyy muista. Esimerkiksi

kasvissyöjäksi tai karppaajaksi ryhtyessään hän kieltäytyy noudattamasta virallisen tahon suosittelemia ravitsemustapoja.

Toisaalta erilainen ruokavalio saa identiteetin kannalta hyvin eri merkityksen, jos se valitaan vaikkapa allergian tai lääkärin määräyksen vuoksi. Tällöin ero valtavirtaan ei muodostu niin suureksi, koska yhteiskunnalliset auktoriteetit ja uskomukset (lääkäri/terveystiede) puoltaa omaa valintaa, toisin kuin kasvissyöjillä tai karppaajilla. Karppaaja tai kasvissyöjä tekee valintansa yksin, ja näin poikkeaa virallisista suosituksista, uskomuksista ja auktoriteeteista. Hall (1999, 13) sanookin, että identiteetti rakentuu eron kautta muihin. Poikkeavan ruokavalion valinnut joutuu myös kertomaan valinnastaan ja perustelemaan ulkopuolisille, miksi kieltäytyy norminmukaisesta, suositellusta vaihtoehdosta. Identiteetin voidaankin sanoa muotoutuvan esittämisessä, eli juuri siinä prosessissa kun tuomme itseämme esiin (myös nonverbaalisti) ulkopuolisille (emt, 223, 250).

Uskoisin, että tietyn ruokavalion valinheet usein sisäistävät erittäin selvästi, kuinka suuri vaikutus omalla ruokavaliolla on muiden ymmärtämään kuvaan omasta itsestä, mutta mielikuva ruokkii myös kokonaiskäsitystä ruokavalion muistakin edustajista tai ruokavalion omasta ideologiasta. Esimerkiksi Donna Maurerin (2002) mukaan kasvissyöjät ovat sisäistäneet erittäin hyvin oman valintansa ja muiden, sekaruokaa syövien, valinnan välillä olevan eron. Vegetaristit määrittävät jossain määrin keitä itse ovat, jotka eivät syö lihaa, mutta pyrkivät välttämään liiaksi luokittelua ”toisiin”, toisin sanoen vastapuoleen tai viholliseen, jotta sanoma pysyisi ulkopuolisille positiivisena ja helposti lähestyttävänä (emt, 120). Vegetaristit pyrkivätkin tuomaan itseään esiin ennen muuta sen kautta miten he toimivat (noudattavat kasvisruokavaliota) sen sijaan, mitä he eivät tee (syövät lihaa) (emt, 121). Näin ruoan nauttiminen on sekä identiteettikysymys, mutta kuten Mäkelä (2003, 61) huomioi, myös aktiivista ja poliittista toimintaa. Ruokavaliolla voi olla myös poliittisia intressejä, joten jos sanoman toivoo leviävän mahdollisimman laajalle, yleinen mielikuva ruokavaliosta on pidettävä positiivisena mahdollisesta vastassa olevasta kritiikistä huolimatta.

Ruoan symbolinen luonne, niin kulttuurisesti kuin yksilölle hänen identiteetissäänkin, saa lopullisen muotonsa ja merkityksensä kuitenkin vasta, kun ruokavalinnasta kerrotaan kommunikaation tasolla. Ruoasta puhumalla ruoka samalla saa yksilöllisen ja kulttuurisen arvolatauksensa, kun se nimetään tietynlaiseksi. Lisäksi keskustelu ruokavalioista voi olla hyvinkin kirpaisevaa, koska kuten Mäkelä (2003) toteaa, ruoka on niin henkilökohtainen asia, että toisen syömisen moittiminen (mistä näkökulmasta tahansa) on aina voimakkaasti tunteita herättävää (emt, 212, 214). Seuraavassa luvussa pohdin metodillisesti kommunikaation ja oman tutkimuskohteeni suhdetta.

4. Argumentaation ja marginaalin suhde

Tutkimuskohteenani on siis ihmiset, jotka ovat vapaaehtoisesti omalla valinnallaan hylänneet valtaviiran suosiman ruokavalion ja tältä osin siirtäneet itsensä syrjään yhteiskunnallisesta valtaviirasta, eli keskiöstä. Tätä keskiöstä katsottuna syrjässä olevaa tilaa voi kutsua marginaaliksi. Marginalisaation vapaaehtoisuudesta johtuen pääkriteerinäni tutkittavien valinnassa on lähtökohta, että tutkimuskohde on nimenomaan omilla valinnoillaan ruokavalion kautta ns. marginalisoinut itsensä valtaviirasta. En siis voinut valita tutkimusryhmääni ihmisiä, jotka suosivat tiettyä ruokavaliota vaikkapa uskonnollisista syistä tai esim. sairauden tai allergian vuoksi. Koska tutkittavani ovat itse valinneet elämäntapansa, minusta on erityisen mielenkiintoista, millä tavalla tutkimuskohde perustelee sekä itselleen että valtaväestölle oman valintansa toimia omalla tavallaan.

Oletan, että kummassakin tutkittavien ryhmässä (karppaajat ja kasvissyöjät) oma marginaalisuus ja erilaisuus suhteessa muihin näkyvät nimenomaan omassa puheessa (tai tekstissä). Ruokavaliolla erottautuvaa harvemmin pystyykään erottamaan muusta väestöstä yhtä selkeästi kuin kenties perinteisesti ymmärrettynä marginaalissa olevia ihmisiä (esim. maahanmuuttajat). Tämän vuoksi kommunikaatio nousee entistä oleellisemmaksi asiaksi omilla tutkittavillani. Uskon, että kommunikaatio on painoarvoltaan nimenomaan omilla tutkittavillani tuntuva, koska tutkittavani

sekä puolustavat että perustelevat omaa valintaansa valtavirralla juuri viestinnän kautta. Näin ollen heidän marginaalisuutensaakin rakentuu tietyllä tavalla riippuen millaisia keinoja he viestiessään käyttävät. Koska olen kiinnostunut siitä, millä tavalla marginaalisuus tai erottautuminen valtaväestöstä näkyy kommunikaation tasolla, tulen käyttämään aineistonani kirjoitettua tekstiä ja metodina Aristoteleelta (382–322 eaa) pohjautuvaa retoriikka-analyysia.

Aristoteles hahmotti puheen vakuuttavuuden elementtejä, koska oli kiinnostunut ennen muuta puheen vakuuttavuudesta (Haapanen 1996, 23–27). Jos retoriikka-analyysissa painotetaan argumentaatiotutkimusta, puhutaan modernista retoriikkatutkimuksesta, jonka käynnistäjinä pidetään taas Chaim Perelmania ja Stephen Toulminia (Palonen & Summa 1996, 10–11). Perelmanin ansioksi luetaan myös se, että hän kumosi retoriikan pelkästään kaunopuheisuuden tutkimukseksi ja palautti sen klassiseen yhteyteensä päättelyn ja vakuuttamisen tarkastelutavaksi (Summa 1996, 66–67).

Retoriikka-analyysi on luonteva metodi silloin, kun halutaan tutkia nimenomaan kirjoitettua tekstiä, viestin läpiviemisen keinoja, niiden vakuuttavuutta, kritiikkiä ja käytettyä käsitteistöä. Filosofian tutkijan Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttilan mukaan (1998, 234) retorisen analyysin kohteena on teksti ja sen vaikutuskeinot. Analyysi tehdään sekä tekstin asiasisällöstä että ilmiönsä erittelystä, ja analyysissa huomioidaan myös tekstin tunnelataus sekä puhujan että kuulijan suhdetta kuvaavat ilmaisut. Sosiologi Jari Aro (1999, 17) lisää, että retorisen analyysin perustava ajatus on, että retorinen vaikuttaminen ja argumentointi onkin aina kohteellista viestintää. Analysoija on kiinnostunut siitä, miksi kirjoittaja käyttää sellaista retoriikkaa kuin käyttää ja kuinka onnistuneita tekstin lähettäjän keinot ovat (emt, 239).

Kakkuri-Knuuttila (1998, 19–20) toteaa lisäksi, että argumentaatioissa on kyse uskomusten muuttamisesta, ja argumentaatio pyrkii aina uskottavuuteen. Omaa tutkimusryhmääni ajatellen argumentaatio nouseekin erittäin oleelliseksi, koska kyseessä on erilailla elävät ihmiset, joille argumentaation kautta avautuu mahdollisuus murtaa itsensä perinteisestä marginaalin asemasta aina oman elämänsä asiantuntijoiksi. Toisaalta jos tutkimuskohdetta ei pysty ulkoisten tekijöiden

vuoksi mieltämään marginaaliksi, henkilön poikkeavuus rakentuukin vasta puheen ja viestinnän kautta. Uskon, että marginaalin kurjuus ja toisaalta myös sen rikkaus muodostuu pitkälti siitä, millaisen kuvan ihminen itse luo vastapuolelle omasta marginaalisesta valinnastaan.

Retoriikka-analyysissa kysytään lisäksi, kuka puhuu ja kenelle sekä millaisia suhteita näiden osapuolten välille kommunikaatiossa muodostuu (Vuori 2004, 93). Nämä osapuolten välille muodostuvat suhteet ovatkin omilla tutkittavillani erityisen tärkeitä, koska marginaalin ja oletetun keskiön välillä voidaan nähdä hyvin monella tapaa rakentuvia suhteita. Perinteisesti ajateltuna keskiö yleensä hallinnoi tai jopa alistaa marginaalia, mutta onko suhde samanlainen ihmisillä, jotka ovat omasta vapaasta tahdostaan valinneet toisenlaisen tavan elää? Voisiko tällaisissa tapauksissa suhde kääntyä jopa päinvastaiseksi, jolloin marginaali haastaisikin keskiön? Retoriikkaa tutkittaessa on oleellista, että välttämättömistä ja ilmeisistä ratkaisuksista ei väitellä eikä tosiasioita vastaan argumentoida (Palonen 1997, 78). Retoriikka onkin hyvä analyysiväline silloin, kun pyritään ymmärtämään sellaista inhimillistä toimintaa, joka perustuu kiistoille (Summa & Palonen 1996, 55 & 57) ja retoriikka astuu esiin tilanteissa, joissa asioista ei olla yksimielisiä (Aro 1999, 18). Omilla tutkittavillani lieneekin jonkinlaiset kiistat omista valinnoistaan melko arkipäiväisiä, joten retoriikka-analyysi palvelee tältäkin osin tutkielmaani hyvin.

Kun tekstiä analysoidaan retoriikan avulla, huomio voidaan kohdistaa kolmeen Aristoteleelta tunnettuun tekijään: eetokseen, paatukseen ja logokseen. Tekstin eetos on puhujasta rakentuva kuva, eli tavat, joilla puhuja ilmentää omaa luonnettaan sekä kaikki ne keinot, joilla hän tekee itsestään uskottavan. (Kakkuri-Knuuttila 1998, 233; Summa 1989, 96.) Paatos on puolestaan se suhde, joka rakentuu puhujan ja yleisön välille. Paatos kuvaa myös yleisön vastaanottokykyä, mielentilaa ja tunteita, jotka vaikuttavat argumentin vastaanottamisen tapaan ja arvioon. Viimeisenä logos edustaa argumentin asiasisältöä, jolla vedotaan järkeen. Kun eetos ja paatos näkyvät varsinaisessa kommunikaatiossa prosessina, logos on "itse asia" tästä koko prosessista. (Emt; Summa 1989, 97.)

Omassa työssäni eetos on sitä, millaisen kuvan puhuja itsestään esittää. Paatos kuvaa puhujan ja yleisön välistä suhdetta, joka kerrotaan eetoksesta käsin, koska marginaalit itse puhuvat myös suhteestaan keskiöön. Toisin sanoen, tekstin eetos tutkittavillani kertoo, millä tavalla marginaalisuus näyttäytyy puhujasta itsestään käsin ja paatos esittää, kuinka suureksi ero marginaalin näkökulmasta valtavirtaan muodostuu ja miten marginaalisuuteen suhtaudutaan ulkopuolelta käsin. Logos puolestaan on kaikki ne argumentit, joita tutkittavani käyttävät puolustaakseen omaa kantaansa. Nämä kannanotot eivät välttämättä ole kyseenalaistamattoman oikeita faktoja, vaan ennemmin keskusteltavissa olevia väitteitä, joihin oma valinta perustuu. Retoriikassa kuitenkin argumentin hyvyys ja vakuuttavuus käsitetään samaksi asiaksi, koska argumentin perustehtävä on vakuuttaa vastaanottaja väitteen hyväksyttävyydestä (Kakkuri-Knuutila 1998, 109). Tällaista väittelyä argumenttien oikeellisuudesta kuitenkin käydään koko ajan, kun puhutaan normaalin ja poikkeavan välisistä suhteista, joten en koe mielekkääksi pohtia työssäni logoksen oikeellisuutta, vaan pikemmin sen paikkaa ja merkitystä keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Retorista analyysia voi lisäksi käyttää sekä yksin että myös osana muita tutkimusotteita (Vuori 2004, 93). Omassa työssäni tulenkin yhdistämään retoriikka-analyysia kriittiseen diskurssianalyysiin, koska uskon, että tällä tavoin pääsen tarkastelemaan puhuttua kieltä syvällisemmin mitä pelkkää retorista analyysia käyttämällä. Kriittinen diskurssianalyysi toimii sekä teoreettisena viitekehyksenä että metodologiana, joka perustuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Kieli ei siis ainoastaan anna merkityksiä puhutuille kohteille vaan samalla myös luo koko ajan sosiaalista todellisuutta (Vaara & Laine 2006, 158) ja esimerkiksi sitä, miten joistain asioista rakennetaan normaaleja ja toisista epänormaaleja (Jokinen 1999, 156).

Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on yleensä myös oletus joidenkin valta- ja alistussuhteiden olemassaolosta. Analyysin yksi tarkoitus onkin kyseenalaistaa yhteiskuntaan liittyviä itsestäänselvyksiä samalla tehden tilaa vaihtoehtoisille diskursseille. Myös tutkijan rooli on olla kriittisessä diskurssianalyysissa aktiivinen toimija, koska hän tekee itse tiettyjä kriittisiä tulkintoja joistakin lähtökohdista ja rakentaa samalla itse sosiaalista todellisuutta. (Vaara & Laine 2006, 159–161.) Uskon, että kriittinen diskurssianalyysi antaa minulle mitä mainioimman välineen pohtia

marginaalien ja keskiön välisiä suhteita, koska vallalla olevien mielipiteiden kyseenalaistaminen ja vaihtoehtoisten toimintatapojen esiintulo on juuri vapaaehtoisesti marginaaliselle elämäntavalla ominta aluetta.

Yhtä kriittisen diskurssianalyysin merkittävää suuntausta edustaa Norman Fairclough, joka muodostaa kriittisen diskurssianalyysin kolmiulotteisesti. Fairclough yhdistää analyysina olevan tekstin diskursiivisiin käytäntöihin, joka puolestaan sijoitetaan yhteiskunnalliseen ja historialliseen kontekstiin. Tekstitasolla analysoidaan tekstielementtejä, diskursiivisten käytäntöjen tasolla tekstien tuottamista ja tulkintaa ja viimeisellä kontekstitasolla tulkitaan tilannekohtaista ja institutionaalista kontekstia. Analysoija yleensä valitsee, mitä kohtaa ensisijaisesti analysoi. (Vaara & Laine 2006, 160.)

Omassa työssäni aineiston analyysi on kaksitasoinen. Ensiksi aloitan aineiston läpikäymisen esittelemällä rakentamani kolme erilaista puhetapaa omaan ruokavalioon. Nämä puhetavat edustavat samalla kolmea erilaista näkökulmaa marginalisaatioon, ja pyrin näin havainnollistamaan, kuinka eri tavoin sama marginaalinen valinta rakentuu riippuen käytetystä argumentaatiosta. Puhetapojen esittelyn yhteydessä pyrin kriittisen diskurssianalyysin mukaisesti pohtimaan analyysin kohteena olevasta tekstistä yhteyksiä laajempiin yhteiskunnallisiin konteksteihin eli havainnollistamaan, mitä eri näkökulmat (puhetavat) kertovat vallitsevan keskiön ja marginaalin suhteesta. Puhetapojen esittelyn jälkeen siirryn luvussa seitsemän varsinaiseen retoriseen analyysiin, jossa tarkastelen lähemmin aineistossa käytettyä kieltä ja käsitteistöä. Tulen myös nostamaan Aristoteleelta tutut eetos, paatos ja logos -käsitteet, joiden avulla havainnollistan miten argumentoija, hänen ja yleisönsä välinen suhde sekä itse argumentti muodostuvat aineistossani. Lisäksi tässä luvussa pohdin mahdollisten kielikuvien, käsitteiden ja muiden uskottavuutta lisäävien ilmaisujen käyttöä ja paikkaa.

5. Internetin keskustelupalsta tiedon lähteenä ja marginaalisena kenttänä

Aineistoni muodostuu siis teksteistä, jotka tulen analysoimaan kaksitasoisesti ensin kolmen rakentamani diskursiivisen puhetavan muodossa ja sen jälkeen yksityiskohtaisemmin retoriikka-analyysin avulla. Ennen tekstien analyysia on kuitenkin tärkeää huomioida myös tekstejä laajempi sosiaalinen yhteys ja konteksti, eli havaita kuka puhuu kenelle ja millaisissa olosuhteissa (Kakkuri-Knuuttila 1998, 234). Keskustelun osapuolet ja olosuhteet ovat oleellisia myös siksi, että retorinen vaikuttaminen ja argumentointi on aina kohteellista viestintää (Aro 1999, 17). Myös Chaim Perelman korostaa argumentoinnin kohteen merkitystä, eli yleisöä. Argumentointiin kohteellisena toimintana liittyy myös jonkinasteinen tietoisuus aina yleisöstä. (Summa 1996, 67.) Olen kerännyt omat tekstini internetin keskustelupalstoilta, joten ennen tekstien tulkintaa onkin syytä hieman pohtia, millaisen aineistonlähteen ja keskustelupaikan juuri internet tarjoaa tutkittavilleni sekä millaisia nämä aineistoni keskusteluryhmät ylipäättään ovat.

Internet ei toimi ainoastaan kattavana tiedonlähteenä, vaan sen käyttötarkoitukset ovat laajat. Verkko on niin monipuolinen, että sitä voidaankin kutsua viestintävälineen lisäksi myös tilaksi, jopa kaupungiksi (Matikainen, Aula & Villi 2006, 8). Viestinnän tutkijoiden Janne Matikaisen, Pekka Aulan ja Mikko Villin (emt) mukaan verkossa voi keskustella, häiriköidä, katsella televisiota tai tehdä ostoksia, ja merkittävää siinä vanhoihin viestintävälineisiin nähden on, että se muuttaa ihmisten suhdetta paikkaan ja aikaan toimiessaan samalla kohtaamispaikkana (emt). Verkko laajentaa mahdollisuuksia yhä nopeammalle tiedonhauulle ja yhteydenpidolle (Järvinen & Mäyrä 2000, 8) ja tutkimusten mukaan keskusteluryhmät tarjoavat käyttäjilleen tietoa, neuvoja ja tukea (esim. Savolainen 1999).

Erilaiset verkossa toimivat kohtaamispaikat toimivat myös tehokkaina poliittisen vaikuttamisen välineinä, joiden avulla voidaan mobilisoida ja aktivoida ihmisiä tiettyyn toimintaan. Merkittävää omankin tutkimuskohteeni kannalta on, että verkko tarjoaa lisäksi keskustelunareenan niille, joiden ääntä ei haluta kuulla valtamedioissa. (Gullman 2006, 161.) Uskoisin, että verkko nimenomaan

mahdollistaa vapaaehtoisuuteen ja tietoon perustuvan marginaalisuuden yleistymisen sekä pikkuhiljaa sen tutuksi tulemisen. Myös kulttuurintutkija Ilkka Mäyrän (2000, 106) mukaan verkkokulttuurin puolestapuhujat painottavat verkon osuutta kulttuurisen sallivuuden kasvussa. Pluralistisena ja hajautettuna tilana verkko kannustaa haastamaan konventionaalisia käsityksiä ja luomaan uutta. Toisaalta samaan aikaan se saattaa myös ruokkia sosiaalista eristäytymistä. (Emt.) Vaikka internetiin liitetään monia uhkakuvia, sen katsotaan kuitenkin samaan aikaan myös mahdollistan uudenlaista kerrontaa, opetusmahdollisuuksia ja demokratian toteutumista (Salomäenpää 2006, 195). Internet tarjoaakin näin ollen erinomaisen uuden ajan toimintakentän marginalisaatiolle, koska tavallaan se itsessäänkin on sivussa ja eristäytyneenä, mutta kuitenkin samanaikaisesti myös mahdollistaa erilaisten elämäntapojen ja identiteettien voimistumisen.

Alustavasti tarkoitukseni oli hyödyntää internetin keskustelupalstoja vain esitiedon hankkimiseksi tutkimuskohteistani. Koska tuttavapiirissäni on runsaasti erilaisia ruokavalioita harrastavia ihmisiä, osasin olettaa, että tällä tavalla elävät ihmiset hankkivat ruokavaliota koskevan tietonsa ja esim. erilaiset ruokaohjeet pitkälti internetistä. Keskusteluryhmien viestejä lukiessani huomasin kuitenkin nopeasti, että ryhmiin kirjoitetut viestit ovat niin kattavia, että ne tarjoavatkin jo yksistään loistavan lähteen aineistolle. Samanhenkisyys, vertaistuki, tiedon hankkiminen ja jakaminen näkyivät minusta erityisen voimakkaasti nettikeskustelupalstoilla ja myös erilaiset voimakkaat puhetavat näkyivät todella selkeästi kirjoitetuissa viesteissä. En uskokaan, että olisin voinut löytää parempaa aineistonlähdettä kuin käyttämäni keskusteluryhmät, koska ne tarjosivat mitä ideaaleimman ”näyteikkunan” tämänhetkisistä keskusteluaiheista ja yleisestä asenteesta kasvissyöntiä ja karppausta kohtaan. Keskusteluryhmät myös sisältävät useita keskustelijoita, joten näiden foorumien analysointi antoi minulle mahdollisuuden tutkia laadullisin menetelmin suhteellisen laajaa tutkittavien joukkoa.

Keskusteluryhmien yleisö on kuitenkin varsin erilainen, mitä se olisi vaikkapa lehtien yleisönosastopalstoilla tai televisiossa. Koska keskusteluryhmään pitää hakeutua, ryhmänjäsenet muodostavat hyvin suljetun, pienen ja samanhenkisen yleisön. Toisaalta samanaikaisesti internet

tarjoaa suuren ja kaikille avoimen kommunikointivälineen, joten kuka tahansa pääsee lukemaan ja osallistumaan internetissä käytävään keskusteluun.

Keräsin siis lopulta tutkielmassa käytettävän aineistoni kahdesta eri internetin keskustelufoorumista: karppaajien internetsivujen keskustelupalstalta (www.karppaus.info) ja Oikeutta eläimille -sivujen kasvisyöjien ja vegaanien palstalta (www.oikeuttaelaimille.net). Keskustelupalstojen aineistohaut tein 20.1.2009–1.2.2009 välisellä ajalla. Käyttämäni viestit on kummankin tutkimusryhmän kohdalla kirjoitettu viimeisen kahden vuoden sisällä, joten tekstit tarjoavat suhteellisen tuoreen näkökulman juuri tämänhetkiseen tilanteeseen. Lisäksi uskon, että ravintopoliittiset uskomukset ja asenteet muuttuvat yhteiskunnassa melko hitaasti, joten viestien sisältämä tunnelataus ja yleinen asenne ruokavalioihin lienee pysyvän melko samanlaisena ainakin jokusen vuoden ajan. Tätä uskomusta vahvistaa myös tieto siitä, että väestön ruokatottumukset ja ruoan kulutus muuttuvat yleensäkin ottaen melko hitaasti (Mäkelä, Palojoki & Sillanpää 2003, 8).

Vaikka keskustelupalstojen viestit asettuivatkin ilahduttavan helposti ja nopeasti analysoitavaan muotoon ja niistä sai tulkinnallisesti paljon irti, internetissä tapahtuva kommunikointi asettaa kuitenkin omat haasteensa tutkimuksen teolle. Keskustelupalstojen argumentointi eroaa melkoisen paljon muusta arkisesta kohtaamisesta juuri hektiivisen luonteensa vuoksi. Ryhmissä käytävät keskustelut ovat usein hyvin lyhytjännitteisiä ja rönsyileviä (Piispa 2002). Toisaalta yksi internetin haasteista on, että kukaan ei pysty valvomaan tiedon oikeellisuutta tai keskustelupalstoille kirjoittavien henkilöllisyyksiä. En voi siis tietää, onko viesteihin kirjoitetut asiat tosia vai ei. Tarkastelen keskustelupalstalle kirjoitettuja viestejä kuitenkin konstruktivisesta näkökulmasta, jolloin kielen käyttöä pidetään välineenä todellisuuden rakentamiseen. Viestit eivät tällöin ole silta todellisuuteen, vaan viestien avulla osaltaan rakennetaan sitä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9.) Lisäksi internetin yksi mahdollisuus sen vapaan luonteensa vuoksi on se, että ihmiset rohkenevat verkossa yhä helpommin heittäytyä erilaisilla identiteeteillä leikkimiseen ja sitä kautta pohtimaan reaali maailman sidostensa luonnetta (Mäyrä 2000, 108). Ehkäpä siis keskustelupalstojen tarjoama tieto, kaikessa monitulkintaisuudessaan ja epämääräisyydessään, onkin kaikista totuudenmukaisin kuva 2000-luvun pluralistisesta yhteiskunnasta?

Internetin keskusteluryhmiä leimaa lisäksi piirre, että nettifoorumien painopiste on alkanut siirtyä kaikille avoimista yleisistä foorumeista yhä suljetumpiin, tiettyyn intressiin kohdistuviin keskusteluareenoihin. Sama elämäntilanne tai vaikkapa marginaalisten aihepiirien kiinnostus yhdistää verkon kautta ihmisiä yhä tehokkaammin. (Mäyrä 2000, 107.) Lisäksi ryhmissä toimii monesti tiivis, pieni ja aktiivisesti kirjoittavien joukko (Piispa 2002). Itsekin viestiketjuja lukiessani huomasin, että viestejä kirjoitti melko aktiivisesti samat nimimerkit ja he omasivat keskustelupalstoilla tietynlaisen "auktoriteetin", jonka ilmeisesti olivat hankkineet ajan saatossa. Tämä auktoriteetti tuli selväksi esimerkiksi tilanteissa, joissa palstalle ilmaantui uusi keskustelija vaikkapa haastamaan jäsenten ajatuksia, jolloin nämä vakiintuneet nimimerkit ikään kuin omalla arvovalallaan ja tietomäärällään "hiljensivät tunkeilijan".

Toisaalta tämänlainen auktoriteettiasema on internetissä potentiaalisesti avoin jokaiselle kirjoittajalle. Piispan (2002) mukaan keskustelupalstoilla on nimittäin vallalla keskustelijoiden yhdenvertaisuus, jossa jokainen voi hankkia ryhmän arvostuksen vain osallistumalla keskusteluihin. Barnes (2001, 240–241, teoksessa Roine 2004, 14) kuitenkin lisää, että arvostuksen saamiseen tarvitaan osallistumisen lisäksi myös oman asiantuntijuuden osoittamista ryhmän intressien mukaisella aihealueella. Uskoakseni kummankin tutkimusryhmäni keskustelupalstoilla tämä pitää erityisen hyvin paikkaansa, sillä ryhmät käyttävät nimenomaan tietoa oman valintansa onnistuneeseen perustelemiseen, joten tiedontuntemusta arvostetaan myös keskustelupalstoilla. Kattava tietopääoma myös antaa ryhmän jäsenelle auktoriteetin jakaa ja antaa uskottavasti neuvoja, varsinkin uudemmille keskusteluryhmän jäsenille.

Tiedon arvostaminen myös näkyy selkeästi valitsemillani keskustelupalstoilla. Karppaus-ruokavaliota noudattavien nettisivuilta (www.karppaus.info) löytyy monipuolisesti tietoa ruokavaliion käytännön harjoittamisesta ja lisäksi sivuilla kerrotaan mm. Valtion Ravitsemusneuvottelukunnan antamasta virallisterveellisestä suositusruokavaliosta, joten karppaus-ruokavaliota harkitsevat ja jo harrastavat pääsevät halutessaan tutustumaan tarkastikin siihen, millä tavoin karppaus eroaa

virallisterveellisestä ruokavaliosta. Sivustolta löytyy myös oman aineistoni lähde, Taistelutanner-nimeä kantava keskusteluryhmä, joka on avoin myös sivuille rekisteröitymättömille lukijoille.

Taistelutantereella on mahdollista kiistää tai haastaa karppaajien valinnat ja sivustoilla käy myös muiden ruokavalioiden edustajia keskustelemassa aiheesta. Keskusteluryhmä tarjoaakin mielestäni mitä ideaaleimman aineiston juuri omaan tutkimuskysymykseeni, koska sivuilla käydyt puheenvuorot konkreettisesti osoittavat millaisia ennakkoluuloja - tai suorastaan kamppailuja - ruokavalion valinneet käyvät arkipäivässään muiden ihmisten kanssa. Tällä tavoin ryhmä toimii myös vahvana vertaistuen kenttänä karppaajille itselleen, koska se tarjoaa suoran esimerkin siitä, millä tavalla karppaukseen yleisesti ottaen suhtaudutaan, ja näyttää, miten eri suhtautumistapoihin pystyy vasta-argumentoimaan.

Taistelutanner on kuitenkin kokonaisuudessaan otettavaksi liian suuri aineistoon, joten pyrin valitsemaan runsaista keskusteluryhmän aiheääristä juuri ne aihepiirit, joissa mielestäni näkyy mahdollisimman selkeästi tutkittavien ja valtavirran välinen suhde ja/tai suhtautuminen. Löysin kaksi kriteerini täyttävää viestiketjua Taistelutanner-keskusteluryhmän sisältä ja näistä ketjuista olen kerännyt mielestäni sopivimmat puheenvuorot omaan työhöni. Ensimmäinen viestiketju on jatkoa jo aiemmin käydylle vastaavalle keskustelulle "Hauskimmat vastaväitteet mitä olet VHH -dieettiin kuullut? (osa 2)" (VHH-dieetti = vähähiilihydraattinen ruokavalio, eli karppaus). Viestiketju on kokonaisuudessaan todella pitkä ja valitsin vain jälkimmäisen ryhmän luettavaksi, koska se sisältää tuoreempia viestejä. Valitsin tämän viestiketjun ensimmäiseksi aineistoni lähteeksi, koska oletin tässä viestiketjussa näkyvän selkeimmin, miten marginaalinen elämänvalinta koetaan ulkopuolisin silmin ja miten marginaali itse vastaa kohtaamiinsa väitteisiin. Se, onko kyseessä sitten "hauska" kohtaaminen vai ei, on tutkimuksen kannalta merkityksetöntä, mutta olettaisin, että tämänlainen viestiketjun otsikko innoittaa ihmisiä kirjoittamaan juuri kärjekkäimmistä kohtaamisistaan valtaväestön kanssa. Lisäksi koska viestiketju koostuu nimenomaan karppaajille esitetyistä vastaväitteistä ja stereotyyppisistä kommentteista, uskoin näiden puheenvuorojen olevan juuri retorisesti mielenkiintoisimpia.

Toinen ryhmä on nimeltään "Lääkäri käski lopettaa" -viestiketju, jonka valitsin, koska uskoin sen tuovan mielenkiintoisella tavalla täydennystä aiempaan viestiketjuun. Lääkärihän yhteiskunnassamme mielletään melko horjumattomaksi auktoriteetiksi ja täten hän myös edustaa mitä parhaiten yhteiskunnallista keskiötä. Näin selvää keskiön ja marginaalin kohtaamista en olisi voinut aineistoa valitessani sivuuttaa.

Kasvissyöjien kohdalla hain aineistoni Oikeutta Eläimille -järjestön ylläpitämiltä Eläinoikeusfoorumin sivuilta, kasvissyöjien ja vegaanien keskusteluryhmästä. Nettisivujensa (www.oikeuttaelaimille.net) mukaan Oikeutta Eläimille on eläinten oikeuksia ajava järjestö, joka pyrkii edistämään kasvissyöntiä ja veganismia yhteiskunnassa. Järjestöllä on selkeät eettiset pyrkimykset ja se kritisoi voimakkaasti nyky-yhteiskunnassa tyypillistä eläinten hyödyntäytävöittelyä tehotuotannossa tai esimerkiksi turkistarhauksessa. Kuten karppaajien internetsivuilla, myös kasvissyöjien nettisivut tarjoavat runsaasti ajankohtaista tietoa aihepiiristä. Tiedonmäärä arvostetaan siis korkealle molemmissa tutkimusryhmissäni. Lisäksi Oikeutta Eläimille -internetsivuille hakeutuvat ovat todennäköisesti jo valmiiksi keskimääräistä kiinnostuneempia kasvissyönnin eettisestä puolesta, ja tämä seikka minun piti aineistoa analysoidessani ottaa huomioon. Keräsin kuitenkin aineiston samoin kriteerein kuin karppaajienkin kohdalla, eli pyrin löytämään viestiketjun, jossa suhde itsen ja ulkomaailman välillä on mahdollisimman näkyvä.

Valitsin Eläinoikeusfoorumilta lopulta yhden viestiketjun, joka on nimeltään "Vanhempien/kavereiden suhtautuminen, kun alkaa kasvissyöjäksi". Viestiketjussa tuodaan ilmi miten lähiympäristö on suhtautunut omaan valintaan ja haetaan neuvoja, millä tavalla ympäristön suhtautumiseen olisi järkevintä vastata. Vaikka viestiketjun otsikko antaa ymmärtää, että kyseessä olisi vain ystävien tai perheen suhtautuminen, ketjussa läpikäydään myös muiden asianosaisten reaktioita. Lisäksi oman työni kannalta oli mielenkiintoista, että ketjussa on myös kauemmin ruokavalioita harrastaneita kertomassa tilanteestaan, millaista ympäristön suhtautuminen oli ennen ja millaista se on nyt. Tällainen aikaan nojautuva näkökulma antaa pienen käsityksen siitä, onko marginaalinen valinta ennen ollut tavallaan marginaalisempi kuin tällä hetkellä, koska marginaaliset suhteethan muuttuvat samanaikaisesti yhteiskunnankin muuttuessa.

Aloitin aineiston keruun kummallakin palstalla ensin lukemalla ketjut läpi ja valitsemalla melko summittaisesti viestejä, joissa jollain tavalla näkyi suhtautuminen "meidän" ja "muiden" välillä. Tämän vaiheen jälkeen viestien määrä oli kuitenkin edelleen niin suuri, että luin valitut viestit vielä useaan kertaan läpi ja valitsin joukosta ne puheenvuorot, jotka analyysin kannalta tuntuivat selkeimmiltä tai edustavimmilta. Yritin lisäksi valita viestejä siten, että kummastakin tutkimusryhmästä tulisi suunnilleen yhtä monta puheenvuoroa edustetuksi.

6. Keskustelupalstojen puhettavat

Kun luin aineistooni valittuja viestiketjuja, viestit alkoivat asettua mielestäni jo hyvin varhaisessa vaiheessa kolmeen erilaiseen näkökulmaan, joissa kuvattiin omaa valintaa ja ulkopuolisten suhtautumista asiaan. Huomasin, että omasta ruokavaliosta puhuttiin joko yllpeästi ja varmanoloisesti, hyvin defensiivisesti ja aggressiivisesti tai hiljaisesti ja ikään kuin sorretun näkökulmasta. Puheenvuorot voivat kuitenkin vaihdella myös yhden nimimerkin sisällä, eli sama nimimerkki saattoi yhdessä kohtaa puhua tilanteestaan varmanoloisesti, ja toisessa ottaa hyvinkin aggressiivisen ilmaisutavan käyttöön.

Toinen ensireaktioni viestiketjuista oli, että karppaajat käyttävät huomattavasti värikkäämpää ja tunnepitoisempaa kieltä kasvissyöjiin verrattuna. Oletan tämän johtuvan siitä, että vastapuolen suhtautuminenkin koetaan negatiivisemmaksi kuin kasvissyöjillä, jolloin vasta-argumentitkin muodostuvat voimakkaammiksi. Kasvissyöjien ei ehkäpä *tarvitse* käyttää yhtä voimakkaita ilmaisuja ja välittää tunteenpurkauksia viestiensä kautta, koska heidän valintansa on yleisesti muiden yhteiskunnan jäsenten keskuudessa hyväksytympi ja tunnetumpi. Toisaalta tässä kohtaa on syytä huomioida myös kasvissyöjien foorumin merkitys, eli uskon, että eläinoikeuksia ajavat tai ainakin niistä kiinnostuneet kasvissyöjät kokevat vielä suuremman eroavaisuuden keskiöön kuin muista syistä kasvissyönnin valitsevat.

Karppaajia vastaan vaikuttaisi olevan kuitenkin huomattavasti enemmän kategorisoivia ennakkoluuloja, joka johtunee tietämättömydestä ruokavaliota kohtaan. Tämä myös mielestäni kertoo siitä, että karppaajia voidaan pitää marginaalisempana ilmiönä nyky-yhteiskunnassa kuin kasvissyöntiä. Seuraavissa kolmessa alaluvussa esitän, miten keskustelupalstojen puheenvuorot mielestäni rakentavat kolme erilaista puhetapaa, ja miten nämä puhetavat toimivat samalla kolmena erilaisena näkökulmana vapaaehtoiseen marginalisaatioon.

(Aineisto-otteiden tiedot on jaoteltu sulkuihin siten, että erottelen puheenvuoron kirjoittajat yleisesti joko karppaajaksi tai vegetaristiksi/vegaaniksi riippuen siitä onko määrite ollut saatavilla. Tämän jälkeen tulee päiväys, jolloin viesti on foorumille jätetty. Joistakin puheenvuoroista olen selkeyden vuoksi poistanut joitakin irrelevantteja ilmaisuja ja tekstiä, ja tämä näkyy puheenvuoroissa - - merkeillä.)

6.1 Voimattomuuden puhetapa: väsymys ja turhautuminen

Alkaessani lukemaan karppaajien ja kasvissyöjien puheenvuoroja internetin keskusteluryhmissä, uskoin, että en tule löytämään kovin selkeitä marginaalisuudesta kertovia puheenvuoroja ja minulle saattaa muodostua jopa ongelmaksi liittää perinteinen marginaaliteoria omiin tutkittaviini. Olin kuitenkin väärässä, ja molemmista tutkimusryhmistä nousi paikoin selkeästikin esiin sekä väsymyksestä että turhautumisesta kertova puhetapa. Väsymys ja turhautuminen kohdistuu nimenomaan vallitseviin kategorioihin oman identiteetin määrittelyissä, ja taistelu määrittelyjä vastaan tuntuu vaikealta ellei jopa mahdottomalta. Tämä puhetapa on löydettävissä usein sosiaalityön marginalisaatiota ja syrjäytymistä käsittelevistä tutkimuksista, joissa oma identiteetti alistuu ulkopuolelta tuleville vahvoille määrittelyille. Nämä määrittelyt ovat negatiivisia ja niihin liitetään mm. ennakkokäsityksiä ja sosiaalisia ongelmia koskien määrittelyn kohteena olevaa ihmistä. (Kulmala 2006, 4.)

”Mulla meni sitten suhteet tänään isovanhempiin poikki. Kerto että makso mun autokoulun sen takia että jos liityn kirkkoon, meen armeijaan ja alan syömään taas normaalisti. Ihan järkyttävää kuulla valitusta siitä kun aion ostaa vegaaniset maiharit ja kun pyysin rahaa niihin (maksaisin

takaisin), niin kerto ettei 'halua olla missään tapauksessa mukana tollasessa epänormaalissa touhussa'. Voisin toki ottaa perus vittuiluna, mutta tää tuntu jotenkin raskaammalta.” (vegaani, 4.9.2008)

”Mummo epäili et oon alkanut palvomaan saatanaa kun kerroin et oon muuten vegaani... - -” (vegaani, 28.8.2008)

”- - Kun on joulu tai pääsiäinen niin koko muu perhe (isovanhemmat + lapset perheineen) kokoontuu yhdessä syömään anopille, mutta meitä ei kutsuta. 'Ettehän te kuitenkaan söis kinkkua/lammasta.' Meillä käyvät kyllä syömässä, mutta meitä ei koskaan syömään kutsuta. Koen että meitä eristetään sosiaalisesti muusta suvusta koska olemme tehneet heidän näkökulmastaan 'vääriä' valintoja (siis ruokavalion suhteen).” (vegetaristi/vegaani, 21.3.2008)

Näissä edellisissä puheenvuorossa näkyy hyvin selkeästi kasvissyöjiin liitetty negatiivinen leima, jota määrittää erilaisuus ja outous muihin ihmisiin verrattuna. Leimaan saatetaan sisällyttää myös asioita, jotka eivät millään tavalla liity itse ruokavalioon (saatananpalvonta, sosiaalinen eristäminen sukulaisten kesken). Lisäksi eronteko normaaliin ja epänormaaliin on hyvin jyrkkä ja selkeä, ja ensimmäisessä puheenvuorossa tämä ilmaistaankin suoraan: *”- - tollasessa epänormaalissa touhussa”* sekä viimeisessä puheenvuorossa kerrotaan jopa kokonaan ryhmän ulkopuolelle sulkemisesta omaan erilaisuuden vuoksi. Kaikki nämä seikat viittaavat selkeästi vastapuolen ymmärtämättömyyteen ja negatiiviseen suhtautumiseen koskien ruokavaliota, ja tämä suhtautuminen heijastuu myös negatiivisesti itse ruokavalion valinneeseen ihmiseen.

Kun marginaalinen valinta alkaakin määrittää koko ihmistä yhden marginaalisen elämän osa-alueen sijaan, voidaan sanoa, että marginaalisen valinnan tehnyt ihminen leimautuu koko persoonana. Yksilö itse ei kuitenkaan useinkaan tätä ulkopuolelta annettua leimaa itsessään tunnusta. Sosiaalityön tutkijan Kirsi Juhilan (Juhila 2004, 29–31) mukaan ihminen käyttää vastapuhetta reagoidessaan itseensä kohdistuviin kategorioihin ja pyrkiessään muuttamaan niitä toisenlaisiksi. Yksi vastapuheen muodoista on nimeltään eron politiikka, joka otetaan käyttöön silloin kun yksilö ei hyväksy ulkopuolelta tulevia määrittelyjä omasta itsestään ja hakee uudenlaisia tapoja esittää omaa minää. Toisaalta sosiologi Stuart Hall (1999, 172, 189–190) puhuu stereotyyppistämisestä, jolla tarkoitetaan jonkin asian pelkistämistä muutamiin, yksinkertaistettuihin ja olemuksellisiin puoliin, ilman kehityksen tai muutoksen mahdollisuutta.

Omilla tutkittavillani stereotyyppistäminen ja siitä johtuva eron politiikka näkyy puheenvuoroissa, joissa marginaaliin liitetty epänormaalius muuttuu leimaksi kohdistuen koko ihmisen persoonaan. Seuraavista puheenvuoroista ilmenee, miten epänormaalius stereotyyppisesti liitetään marginaali-ihmisen tekemään elämänvalintaan. Marginaalisuus näissä tapauksissa on nimenomaan sen vuoksi epänormaalialia, että kyseinen ihminen ulospäin ei näytä stereotyyppisesti ko. ryhmän jäseneltä. Nämä stereotyyppistävät piirteet ovat melkoisen karrikoituja, mutta paljastavat samalla miten keskiö juuri nämä marginaaliryhmät kategorisoi.

"Olen aloittanut uudessa työpaikassa ja mietityttää vielä nää syömiset paikan ruokaravintolassa. - - Kun kyselin työkavereiden vieressä mahdollisuutta saada kahviin kermaa, alkoi pohdiskelu siitä ettei kukaan käytä kermaa kahvissa ja ehkä lähiympäristössä työskentelevät raksamiehet voisivat käyttää. minä siihen sitten että sovimpahan hyvin tuohon 'raksamies' kategoriaan. tällanen kolmikymppinen naishenkilö.." (karppaaja, 17.1.2009)

"- - kun olen sekasyöjä vaimon kanssa liikkeellä niin aina hänelle kantavat pöytään kasvissafkan ja sitten ihmeissään ojentavatkin sen mulle kun vinkkaan. Siis sama tarjoilijakin joka on just ottanut tilaukset. Sama kaikkialla. Jätskikiskallakin ojentavat hälle soijatuutin jos erehdyn molempien puolesta tilaamaan. Ehkä mä olen lihaanin näköinen tai jotain, ei voi tietää." (vegetaristi/vegaani, 23.5.2008)

Valtaväestön näkökulma marginaalin epänormaaliudesta saa yleensä perustelunsa auktoriteettien kautta, koska itse valittu marginaalinen valinta haastaa yhteiskunnallisten, yleisesti hyväksytyjen auktoriteettien antamat suositukset. Alla oleva esimerkki valaisee, kuinka lääkäri mielletään edelleen vankkumattomaksi auktoriteetiksi yhteiskunnassamme ja tämän auktoriteetin edustamia oppeja ei pysty myöskään ilman vastarintaa sivuuttamaan.

*"Joo, taas tuli viikonloppu vietettyä terveysintoilijoiden seurassa. Kun aamupalalle olin toivonu mulle munia ja ukolle pekonia ja menin sanomaan että tällasta on mejän päivittäinen ruoka (onhan se paljon muutakin, rehuja ja kalaa jne.. niinku tiätte..) hyökättiin kimppuun. Sa***an sairaanhoitajat.*

Kun aloin puhua ja kertoa että ajattelen näin ja näin paljon on saatu tuloksia aikaan, alkoi hirveä vouhkaaminen. Sanaakaan en saanu enää sanottua. Kun yritin taas, tokasi sairaanhoitaja: KUULE, SÄ ET OO MIKÄÄN LÄÄKÄRI.

Jaha. Eipä oo hänkään. Loppu mun aamukahvin juominen siihen ja lähin siivoamaan mökkiä. Ei kai näin voi syödä jos ei oo lääkäri." (karppaaja, 11.8.2008)

Edellisessä esimerkissä näkyy, kuinka haastavaa (ellei jopa mahdotonta) marginaalisesta valinnasta on puhua ns. valtavirran normien mukaan elävälle. Tässä esimerkissä lääkäri kuvastaa juuri Pierre Bourdieun doksa (1977, 164), eli vallitsevaa luuloa tai jähmeää tapaa, joka näyttäytyy ainoana mahdollisena oikean tiedon tuottajana. Marginaali omalla toiminnallaan taas haastaa doksan elämällä erilailta. Kun vastaan väittäminen ei onnistu tai siihen ei anneta mahdollisuutta, ihmiselle jää nonverbaalit keinot puolustautumiseen. Yksi vastapuheen tyyli voikin olla myös konkreettisten vastaväitteiden esittämisen lisäksi vaikeneminen, vetäytyminen tai vain ilmeet ja eleet. (Jokinen ym. 2004, 11–12 & Juhila 2004, 20–32.) Aiemmassa esimerkissä karppaus-ruokavaliota noudattavan elämänvalinta koetaan niin voimakkaasti erilaiseksi ja vastustettavaksi, että karppaaja ei pysty vastaamaan väitteisiin vaan tavallaan ilmaisee kantansa hiljaisuudella, poistumalla paikalta. Vaikeneminen vastapuheen muotona kuvaakin hyvin sitä, että marginaalin ääntä ei pystytä kuvaamaan tai toisaalta marginaali itse kieltäytyy vähempiarvoisen keskustelukumppanin roolin ottamisesta (Jokinen ym. 2004, 12). Seuraavasta esimerkistä myös näkyy, miten marginaalisesta valinnasta on vaikea kertoa, joskin kirjoittaja itsekään ei ymmärrä syytä sille:

”Mäkin teen puolitiedostamatta sitä, että ikäänkuin anteeksipyytelyn ruokavaliotani, ja siitä puhuminen tuntuu usein jotenkin hankalalta (sain itsekin kerätä pitkään rohkeutta ja melkein itkukin tuli (ihan oikeesti) ennen kuin uskalsin sanoa äitille, että haluaisin vähentää myös maitotuotteiden ja munien käyttöä) - enkä silti oikeesti tajua mikä siinä on niin vaikeeta.”
(vegetaristi/vegaani, 24.5.2008)

Marginaali ei olisi kuitenkaan marginaalia, jos se ei jossain määrin olisi epänormaalia tai poikkeavaa valtaväestön silmissä. Joissain puheenvuoroissa valtaväestön pitämä normaali ja marginaaliin liitettävä epänormaali esitetään kuitenkin käänteisesti, jolloin oma valinta kerrotaankin luonnollisena ja normaalina, jota valtaväestö ei marginaalin silmissä taas ole. Ilmiötä voisi verrata mielestäni myös Kirsi Juhilan tavallisuusretoriikkaan, joka on aiemmin esitellyn eron politiikan rinnalla toinen vastapuheen muoto. Tavallisuusretoriikassa tarkoituksena on tuoda esiin oma tavallisuus ja pyrkiä irrottautumaan epänormaalitavista ryhmän määrittelyistä (Juhila 2004, 29). Tosin omilla tutkittavillani tavallisuus ei alunperinkään sijaitse keskiössä, vaan marginaalissa itsessään, mutta he pyrkivät kuitenkin esittämään oman elämänvalintansa normaalin ja tavallisen näkökulmasta.

” - Toinen siihen ihmettelemään, että miten ihmeessä voit syödä samaa aamupalaa joka päivä, etkö kyllästy. Ihmettelin, että monet syövät ihan joka aamu leipää, eikä heiltä kysellä kyllästymistä” (karppaaja, 15.5.2008)

”Mua jaksaa aina vaan enemmän ihmetyttää tuo auktoriteetti-usko näissä ravitsemusasioissa. Eikö kukaan kuuntele kehoaan ja mitä se oikeesti tarvii ja mitä ei. Jos joku laihtuu ja voi hyvin tietyn tyypillisellä ravinnolla, niin tarviiko siihen ketään neuvomaan mikä on 'terveellistä'. Oi aikoja oi tapoja.” (karppaaja, 24.8.2008)

” - minulla sattuu olemaan alopecia areata, niin aika usein ihmiset syyttelevät kasvissyöntiä laukeamisesta, epäilevät etten saa tarpeeksi ravinteita, vaikka pidän niistä hyvää huolta. Ärsyttää ihan kun toinen puhuu pelkkä kyljys naamansa edessä että en saisi tarpeeksi ravinteita, vaikeivät itse syö lähes ollenkaan hedelmiä ja kasviksia. Murr...” (vegetaristi/vegaani, 17.1.2009)

Näyttäisi kuitenkin siltä, että tavallisuusretoriikka tässä yhteydessä pitää sisällään ennen muuta juuri luonnollisuus-aspektin, jolloin ruokavalioilla erottautuvat esittävät itsensä luonnonmukaisempina kuin valtaväestön edustajat. Valtaväestö näyttäytyy marginaalille sokean auktoriteetti-uskoisena, yksinkertaisena ja omasta ruokavaliostaan piittaamattomana. Lisäksi omaa tavallisuutta korostetaan järkeen vedoten, eli ei kai marginaalista valintaa tehtäisi, ellei ihminen kokisi sen olevan hyväksi itselleen. Oman normaaliuden ja luonnollisuuden korostaminen on siis tässä puhettavassa puolustuskeino.

Saman asian voi kertoa myös ironisella tavalla, joka vaikuttaa olevan suosittu puhetyyli eritoten karppaajien keskuudessa. Näissä tapauksissa marginaali-ihminen kertoo ironian avulla oman valintansa terveellisyydestä ja normaaliudesta, ja samanaikaisesti tuo esiin valtavirran epänormaaliuden omissa silmissään. Seuraavista puheenvuoroista nousee esiin myös varsin voimakkaasti sama tavallisuusretoriikan luonnollisuus-teema, jossa oma valinta esitetään luonnollisena, puhtaana ja terveellisenä:

” - Muutenkin ruoka kannattaa ilmeisesti nauttia mahd. synteettisenä. Luonto kun ei ole ilmeisesti osannut prosessoida synteesejä ihmiselle sopivaksi, vaan vasta kemianteollisuus on osannut eritellä vaikuttavat aineet ja muokata ne terveellisiksi yhdisteiksi.” (karppaaja, 15.12.2008)

”Tuo ei lakkaa minua hämmästyttämästä! Siis se, että ihmiset tuntuvat ihan oikeasti uskovan olevansa jokin poikkeus eläinkunnassa: muut (luonnon)eläimet kyllä löytää luonnosta sen, mitä

niiden on paras syödä, mutta ei ihminen! Ihmiselle parasta ruokaa on ihmisen itsensä täydelliseksi muokkaamat teolliset valmisteet...
(karppaaja, 15.12.2008)

Jos marginaali-ihminen itse käyttää ironiaa kuvatakseen ulkopuolelta katsottuna outoa, mutta omissa silmissään tavallista (jopa luonnollista) elämäntapaansa, valtaväestö ottaa viestintäkeinokseen puolestaan suoran huumorin. Huumori voi olla kevyempää tai ivallisempaa, viatonta tai tahallista piikittelyä, mutta joka aina valtaväestön itsensä mielestä on hyväksyttyä. Marginaali saattaa itse usein kokea huumorilla viljeltyt kommentit kuitenkin loukkaaviksi tai vähintäänkin rasittavaksi, kuten seuraavista esimerkeistä ilmenee:

”- - Isovanhemmat viäkin jaksaa kettuilla aina kun näkee että: 'ootkos jo omaa kanakoppia rakentanu' tai 'etkö viä oo kyllästyny, oota vaan seki aika viä tulee' aina jos syön jotain ihan normaalia, esim leipää tai muroja niin ne sanoo 'onks noi jotain soijamuroja vai?'. Saa mut aina niin vihaseks kun ei sanota ees moi ennenku alkaa valitus ruokavaliostani. Ja joo oon ollu yli puolivuotta kasvisruualla ja vieläkin jaksavat vaikka näemmekin usein. Nii ja joo niitten mielestä en voi syödä mitään 'normaalia' vaan normi makaroonitkin saivat nimen soijamakaroni kun söin makaronia.” (vegetaristi/vegaani, 8.5.2008)

”Osaiskohan eläintensyöjät ottaa huumorilla ja naureskella mukana, jos joka kerta ruokaillessa alkais heittää läppää 'taasko sä noita saakelin mauttomia raatoja syöt? ottaisit joskus oikeeta ruokaa sinäkin ettet vällän pääse lihomaan tuosta jatkuvasta eläinrasvalla mässäilystä'.” (vegetaristi/vegaani, 5.9.2008)

Huumorilla viestimiseen liittyy myös se, että kun marginaali erottautuu normista omasta vapaasta tahdostaan, hän tavallaan antaa samalla sanattoman luvan valtaväestölle tuoda asia humoristisella tavalla esiin ja tehdä pilkkaa siitä. Marginaalia kohtaan ei tarvitse olla samalla lailla tahdikas tai korrekti, mitä vastaavassa tilanteessa pakosta elävälle – hyvien tapojen mukaisesti – kuuluu olla. Keskiön ja marginaalin rajat ovat siis valtaväestön edustajalle aina avoimesti ylitettävissä.

”- - Kasvisruokavalio on varmaan ainoa juttu, josta saa näin paljon kielteistä palautetta sukulaisilta. Onhan toisaalta vaikkapa jonkin tietyn automerkin valitseminen omaksi myös valinta, jonka henkilö itse tekee, ja siitä voidaan tätä henkilöä kritisoida. Se ei kuitenkaan mene niin henkilökohtaisuuksiin kuin ruokavaliion kritisointi. Mä en usko, että kenellekään Toyota-ihmiselle sanotaan (ainakaan samalla 'vakavuudella', että: 'Sä vielä tapat itsesi, kun ajat Toyotallla. Ostaisit kuule Mersun!' - -” (vegetaristi/vegaani, 28.8.2008)

”Minua ihmetyttää ylipäänsä se, että vegaaniuden valinneelle ihmiselle saa kuittailla vitsillä ja muka-vitsillään vaikka mitä. Sen sijaan, jos joku on laihdutus- tai lihotuskuurilla tai mitä tahansa muuta, on oltava tahdikas. Tai siis, kuin kummassa ei voi arvostaa ihmisen valintaa joka tapauksessa. Kurjinta on se, kun mulle muutenkin kommentoi jotkut painonnoususta syömishärojen jälkeen, niin kun aletaan spekuloidaan nykyisestä painosta ja vegaaniudesta jne...” (vegaani, 13.6.2008)

Olipa kyseessä sitten valtaväestöstä käsin huumorilla heitetty kommentti tai piikikäs kysymys, on selvää, että vapaaehtoisesti marginaaliin itsensä siirtänyt joutuu perinpohjaisesti perustelevaan valintaansa ulkopuolisille. Lisäksi koska ihminen on itse tehnyt valinnan poiketa viranomaisen suosittelemasta ruokavaliosta, hänen tulee olla erittäin perehtynyt aiheeseen ja aina valmis keskustelemaan asiasta. Nähdäkseni tämä automaattinen oletus valtaväestön keskuudessa on myös yksi iso syy, miksi tämä puhetapa tekee marginaalistakin ”voimattoman ja turhautuneen”. Marginaalilta kysytään kysymyksiä ja odotetaan vastauksia, joista valtaväestön edustajien ei tarvitse välittää ja ruokavalio saattaa saada suhteettoman ison roolin ihmisten välisessä kanssakäymisessä.

”- - Aina lihaanit jankuttaa siitä, kuinka kasvissyöjien pitäisi olla saarnaamatta toisten ruokavaliosta. Mun kokemuksen mukaan se on just toistepäin. En ole ikinä saarnannut kellekään, kerron mielipiteeni, jos joku sitä kysyy. Mutta mulle ollaan kyllä kettuiltu ihan asenteella kasvissyönnistäni! - -” (vegetaristi/vegaani, 5.9.2008)

”Mä en kans oikeen aina jaksa noita ihmisiä. Joku aika sitten mulle nuristiin et puhun vaan ruuasta, mutta oikeasti nämä ihmiset itse käänsivät aiheen aina ruokaan. Etenkin minun syömääni. - -” (vegetaristi/vegaani, 15.4.2008)

”Mä kun en mielelläni selittelisi muille omia valintojani, kun eivät muutenkaan selittele omiaan mulle. Tosi ikävää, että samalla kun esim. lämmittelee omia ruokiaan kaikessa rauhassa ja toiset kyttää vieressä: ’niin siis totako sä pystyt syömään?’. Joo, en pysty, siksi mä tätä mikrossa lämmitänkin.” (vegetaristi/vegaani, 15.4.2008)

”- - Mua ei todellakaan voisi vähempää kiinnostaa joidenkin urpojen, jotka eivät alunperinkään tajua koko asiasta yhtään mitään, kanssa kinaaminen. Ja eikös tuommoisten hc:iden kanssa riitelemään voisi laittaa joku muu hc, minähän en mikään kiihkoileva vegaanikyttä edes ole. - -” (vegetaristi/vegaani, 19.5.2008)

Vasta-argumentointi koetaan raskaana, koska väittely valtaväestön edustajien kesken tapahtuu aina alempiarvoisesta asemasta käsin. Marginaali-ihmisellä tulee siis olla erittäin kattava tietopaketti valinnastaan käytössään joka tilanteessa ja hänen tulee olla valmis myös käymään keskustelu yhä uudelleen ja uudelleen. Lisäksi keskustelu valtaväestön edustajan kanssa koetaan siinäkin mielessä

turhauttavaksi, että tämä voi milloin tahansa hyvin kepein perusteluin jättää kuulematta argumentteja. Marginaalin perusteluiden sivuuttaminen on helppoa, jos suurin osa yhteiskunnallisista auktoriteeteista ja ihmisten uskomuksista puoltaa omaa kantaa.

"Tuntuu tosiaan että kasvissyöjiltä kysytään perustelut ruokavaliolle joka tilanteessa missä se käy ilmi. Mitä siihen voisi lyhyesti vastata aiheuttamatta riitaa, mutta kuitenkin vähättelemättä vakaumustaan? Mieleni on kyllä useasti tehnyt heittää vastakysymys 'Mitkä ovat omat perusteet lihansyönnille?', mutta radikaaleinta mitä olen tähän asti uskaltanut sanoa on 'Kannattaa lukea aiheesta'. Yleensä tydyn mumisemaan jotain, jolloin muut ehkä pitävät veganismia [edelleen] humpuukina ja minua typeränä aktivistina, mutten ainakaan aiheuta suurempaa meteliä." (vegetaristi/vegaani, 15.4.2008)

"Oon tosi pahalla tuulella karppaukseen kohdistetun syyllistämisen ja kritiikin suhteen. HYVIN HARVOIN kritisoidaan painonvartijointia tai vaikka HannaPartasuutta (= viittaa Hanna Partaseen, julkisuudessa esiintyvään ravitsemusterapeuttiin) niin suurella antipatialla kuin karppausta. Kun olet karppi, sinua saa haukkua ja lytätä ja vasta-argumenttejasi ei tarvi kuunnella, koska ne on VÄÄRIÄ ja piste. - - Kukaan ei paheksuvasti katso, jos joku tilaa ravintolassa höyry- tai keitetyt perunat, samoin kuin pihvin saa pyytää esim. ilman maustevoita. Erehdypä pyytämään pöytään lisäannos voita, oliiviöljyä, tai vaikka sipaise purkki kermaa hätävilipalaksi, niin kyllä siihen saa jokainen tavisi käydä kommentoimassa, kuinka huonoa ruokaa sitä syö. - - olen kerranki tyytyväinen siihen, kuinka terve suhde syömiseen on tällä hetkellä. Toisekseen, karppaus on minusta yksinkertaista, todella loogista ja järkeenkäypää ja tiedekin puolustaa; jos tosiaankaan ei halua itse edes kuunnella tuota logiikkaa ja periaatetta, tai vaivaudu lukemaan kirjallisuutta, niin vois kyllä jättää minut myös teilaamatta." (karppaaja, 14.12.2008)

Mielestäni nämä puheenvuorot ovat esimerkkejä siitä, millä tavalla marginaalisuudesta kertova ensimmäinen puhetapa muodostuu. Puheenvuoroissa kuvataan marginaalisen elämänvalinnan vaikeutta perinteisimmillään, koska niissä on nähtävissä keskustelu epänormaalin ja normaalin rajoista, outoudesta ja eroista totuttuun ja tavalliseen tapaan elää. Lisäksi puheenvuoroista voi nousta esiin marginaaliin liitettävät negatiiviset leimat ja stereotypiat, jotka eivät välttämättä liity millään tavalla itse marginaaliseen valintaan, eli ruokavalioon.

Valtaväestön näkökulma tässä puhettavassa vaikuttaa rakentuvan yhteiskunnallisten auktoriteettien varaan, ja marginaalilta itseltään vaaditaan vakuuttavia perusteluja oman käytöksensä selitykseksi. Kevyempi keino marginaalisen valinnan epänormaaliuden ja ymmärtämättömyyden esiintuomiseen on huumori ja toisaalta marginaali itse voi vastata valtaväestön oletettuihin kategorioihin ironian

avulla, käänteisesti. Tässä puhettavassa marginaali ei kuitenkaan pysty vakuuttamaan tai halua ollenkaan vastata ulkopuolelta tuleviin vaatimuksiin ja kysymyksiin, tai sitten häntä ei haluta kuulla ja hän joutuu vaikenemaan. Marginaalisuus muodostuu siis raskaaksi ja vaikeaksi, vaikkakin kyseessä on ihmisen oma valinta.

Keskustelupalstoja lukiessani kuitenkin osa puheenvuoroista oli erittäin kapinahenkisiä ja kiivaita, ja jotka – toisin kuin tässä puhettavassa – halusivatkin luoda näyttävän eron ja konfliktin vastapuoleen. Näissä puheenvuoroissa marginaalisuuskin piirtyy erilaiseksi kuin tässä luvussa. Tämä puhetapa on toinen näkökulmani marginalisaatiosta kertomiseen, jonka esittelen seuraavassa luvussa.

6.2 Vallattomuuden puhetapa: naiivius ja aggressio

Kun marginaalia määrittää kapinointi vallitsevia arvoja kohtaan, marginaaliin on helppo liittää mielikuvissa nuoruus. Nuoruus puolestaan pitää sisällään tietämättömyden "tosiasioita" kohtaan tai epäkypsyyden nähdä todellisuus sellaisena kuin se oikeasti on. Nuorisotutkija Minna Suutari (2001, 65) sanookin, että nuoruus nähdään helposti synonyymina tietämättömyydelle, mikä on omiaan aiheuttamaan turhautumista marginaaleissa, koska se väkisinkin luo melko yksipuolisen kuvan ihmisestä ja hänen elämänvalinnastaan. Lukiessani tutkittavieni viestiketjuja huomasin, että tämäntyylinen kapinallinen puhetapa nousi voimakkaana esiin sekä karppaajilla että kasvissyöjillä. Tässä puhettavassa ominaista on, että ulkopuoliset leimaavat kirjoittajat herkästi naiiveiksi, vielä kehityksessään keskeneräisiksi nuoriksi, huolimatta heidän biologisesta oikeasta iästään. Näin ollen marginaalisuuskin rakentuu tällöin yksilön ohimeneväksi vaiheeksi, jota ei tarvitsekaan elämänvalintana kunnioittaa tai ottaa todesta.

”Hiukka ärsyttää, kun äiti, vaikka periaatteessa suhtautuukin ihan mukavasti, tuntuu silti pitävän mun kasvissyöntiä ohimenevänä ilmiönä (varmaan tähän vaikuttaa se, että se on ollu itte nuorena pari vuotta kait pesco-vege). Ja kun se vielä unohtelee välillä että mä en haluu syyä munia tai maitoakaan, niin tulee välillä vähän semmonen olo, että otetaanko mut nyt ollenkaan vakavasti.”
(vegetaristi/vegaani, 7.5.2008)

”- - Varmaan kaikki sukulaiset laitto kaikki mun oikut (kasvissyönti, absolutismi ja muu hömppä) teini-iän tyhmyyden piikkiin ja odottivat, että mä viisastun.. Todennäköisesti oon varmasti viisastunutkin, mutta en ehkä sillä tavalla kuin he odottivat” (vegetaristi/vegaani, 27.2.2008)

Samaan aikaan kun keskiön edustaja suhtautuu marginaaliseen valintaan vähättelevästi ja odottaen, että vaihe joskus loppuu, marginaalille itselleen oma valinta näyttäytyy vakavana ja kestäväenä. Marginaalin odotetaan näissä tapauksissa siis turhaan ns. palaavan ruotuun, eli keskiöön. Alla olevista puheenvuoroista näkyy hyvin, miten marginaalinen valinta koetaan suorastaan uhmakkaan oikeaksi samaan aikaan kun keskiö tuomitsee sen. Mielestäni tähän puhetapaan liittyikin ennen kaikkea uhmakkuus ja tietynlainen korostettu ylpeys oman valinnan suhteen. Ero oman itsen ja keskiön välillä nähdään selkeästi ja sitä halutaan jopa korostaa siten, että oma valinta on oikea tapa toimia, keskiön tapa puolestaan väärä.

” - - On ne, äiti varsinkin, vähän sillä ajatusmallilla, että tämä on vain joku nuoruuden villitys ja parin kuukauden kokeilu. Mutta odottakaahan kymmenen vuotta! Älkääkä tulko minulle märesemään, kun vesi tunkee ikkunoista sisään, kun napajäätiköt sulaa tuossa vieressä!!” (vegetaristi/vegaani, 22.1.2009)

”Ja minähän syön jatkossakin virallissairaalloisesti!” (karppaaja, 13.11.2008)

Jos ulkopuoliset lähtökohtaisesti näkevät tässä puhettavassa marginaalisuuden irrationaalisenä, tiettyyn elämänvaiheeseen kuuluvana kapinana, heille saattaa puolestaan tulla järkytyksenä huomata, ettei marginaalisuus olekaan sitä. Tässä kohtaa huvittavan uhmakkaasta marginaalista muodostuukin rajoja koetteleva todellinen uhka, johon tulee reagoida puolustavasti. Valintaan tunnutaankin suhtautuvan sitä suopeammin, mitä paremmin "aisoissa" marginaalisuus pysyy. Marginaalisuus on aisoissa silloin, kun siihen sisältyvän erilaisuuden pystyy vielä hyväksymään tai se nähdään ainoastaan harmittomana kapinana.

Alla oleva kasvisyöjän puheenvuoro antaa hyvän esimerkin siitä, miten marginaalinen elämänvalinta koetaan heti vakavammaksi uhkaksi, kun se alkaa koskettaa viatonta, puolustuskyvyttöä lasta. Tällöin keskiön edustajatkin kokevat oikeudekseen hyökätä marginaalia vastaan entistä voimakkaammin, eli puolustamaan omaa keskiön elämäntapaa. Mitä voimakkaammin marginaalisuus mielletään oudoksi, uhkaavaksi tai sitä ei pystytä ymmärtämään, sitä voimakkaampi on myös keskiön vastareaktio asiaan.

" - Toinen juttu on työpaikalla... Kun sanoin että en aio opetella paistaan jauhelihaa, niin heti siihen yks että kyllä sun pitää, et miten sä muuten sun lapsen sitten ruokit. Mä sitten kärsivällisesti selittää että ei sen tarvii lihaa syödä niin jo oli akat kimpussa. 'Et sä voi tehdä tollasta valintaa sun lapsen puolesta' ja plaa plaa plaa. Eikä menny jakeluun, että kyllä se lihansyöntikin on valinta. Ja vieläpä se, että tän tulevan lapsen äiti olen siis MINÄ eikä kukaan muu, niin onko jollain työkaverilla sitten nokanpöytä... Kyllä mä oon hyvin selväks tehny sen kaikille, kuka on lapsen äiti ja päättää siis isän kanssa sen asioista. Ei siihen puutu työkaverit eikä kukaan sukulainen, tai niitten mielipiteitä ei kuunnella! Kumma juttu se onkin, kun laps on tulossa, niin heti ollaan kaikkeen puuttumassa..." (vegetaristi/vegaani, 2.9.2008)

Keskiön edustajat alkavat käyttää suoraa pelottelua puheessaan eritoten silloin, kun marginaalinen valinta koetaan voimakkaaksi uhkaksi ja henkilö halutaan "palauttaa ruotuun", eli takaisin normaaliin ja keskiöön. Pelottelu tässä puhettavassa tuntuikin olevan aina hyvin kärjekästä, kun sitä ylipäänsä käytettiin. Eron tekeminen marginaaliin voi olla myös keskiölle puolustusmekanismi itse marginaaleja vastaan (Suutari 2001, 8). Lisäksi keskiön edustaja saa lisätukea tai painokkuutta argumentaatioon helposti valtaväestön auktoriteettien avulla, kuten lääkäreiltä tai opettajilta. Monissa tapauksissa tämän tyylinen, vapaaehtoisesti valittu marginaalisuus herättää niin voimakkaita tunteita, että siitä käytetty kielikin on äärimmäistä. Erilaisilla sairauksilla, kuolemalla ja pahoinvoinnilla pelottelu näkyivät usein sanavalinnoissa, kun keskustelupalstoilla kerrottiin keskiön suhtautumisesta.

"Nyt oli saanut mies tuomion ihan itseltään lääkäriltä eikä hoitsulta niinku viimeks. Tämä nuorehko naislääkäri oli minun atkins ruokavaliosta kuultuaan sanonut ihan suoraan, SE TAPPAA! - -" (karppaaja, 17.10.2008)

"Eilen keskustelin mun serkun kanssa VHH:sta (= karppauksesta). Hän on opettaja ammatiltaan ja vielä ravitsemusalan opettaja. Sain kuulla, että sairastun syöpään, kun en syö 55 % HH:a (=

hiilihydraattia) päivässä ja ihmisen elimistö tarvitsee tuon suosituksen mukaisen määrän hiilareita. Sen hän hyväksyi, että sokerit ja valkoiset jauhot jättää pois, mutta perunaa ja riisiä ei missään tapauksessa tai pastaa. - - ” (karppaaja, 10.6.2008)

” - - Ja sekä äiti että isä ovat vakuuttuneita että saan osteoporoosin muutaman vuoden sisään. - - ” (vegaani/vegetaristi, 28.8.2008)

Sairauksilla pelottelu, ja varsinkin lääkärin toimesta, on painoarvoltaan hyvin voimakasta vasta-argumentointia. Länsimaisessa kulttuurissa lääkärin ammattia pidetään profession tyyppiesimerkkinä, eli asiantuntemuksena, joka perustuu vahvasti teoreettiseen tietoon ja jonka yhteiskunnallinen arvostus on korkea (Hermanson 1992, 78–79). Tällaisen tahon kautta tai taholta saatuun pelotteluun on todennäköisesti hyvin vaikea myös vasta-argumentoida, jos itse ei omaa samaa asiantuntemusta ja siten osaa myöskään käyttää samanlaista kieltä ja käsitteistöä.

Kun marginaalisuus uhkaa omana pidettyä, keskiön valintaa ja yleisesti hyväksytyjä auktoriteetteja (esim. lääkäreitä), keskiön edustajat voivat pelotella marginaalia puolustuskeinonaan. Häneen voidaan liittää myös yleisesti negatiivisia uhkakuvia, joille ei ole mitään perustetta. Marginaalista ruokavaliota noudattavan esimerkiksi ei uskota olevan terve. Viestinnän tutkija Sinikka Torkkolan (2008, 122-123) mukaan terveyksiä ja sairauksia voidaan lähestyä mahdollisesti jopa kahdeksasta eri näkökulmasta riippuen niiden suhteesta henkilön tautisuuteen/potemukseen. Osa näkökulmista on ristiriitaisia ja osa ristiriidattomia. Esimerkiksi yksi ristiriidaton näkökulma on nimeltään poteva tautinen, joka tarkoittaa, että henkilö tuntee itsensä sairaaksi ja myös sosiaalisen järjestyksen sekä lääketieteen mukaan hänellä on sairaus. Omilta tutkittaviltani löysin puolestaan toisen näkökulman, joka on nimeltään potematon tautinen. Potematon tautinen -näkökulma on ristiriitainen ja tarkoittaa, että henkilö voidaan sosiaalisen järjestyksen vaateen vuoksi luokitella sairaaksi, vaikkei hän olisikaan lääketieteellisesti, mutta ei myöskään kokemuksellisesti sairas. (Emt.) Lukiessani aineistoni puheenvuoroja huomasin hieman samankaltaisen luokittelun myös keskiön suhtautumisessa marginaalisiin ruokavalioihin. Ruokavaliota vastustettiin niin paljon, että se

määriteltiin sairautta tai ainakin huonovointisuutta aiheuttavaksi, vaikka itse ruokavalion noudattaja tai edes lääketieteelliset mittaukset eivät tällaista tunnistanee:

”Mun työpaikalla odotellaan kädet ristissä, että koska kuolen. Ovat mokomat täysin vakuuttuneita siitä, että energisestä ja normaalivartaloisesta yleisilmeestäni huolimatta tämänlaatuinen vakava täysin överiksi mennyt syömishäiriö nävertää sisukaluni salakavalasti niin ettei edes työterveyshuolto huomaa, vaikka kuinka mittailtaisiin kolesteroliarvoja. Siltikin, vaikka voin ihan silmämääräisesti ja jopa konkreettisten mittaustulosten perusteella paremmin, nämä vaan jupisevat, että liikunnalla ja kalorirajoitteilla kuuluu oikeasti laihduttaa. - -” (karppaaja, 5.9.2008)

Keskiön ymmärtämättömyys marginaalista valintaa kohtaan näkyy tässä puhettavassa hyvin selvästi arkipäiväisessä kanssakäymisessä. Lisäksi keskinäinen vuorovaikutus ja kohtaaminen voi todellakin olla kiivasta, niin keskiön edustajan kuin marginaalin itsensäkin puolelta. Kommunikoinnin kiivaus johtuu siitä, että marginaalia ärsyttää toisten typeryyt, yleistäminen ja ajattelemattomuus. Toisaalta tähän puhetapaan liittyy myös tietoinen provosointi ja se, että ärsyyntymistä ei välttämättä samalla tapaa peitellä tai laannutella kuten aiemmassa puhettavassa. Seuraavissa karppaajien puheenvuoroissa ilmentyy, miten keskiön ymmärtämättömyys näyttäytyy marginaalille kohtaamistilanteissa ja kuinka ärsyyntyminen mahdollisesti näkyy.

”Mä olin kesällä purjehduskisoissa ja kippari ilmoitti, että aamiaiseksi on tarjolla pekoniimmunakasta, koska se pitää nälän poissa koko kisan ajan. Jeesh, loistavaa, ajattelin. Vihdoinkin joku joka ymmärtää mua. Ja sitten se mokoma kippasi pekoneista rasvat pois ennen munien lisäämistä ja perustelikin vielä, ettei sitten kuolla kaikki sydän ja verisuonitauteihin.” (karppaaja, 24.8.2008)

”Voi elämän kevät, että olin raivoissani tänään koulussa. Paikalla oli jotain 2 diabetes - esittelijöitä, jotka olivat latoneet rasvaisia maitoja, juustoja, meetvurstia, sipsejä, pullaa, jugurtteja jne. pöydälle ja siihen viereen oli lautaselle sit laitettu sellainen 'pelottava' voikasa, joka vastasi tuotteessa käytettyä rasvaa. Kaikki sitten kävivät vuorollaan kauhistelemassa siinä, minä katsoin parhaaksi vain liueta paikalta, kun syke alkoi mennä yli sadan ja verenpaine paukkua silkasta raivosta toisten tietämättömyyttä kohtaan. Harmikseni mulla ei varmaan olisi ollut tarpeeksi vasta-argumentteja kunnon kiistelyyn, muttaahh...” (karppaaja, 16.4.2008)

”Musta on tullut ilmeisesti karppauksen myötä tosi kártyinen, kun en kestä tollasia juttuja (= huonosti perusteltuja vastaväitteitä ja yleistämistä) lainkaan. Ei tarvitse, kuin puolikkaan lauseen jostain VT:stä (= virallisterveellisestä), niin mulla jo hiukset kárventyy päähän” (karppaaja, 5.12.2008)

Samalla tavalla kuin edellisenkin luvun puhetavassa, tässäkin näkökulmassa vapaaehtoisesti valittu marginaalisuus johtaa usein siihen, että valintaa joudutaan – edellisen puhetavan mukaisesti joskus uupumiseenkin saakka – perustelemaan yhä uudelleen. Ratkaiseva ero edelliseen puhetapaan kuitenkin on, että tässä tapauksessa perustelut saavat huomattavasti voimakkaamman sävyn. Keskiö, auktoriteetit ja syvässä olevat uskomukset ovat voimakkaita ja niiden vastustaminen vaatii sekä aikaa että energiaa, mutta nyt marginaali onkin halukkaampi vastaamaan haasteeseen. Kattavan argumentoinnin lisäksi marginaalin tulee muillakin tavoin varmistua, että hänen valintansa on ymmärretty, kuten seuraavasta puheenvuorosta voi huomata.

”On se juu todellakin stressaavaa. Itselläkin meinaa välillä meinaa hermot, kun saa äidiltä (joka kuitenkin yleensä toimii kokkina) tiedustella joka välissä, että eikö tämä nyt varmasti sisällä mitään eläinperäistä. Moni ei tosiaan ymmärrä sitä, etten halua mitään lihaliemiäkään, sehän vie idean koko ruoasta. Tällainen vahtiminen ja kyttääminen on ainoa negatiivinen asia, johon olen kiinnittänyt huomiota vegaaniruokavalioon siirtyessäni. Kai tämä paremmin ymmärrettäisiin, jos minulla tosiaan olisi joku allergia, mutta kun tämä on vain aatepohjaista saa usein kuulla nurinaa. Tuttavani jopa loukkaantui, kun hän oli valmistanut kasvisruokaa lihaliemen, voin ja kananmunan kera, enkä edes kohteliaisuudesta halunnut syödä kyseistä ruokaa, etenkin kun olin etukäteen jo sanonut mitä ruoka ei saisi sisältää, ja tarjoutunut jopa tuomaan mukana omat eväät.” (vegetaristi/vegaani, 16.3.2008)

Toisaalta marginaalisuuden näkeminen uhkana, siihen puolustautuminen ja siitä syntyvät riidat saavat kaikki hyvin erilaiset sävyt, jos marginaalisesta valinnasta keskustellaan oman perheen sisällä, kuten monissa aineistoni puheenvuoroissa. Ruokavalion harrastajat mainitsivat monissa kohdin omat vanhemmat, tai appivanhemmat – ja useimmiten oman äidin – joille tuottaa ongelmia hyväksyä lapsen valintaa, vaikka lapsi itse olisi jo täysi-ikäinen aikuinen. Alla oleva puheenvuoro näyttää esimerkkiä vanhempien erittäin negatiivisesta suhtautumisesta marginaaliseen valintaan:

”Onko täällä kenelläkään ollut todella pahoja ongelmia perheen suhtautumisen kanssa? entä miten olette niistä selvinneet? Itselläni ongelmat ovat nimittäin aivan uskomattomat: toisinaan

väittävät että minulla on anoreksia (vaikka en ole laihtunut yhtään), kyselevät ivallisesti enkö lainkaan mieli porkkanan tunteita ja ostetaan ja tarjotaan tahallaan saaristolaisleipää, joka kuulemma sisältää verta. Saaristolaisleipäjuttu oli koko perheen mielestä hauska kun saivat minua sitä syömään, kun en tiennyt että verta edes voi pistää leipään. Itseäni juttu ei paljoa naurattanut..... Useimmiten isäni ei edes usko että olen 'oikeasti' kasvissyöjä, vaan aamiaispöydässä ojentaa minulle kalkkunaleikettä jne... HERMOJARAASTAVAA” (vegetaristi/vegaani 26.3.2008)

Edellisessä puheenvuorossa perheellä on selkeästi suuria vaikeuksia ymmärtää lapsensa tekemää valintaa ja he pitävät tätä ennen muuta naurettavana. Ymmärtämättömyys näkyy melko rajunakin kiusantekona ja oman hyväksymättömyyden esiintuomisena. Seuraavassa esimerkissä puolestaan on kyse huomaamattomasta, hiljaisesta hyväksymättömyydestä, joka kuitenkin tulee erittäin selvästi kirjoittajan äidin käytöksestä esiin:

”Olin alkuviikon kuumeisena sängyn pohjalla ja äitini tuli käymään luonani ja tarjoutui käymään puolestani kaupassa. En siinä kuumehoureissani ymmärtänyt että vuosienkin jälkeen kaikki asiat näköjään pitää muistaa erikseen sanoa. Aamulla kävelin jääkaapille ja katsoin mitä äiti oli tuonut voimariiniä, eläin-edamia, kananmunia ja monta, monta purkia eläin-jugurttia. Mitä mä teen nyt noilla? Joku kaveri varmaan vois ottaa nuo vastaan.. Eniten harmittaa se, että äiti varmasti tietää. Ajattelikohan se ettei se tyttö nyt kipeänä niin tarkka voi olla.. Että jotenkin se kuume vähentäisi mun moraalikäsitteitäni.. huoh” (vegaani, 13.3.2008)

Tekstin kirjoittaja itse arvelee äitinsä ajattelevan, että tyttären valinta ei ole niin vakavastiotettava asia ja valinta voi muuttua tämän ollessa sairaana. Kummassakin kahdessa edellisessä puheenvuorossa on kyse perheen sisäisestä, negatiivisesta suhtautumisesta omaan marginaaliin valintaan. Vanhemmilla voi olla suuria vaikeuksia hyväksyä normaalista poikkeavia lastensa valintoja, vaikka nämä olisivat jo itsenäisiä aikuisia. Tätä ongelmaa voidaan lähestyä myös perhepoliittisesta näkökulmasta perheen sosiaalisesta uusintamisen, reproduktion, kautta (vrt. Bourdieu 1976).

Sosiologi Kaisa Ketokiven mukaan reproduktiolla tarkoitetaan perheelle keskeisten sosiaalisten ominaisuuksien siirtämistä jälkipolvelle. Vanhempien tehtäviin kuuluu jälkipolvensa huolehtimisen lisäksi myös sen ohjaaminen ”oikeanlaisen” aikuiselämän alkuun. Vanhemmat pyrkivät ohjaamaan jälkipolveaan katsomaansa oikeaan suuntaan ja siirtämään tälle vaalimiaan sosiaalisia

ominaisuuksia. Jos jälkipolvi poikkeaa tältä polulta, vanhempien voi olla hyvinkin vaikea sulattaa lapsensa tekemiä valintoja, vaikka lapsi olisi jo itsekin aikuinen. (Ketokivi 2009, 32–33, 35.) Vanhemman ja lapsen välille voi syntyä kamppailu siitä, millaista elämää lapsen tulisi elää, jos vanhemmat yhä suuntautuvat lapseensa, mutta lapsi suuntautuu jo omaan elämäänsä (emt, 40). Myös omilla tutkittavillani tuntui usein käyvän näin ristiriitatilanteissa. Seuraukset vaihtelevat vanhempien kiusanteosta aina kunnan riitelyyn ja huomaamattomaan arvostuksen puutteen osoittamiseen lapsen valintaa kohtaan (kuten yllämainitussa esimerkissä). Alla olevasta esimerkistä huomaa, kuinka lapsen perheen erilainen elämäntapa voi olla todella vaikea hyväksyä ja konflikti vanhemman, tässä tapauksessa kirjoittajan anopin, ja lapsen välillä on väistämätön.

” - - Anoppi se sitten onkin se varsinainen tapaus joka aiheuttaa mulle kyllä vielä jonkinasteisen hermoromahduksen.. Se soittaa mun miehelle vähintään joka toinen päivä ja oikein kiukkusena kyselee ‘no vieläkö se jatkaa sitä’ ja sitten valittelee jatkuvasti että kuinka mä teen omasta elämästäni vaikeeta ja kun kaikki vegejutut on niin paljon kalliimpiakin jne jne.. ihan kun se siltä jotenkin olis pois ja auta armias jos se sattuu samaan aikaan kauppaan meiän kanssa.. se oikein kyttämällä kyttää kaikki mitä me ostetaan ja yrittää väkisin tyrkkiä meille esim. kananmunia mukaan.. - - ” (vegetaristi/vegaani, 21.5.2008)

Erityisesti naispuolisten perheenjäsenten, äidin tai anopin, vastustus ruokavaliota kohtaan selittyy myös sillä, että ruoka liitetään itsessään helposti äitiyteen ja naiseuteen. Myös australialaisen sosiologin Deborah Luptonin mukaan ruoka ja ravitsemustavat voidaan myös nähdä symbolina feminiinisyydelle (1996, 2–3). Naiset yleensä huolehtivat muiden perheenjäsenten hyvinvoinnista tarjoamalla ruokaa, ja valmis ateria voidaan nähdä vanhemman konkreettisena rakkaudenosoituksena perheelleen. Ruokaan ollaan siis sitouduttu jo valmiiksi niin henkilökohtaisesti kuin emotionaalisestikin. (Mäkelä 2003, 46, 53.)

Tehty ateria myös itsessään symboloi kotia (Murcott 1983a, 179). Normaalisti poikkeavaa ruokavaliota vastustavat äidit saattavat siis kokea muunlaisen ruokavalion jopa uhkaavan heidän perinteistä toimintakenttäänsä, eli lapsen ruokkimista, jos lapsi kieltäytyy heidän antamastaan ruokailun mallista ja valitseekin toisenlaisen tavan. Vaikka kyseessä oleva lapsi olisikin jo aikuinen, itsenäinen ihminen, hän tavallaan torjuu vanhemmaltaan saaman ruoan, kieltäytymällä syömästä

lapsuudenperheensä ravitsemuksellisen mallin mukaan. Merja Sillanpään (2003, 81) mukaan ruuasta kieltäytyvä lapsi vetoaa suoraan vanhemman omiin primitiivisiin vaistoihin ja uskon, että primitiivinen ote lapsen ruokintaan säilyy vanhemmilla vielä lapsen aikuistumisen jälkeenkin. Todennäköisesti erikoinen ruokavalio hetkellisesti herättää vanhemmilla tämän vaiston. Ajan saatossa asia muuttuu kuitenkin helpommaksi suvaita, kun vanhempi näkee ettei siitä ole koitunutkaan sen suurempaa haittaa lapselle, kuten seuraavasta puheenvuorosta ilmenee.

”- Aluksi meilläkin pidettiin tätä vain vaiheena, sitten äiti tajusi että olen tosissani ja alkoi kerätä sukulaisilta/kamppaajalta/työkavereita lausuntoja joiden oli kai tarkoitus todistaa mulle että kuolen puutostautiin ja ties mitä ja lopulta hyväksyi asian. Isä on aina pitänyt tätä hölmöilynä mutta ei myöskään ole alkuriitojen jälkeen asiasta huomautellut. - -” (vegetaristi/vegaani, 4.8.2008)

Kaikki ylläolevat esimerkit mielestäni muodostavat yhden kokonaisuuden, jota kutsun nimellä vallattomuuden puhetapa, koska mielestäni tässä on kyse eritoten nuorisotyöntutkijan Minna Suutarin näkökulmasta marginaali-ihmisiin (ks. Suutari 2001). Suutarin mukaan marginaali uhkaa valtavirtaa toimimalla erilaisilla ja kyseenalaistamalla valtakulttuurin arvot ja totutut toimintatavat (emt, 5–8). Tästä syystä kutsuisin näitä "vallattomia marginaaleja" myös kapinoijiksi. Tällaisiin marginaali-ihmisiin liittyy myös se, että heidät pyritään ns. "ottamaan haltuun ja palauttamaan ruotuun", kuten Suutari (2001, 5) osuvasti teoksessaan ilmaisee. Itse näkisin tämän prosessin tuottavan myös aggressiivisempaa vastapuhetta ja reagointitapoja edelliseen puhetapaan verrattuna, koska marginaalit haluavat kamppailla "ruotuun palauttamista" vastaan. Tämä puhetapa sopii myös luonnollisimpaan perheen sisäisiin neuvotteluihin.

Tämän puhetavan kapinointiin liittyy voimakas kielenkäyttö, vahvat tunteenpurkaukset, ymmärtämättömyys ja toisaalta myös keskiön suhtautuminen marginaaliin pelkkänä ohimenevänä vaiheena. Tässä puhetavassa lisäksi yhteentörmäys oman itsen ja valtaväestön välillä on usein raju; marginaalin tulee voittaa kamppailu omaa itseä koskevista määrittelyistä ja vääristä uskomuksista. Todennäköisesti tämän näkökulman puheenvuorot liikkuvat kuitenkin jossain siinä rajalla,

puhutaanko perinteisestä marginaalista vai enemmänkin nyky-yhteiskuntaan kuuluvasta, halutusta erottautumisesta.

Seuraavaksi esittelen viimeisen keskustelupalstoilta löytämäni puhetavan, joka asettuu vielä kauemmaksi perinteisestä marginalisaatioteoriasta. Jos tässä puhetavassa marginaaliin liitetään uhka, seuraava puhetapa on tälle looginen jatko, koska siinä ilmenee, millä tavalla uhkakuva konkretisoituu ja muuttuukin yhteiskuntaa kehittäväksi kritiikiksi voimattoman tai vallattoman marginaalin sijaan.

6.3 Voimakkuuden puhetapa: kehittävyys ja asiantuntijuus

Viimeinen puhetapa sisältää mielestäni mielenkiintoisimman näkökulman marginalisaatioon, jos tässä kohtaa marginaalista voidaan enää edes puhua. Nimeän tämän puhetavan voimakkuudeksi, koska näitä puheenvuoroja voi kuvata asiantunteviksi, itsevarmoiksi ja parhaimmillaan jopa yhteiskuntaa kehittäviksi. Tässä puhetavassa kirjoittaja kokee olevansa puolustuskykyinen valtavirrasta käsin tuleville vasta-argumenteille ja kokee oman erilaisuutensa hyvin positiiviseksi, elämää rikastuttavaksi asiaksi. Keskiö puolestaan saattaa näyttää edelliseen puhetapaan verrattuna vieläkin taantuneemmalta, pysähtyneeltä ja kartettavalta paikalta, joten marginaalin ja keskiön roolit myös voivat sekoittua tässä puhetavassa päinvastaisiksi kuin ne yleensä mielletään.

Kuten edellisessäkin puhetavassa havaittiin marginaalisuus saattaa muodostua keskiöstä katsottuna uhkaksi, jos marginaali-ihminen elää valitsemallaan, erilaisella tavalla ja tuo viestinnällään esiin, ettei hän haluaisikaan kuulua valtavirtaan. Suutarin (2001, 120) mukaan poikkeavien arvojen nousu vaatii lisäksi aina vallitsevien arvojen selvittämistä. Keskiö ei kuitenkaan välttämättä ole muutokseen valmis, halua niistä edes keskustella tai ei hyväksy muutoksia ainakaan ilman vastarintaa.

Marginaalisuuden pitäminen uhkana tuokin käsitteen varsin erilaiseen valoon kuin aiemmissa

puhetavoissa, joissa se mielletään heikompana ja onnettomampana kuin keskiö, tai vain naurettavana, korkeintaan rajoja koettelevana kapinoitsijana. Aiemmissa puhetavoissa marginaalisuutta ei tarvitse ottaa niin vakavasti, kuin tässä puhetavassa. Seuraavissa kommentteissa kirjoittajat itsekin ovat havainneet mahdollisuuden, että keskiön edustajien negatiivinen suhtautuminen saattaakin johtua siitä, että marginaalista valintaa pidetäänkin todellisena haastajana omalle, valtanormiston mukaiselle valinnalle:

”Ihmiset todella tuntevat tämän ruokavalion uhkaavaksi. Kaveri suuttui, kun mun syömätottumusteni muuttuminen sai toisen kaverin hädissään epäilemään ns. normiruuan terveellisyyttä. Ketään ei kiinnosta toimintaperiaatteet tai karppaamalla saavutettu parempi olo vaan se, ettei näin muka voi syödä mitään, 'en mää kyllä vois elää ilman leipää', 'mun päivä ei lähde käyntiin millään muulla kuin puurolla' ja mitä kaikkea. Yksi suuri tavoite on myös saada ihminen syömään asioita, joita tämä on ilmoittanut haluavansa välttää. Ei kyllä joo paljon keksi muuta kuin kateuden syyksi. Itselle tulee epävarma olo, kun joku muu kyseenalaistaa kaikki uskomukset ja laihtuukin ja kaikkea. 'Sehän tarkoittaa, että minä olisin väärässä!' .” (karppaaja, 12.10.2008)

Kuten edellisessäkin puheenvuorossa, myös seuraavassa pohditaan mahdollisuutta siihen, että marginaalinen valinta herättää negatiivisia reaktioita siksi, että marginaalit muistuttavat keskiön edustajia häiritsevällä tavalla omista puutteellisuuksistaan. Marginaalisuus voi muodostua uhkaksi siis myös mikrotasolla, koska se uhkaa omaa tasapainoista elämää tuomalla esiin asioita, joita ei haluaisi ajatella. Karppaajat uskaltavat esimerkiksi kyseenalaistaa yhteiskunnallisilta auktoriteeteilta annettuja valmiita ohjeita, kun taas kasvissyöjät kiinnittävät huomiota mm. ekologisiin epäkohtiin ja tasa-arvoon. Kun marginaalisuus on itsevalittua, henkilöllä on oltava myös jotkin syyt valinnan tekemiseen. Omilla tutkittavillani marginaalisuutta voidaankin pitää ”normaalina ravitsemustapaa” tietoisempänä ja eettisempänä tapana kuluttaa ja suhtautua ravintoon.

” - - Sen olen huomannut, että monet ihmiset, jopa ihan vieraat, lähestulkoon suuttuvat, kun sanoo olevansa kasvissyöjä. Usein törmää kysymykseen 'pidätkö itseäsi parempana kuin me muut?'. Miten niin parempana? Mistä kysyjälle sellainen tuli mieleen? Ettei vaan se oma omatunto jossain siellä pekonin alla kolkuttelisi? Täällä netissä, keskustelupalstoilla, kohtaa kasvissyöjänä varsin usein suoranaista vihamielisyyttä. Miksi? Veikkaan samaa syytä eli sitä omaa omaatuntoa. - - ” (vegetaristi, 9.4.2008)

Tutun ja tuntemattoman kohtaaminen ei kuitenkaan aina tarvitse olla jännitteinen. Jos keskiön edustajat pystyvät näkemään ruokavalion valinnan takana olevat syyt ja niiden positiivisen tarkoituksensa, suhtautuminen saattaa tässä puhettavassa muodostua myös positiiviseksi kannustukseksi, kuten seuraavista puheenvuoroista ilmenee. Näissä tapauksissa voidaan puhua todellisesta ideaalilanteesta, jota marginaalin ja keskiön keskinäinen vuorovaikutus voi parhaimmillaan olla. Kummatkin ymmärtävät toisiaan ja hyväksyvät toistensa erilaisuuden, ja marginaalisuuteen suhtaudutaan terveellisen uteliaasti. Marginaalisuus voi näin toimia keskiön täydentäjänä ja tasavahvana keskustelukumppanina - ei syrjään ajettuna sivullisena tai pelottavana uhkana.

”Oonkohan mä kasvanu jossain utopistisessa ihannemaailmassa teihin verrattuna! Perheestä sisko lopetti punaisen lihan syönnin mun lopetettuani lihansyönnin. Vanhemmat tai pikkuvelikään ei katso kieroon vegaaniruokia vaan mun tullessa kylään ne vaan hihkuu riemusta, että jes, kokki tuli kylään, onpa ollut ikävä niitä siun kasvisruokia! Sukulaiset suhtautuu yhtäläillä hyväksyen ja täditkin on vähentäneet lihansyöntiään jonkin verran. Kun menen kylään, homma menee yleensä niin että käydään yhdessä kaupassa ja sitten mie teen kaikille ruokaa, se on helpointa miusta ja mukavaakin. - -” (vegetaristi/vegaani, 25.5.2008)

”Mulla äiti oli huolissaan ravitsemusjutuista, mutta osasin selittää jo pari juttua ja lupasin ottaa selville kaiken tarpeellisen. Jouduin kuitenkin tekemään omat ruokani. - - Kaverit ihmetteli ja kyseli paljon mutta vastailin mielelläni. Vieraille mennessä olen etukäteen kertonut mitä voi ostaa tai tehdä. Kertonut keksimerkin tai tehnyt ehdotuksen ruokalajista. - - Mulle ainakin sanoi kaveri, että sitä kun tuntee itsensä niin hölmöksi kun ei tiedä mitä tarjota, niin on suuri helpotus kun toinen kertoo mitä tehdä. Usein kokilla on muutakin järjesteltävää niin ei ehdi eikä viitsi ruveta repiin hiuksia jossain kaupassa tuoteselosteita pätkäillen. Kaikille tulee parempi mieli kun tietävämpi neuvoo. - - Nykyään ihmiset suhtautuu positiivisen uteliaasti, kysyy mitä voi syödä jne. Vastailen edelleen mielelläni. Lihattomuuttakin on tullut täyteen jo 14 vuotta joten hyvin tästä selviää!” (vegetaristi, 25.2.2008)

Ylläolevat esimerkit tarjoavat näkökulman marginalisaation positiiviseen suhtautumiseen. Joissain tapauksissa positiivinen suhtautuminen saattaa muodostua kuitenkin jopa omaa itseä paremmaksi, ihailevaksi suhtautumiseksi. Marginaalisuuteen ja erilaisuuteen voidaan liittää ihailevaan sävyyn itsekontrolli ja henkinen voima, jos se nähdään kieltäytymisenä ”elämän iloista”, eli tässä tapauksessa hyvästä ruuasta. Poliittisen historian tutkijan Mari Niemen (2008, 11–12) mukaan kieltäytymiseen voidaan liittää kärsimyksen aspekti, joka saattaa puolestaan nostaa kieltäytyjän muiden kanssaihminen yläpuolelle, jotka eivät heikkoudessaan pysty samaa valintaa tekemään.

Ihailtava suhtautuminen marginaalisuuteen liittyy myös erilaisuuden romantisointiin (ks. Kuure 1996, 12). Erilaisuus on tällöin kiehtovaa, arvostettavaa ja jotain, jota kuka tahansa ei edes pystyisi saavuttamaan, vaikka haluaisi.

" - Kummitäti sano: 'sä oot tehny nyt sen mitä mä oon aina halunnu' ja se kuulosti ylpeeltä"
(vegetaristi/vegaani, 7.3.2008)

Erilainen, usein tiukkarajainenkin ravitsemus voidaan nähdä itsekurin osoituksena nykyajan yltäkyläisessä maailmassa. Itsekuri puolestaan on ihanteellista, ja henkilö kontrolloimalla omaa ruumistaan ruokatottumuksillaan, osoittaa omaavansa runsaasti juuri itsekuria (Lupton 1996, 16). Toisaalta ulkopuolelta tuleva suhtautuminen saattaa olla joskus myös vaivaannuttavankin ihannoivaa, jolloin omaa valintaa ei edes mielletä yhtä korkealentoiseksi millaisen merkityksen se ulkopuolelta käsin saa. Erilailta elävän oma kanta asiaan saattaa olla hyvinkin toinen (Niemi 2008, 12), kuten seuraavasta puheenvuorosta myös ilmenee:

"Kaikki suunnilleen tietävät, että mä noudatan tätä 'ihmeellistä, vaikeaa, rasvaa tihkuvaa ruokavaliota', jossa pitää kärvistellä voisilla munakkailla ja tonnarisalaateilla (mun työlounaat), eikä saa syödä herkullista hiilarimössöä, jota myös kouluruoaksi kutsutaan. Mua kunnioitetaan, kun niin urheasti (!!) pystyn vastustamaan kaikki karkit ja muut sokeriskeidat, joita joskus on pöydällä." (karppaaja, 5.9.2008)

Itsekontrolli ja omiin tavoitteisiin pyrkiminen herättääkin toisaalta ihailua, mutta toisessa muodossa paheksuntaa ja halveksuntaa (Niemi 2008, 10). Edellä esitetyt puheenvuorot ovat kaksi tämän puhettavan ääripäätä, joilla marginaalisuus voi rakentua. Marginaali voidaan nähdä uhkana, jolloin se saattaa herättää paheksuttavia tai jopa vihamielisiä reaktioita tai sitä voidaan myös liiallisuuksiin saakka idealisoida, jolloin se nostetaan jalustalle romantisoidun erilaisuutensa vuoksi. Näiden kahden ääripään väliin jää neutraali, hyväksyvä suhtautuminen.

Erilaisuutta voidaankin tarkastella myös kahden vastakkaisen paradigman kautta: ksenofobian, eli vieraan pelon, ja ksenofilian, vieraan ihailun (Lehtonen & Löytty 2003, 13; ks. myös Hall 1999, 139–160). Vaikka käsitteet viittaavat enemmän etniseltä taustaltaan eroavaan ihmiseen, näitä ilmaisuja

voi käyttää mistä tahansa vieraalta tuntuvasta asiasta/henkilöstä puhuttaessa (ks. Hall 1999, 139). Lehtonen ja Löytty ehdottavat, että näiden kahden käsitteen rinnalla voitaisiin nostaa myös ksenosofia, vierasta koskeva viisaus, joka pitäisi sisällään opin erilaisuuden kanssa elämisestä (2003, 13). Myös tässä ”voimakkuuden puhetavassa” ihailun ja vihamielisyyden rinnalle nousee voimakkaasti erilaisuuden korostaminen ja sen järkevyyden painottaminen. Marginaalit ovat individualistisesti valintansa tehneitä, ajattelevia yksilöitä, jotka osaavat tässä puhetavassa myös loogisin perustein argumentoida valintojaan. Seuraavassa esimerkkejä tästä näkökulmasta:

”Noh, aika moni syö pysyäkseen terveenä. Siksipä sitä mielellään näitä järkeviä valintoja tekeekin. Musta ehkä kosher (= juutalainen ruokavalio) voisi olla hihhulointia tai se, että on muslimi ja siksi ei syö sianlihaa ja vegaaniuskin jopa. Mutta se, ettei lapioi suuhunsa moskaa vaan siksi, että sitä on joku keksinyt valmistaa ja myydä, se on ainoastaan fiksu.” (karppaaja, 6.9.2008)

”Sellainenkin näkökohta on olemassa, että tulevaisuudessa saattaa liha olla hyvinkin kallista myös rahassa mitattuna. Eli todellisuudessa kasvissyöjä on paremmin varustautunut tuleviin haasteisiin.” (vegetaristi/vegaani, 4.8.2008)

”Olen vuosia elänyt mielitekojen vallassa ja luullut, että minulla on heikko luonne. Tutustuttuani karppaukseen olen ollut ensimmäistä kertaa vuosiin vapaa syömään elääkseni ja voinut jättää ruuan vankina elämisen. En toki enenkään syönyt huonosti. Viralliset ruokasuositukset on tavattu tarkkaan ja ravitsemus ja ruokatietous on ollut lähellä sydäntä. Vähärasvaisuudesta tein taiteenlajin. Silti voin huonosti. Karppauksella on parantuneet allergiat ja astma, mielialat ja syömiseen liittyvä elämäntapa. Ehkä siinä on jo hihhuloinnille syytäkin.- -” (karppaaja, 7.9.2008)

Tässä puhetavassa yhdistyy siis sekä ksenofobia ja ksenofilia, ja niiden väliin jäävä ymmärrys ja järki kaiken taustalla, on ksenosofiaa. Marginaali omaakin merkittävän tietomäärän ruokavaliostaan ja sen perusteista, joten hän pystyy tarvittaessa pätevästi perustelemaan oman erilaisen elämäntapansa. Erilaisuus on haluttua, koska se on järkevä ja hyvä ratkaisu. Oma erottautuminen voi myös Niemen (2008, 16) mukaan saada motivaationsa erottautumisen halusta ja olla osa yksilön identiteetin tuottamista ja ilmaisua. Tässä puhetavassa marginaalisesta valinnasta ollaan ylpeitä ja sitä halutaan korostaa, mutta ei kuitenkaan yhtä aggressiivisesti kuin edellisen puhetavan ”vallattomilla marginaaleilla”. Alla oleva puheenvuoro on esimerkki siitä, miten kasvisruokavaliota voi pitää rohkeutena seurata omaa sisäistä ääntään senkin uhalla, että elämä voi vaikeutua sen

jälkeen, kun on poikennut valtavirrasta. Omasta valinnasta voidaan kertoa myös korostetun yleästi, kuten jälkimmäinen karppaajan esimerkki osoittaa.

*”Nah, meillä on yks uskonto, joka ei missään nimessä tunnustaudu uskonnoks. Sosiaalisuus. Sen sisällä luodaan hyväksytyyn käyttäytymisen koodit, jotka opitaan sosiaalisessa kanssakäymisessä. Lapsista huomaa hyvin että he eivät vielä ole näitä oppineet, luova kokeilu ja yhteisön palaute pikkuhiljaa opettaa sen mitä ihmiset haluavat olla, ja millaisena ihminen tulee hyväksytyksi ja millä tavalla käyttäytyvää ihmistä kohdellaan huomioivammin ja parhaiten. Ihmiset ovat hyvin tietoisia nykyaikaisen eläintuotannon epäkohdista, siitä muistuttaminen ainoastaan provosoi ihmisiä. Pysyttäytyäkseen tämän sosiaalisen hyväksynnän piirissä, jonka rajat ovat erittäin epävarmoja, ihmiset toimivat mahdollisimman paljon yhdenkaltaisesti kanssaeläjiensä kanssa. Vieraillessa vegaanille ei ole tarjolla samanlaista tarjoilua kuin muille, tämä tuntuu tietenkin syrjivältä. Ihmisiä jotka eivät ole valmiita toimimaan omaa sydäntään vastaan ollakseen hyväksytyjä on hyvin vähän. - -”
(vegetaristi/vegaani, 11.11.2008)*

*”- - Täällä ei olla (= auktoriteetti-uskoisia), vaan uskalletaan kyseenalaistaa ns. itsestäänselvyksiä. Täällä on omilla aivoillaan ajattelevia ihmisiä eikä mitään laumasieluja. - -”
(karppaaja, 8.9.2008)*

Samaan aikaan kun marginaali korostaa omaa järkevyyttään, hän tekee eron taas muilla tavoin eläviin, joten keskiö tässä puhettavassa saa helposti itse negatiivisen leiman. Keskiö saatetaan nähdä naiivina, laumasieluisen typeränä ja ymmärtämättömänä, marginaalin edustaessa sen vastakohtaa – edelläkävijää ja itsenäistä, rohkeaa ajattelijaa. Kuten Kuure (1996, 12) ilmaisee, marginaalisuuteen liitetään kyky nähdä jotain enemmän tai ainakin erilaista, ja näin se muuttuu avantgardistiseksi tilaksi. Alla olevat esimerkit näyttävätkin, miten marginaalisuus voi sisältää myös kriittisen puolen, jossa marginaali kokee olevansa valtaväestöä tietoisempi nyky-yhteiskunnan ongelmista ja myös osaltaan reagoi niihin.

”Mielestäni on aivan edesvastuutonta valistusta korostaa laihtumisen ja terveyden kannalta ainostaan vähärasvaisuutta ja ravinnon energiamäärää. Kuinka monet suomalaiset ylipainoiset voisivatkaan paremmin, hallitsisivat syömisensä ja todella laihtuisivat, jos veren glukoosin ja insuliiniaineenvaihdunnan vaikutukset otettaisiin tosissaan huomioon ja niistä myös kerrotaisiin potilaille. Tämä edellyttää tietysti sitä, että myös lääkäri tietää nämä asiat.” (karppaaja, 7.9.2008)

”- - Ensimmäisen kerran nousi keskustelua isovanhempien kanssa veganismista viime viikonloppuna. Mummi aloitti esitelmöimällä kuinka 'voi sinä kaupungissa kasvanut tyttöhyvä,

kun ei ne kanat kuole jos ne munnii... eikä se lehmäkkää siihe kupsahha, sille tulee vaan ikävä olo jos sitä ei lypsä' Just... Kumpikohan meistä on vieraantunut nykyajan elintarviketuotannosta, etenkin kun olen ollut maatiloilla töissä..” (vegaani, 11.11.2008)

”- - Kun lueskelin muitten viestejä ja huomasin että ihmiset ovat todella epä tietoisia vegaaneista. Oliko nyt vuos tai kaks niin terveystiedon opettaja sanoi ettei kannata luopua lihasta, koska silloin ei saisi tarvittavasti niitä tiettyjä aineita. Itse olisin kyllä enemmänkin huolissaan nykynuorisosta jotka käyvät vain Mcdonaldsissa ja Hesessä.- -” (vegetaristi/vegaani, 17.6.2008)

Edellisessä puhetavassa, jonka nimesin ”vallattomaksi”, marginaalilla oli suuri halu väittää vastaan itseän kohdistuvia negatiivisia luokituksia. Tässä puhetavassa tuo halu säilyy, mutta sen rinnalle nousee myös tieto puoltamaan omaa kantaa. Näin ollen marginaalisuudesta muodostuu voimakas, tai vähintäänkin tasavahva keskiön väittelykumppani. Monesti omaan valintaan liittyvä asiantuntemus ja oma itsevarmuus kuitenkin jopa ylittää ns. keskiön tiedolliset resurssit esittäen vasta-argumentteja. Normaalisti ruokaa kuluttava ihminen, joka syö suositusten mukaan, ei välttämättä ajattele asiaa sen kummemmin, koska se ei kosketa hänen elämänsäkään erityisen paljoa.

”(palstalle kirjoittavan)Vieraan kannattais käydä Finelistä katsomassa mitä se hirveän terveellinen pottu ja leipä oikein sisältääkään. Ettei vaan kävis niin että kukkakaalli, parsakaali yms. onkin PALJON vitamiini- ja hivenainepitoisempia. Ei ne leivänkään ravintoarvot hääppösiä ole.Että se siitä myytistä.” (karppaaja, 8.9.2008)

Suomessa ei ole koskaan tavattu ruokaan liittyvää, laajalle leviävää hysteriaa, joka kertoo siitä, että suomalaiset luottavat ruoan kanssa tekemisissä oleviin tahoihin ja viranomaisiin (Mäkelä 2003, 66). Myytti suomalaisen ruoan puhtaudesta ja terveellisyydestä elää vahvana (emt), joten ihmiset eivät helposti edes ajattele asiassa olevan mitään ongelmaa. Leivän ja perunan oletetaan olevan terveellisiä, kun ne ravitsemussuosituksissakin kerran ovat. Kun tämänlainen, valtavirran ajattelumaailma kohtaa erilalla asian näkevän, seuraus saattaa olla, että vastaväitteitä ei pystytä edes esittämään, koska niitä ei ole ajateltu koskaan tarvittavan. Näissä tapauksissa voidaankin sanoa, että keskiö joutuu vaikenemaan ja marginaali ottaakin keskustelussa vallan. Itse näkisin jopa hieman koomisesti seuraavista esimerkeistä samoja elementtejä kuin ensimmäisen puhettavan marginaalin vaientamisesta (ks. Jokinen ym. 2004, Juhila 2004, 29), nyt vaan vaikenemaan joutuukin päinvastoin keskiön edustajat.

” - - Syksyllä, kun olin terveydenhoitajalla käymässä ja kerroin ylpeänä laihduttaneeni 10kg, onnitteli tämä varsin nuori neiti minua, ja hymyillen totesi, että 'olet sitten varmaan oivaltanut kevyttuotteiden salat!', johon minä virnistäen mainitsin, että 'joo, pysyn niistä kaukana'.
Terveydenhoitajan ilmettä en osaa näiden hymiöiden avulla kuvailla.” (karppaaja, 23.4.2008)

”Useimpien kanssa ei voi keskustella, aina tulee kommenttia tyyliin: 'No ilmankos oot ollukin kipeänä koko kesän, nyt vaan kunnon ruokaa ja liikuntaa'. Sitten valaisen, että aloitin karppauksen vasta sairastelukierteen jälkeen, joka muuten tyssäsi saman tien. Ja sitten ollaan hiljaista poikaa....” (karppaaja, 5.9.2008)

”- - Olkaa vaan reilusti kasvissyöjiä. Kylässä ja kotona. Eihän niiden lihansyöjienkään tarvitse teille perustella, miksi syövät lihaa. Itse asiassa - jos on sanavalmis - lihansyöjän kanssa saa kyllä messevän keskustelun aikaiseksi enkä ole vielä törmännyt yhteenkään yksilöön, joka lihan tehotuotantoa olisi osannut millään tasolla vakuuttavasti puolustaa. - -” (vegetaristi, 9.4.2008)

”Terveysteen vetoaminen on välillä ihan hyvä tapa saada muuten vastahankaiset ihmiset kuuntelemaan, eettiset valinnat ja empaattisuus kun tuntuvat välillä olevan hepreaa joillekin ihmisille. Jos mun sukulaiset alkavat hirveästi kuittailemaan mun ruokavaliosta (jotkut jaksavat vielä kaikkien näiden vuosienkin jälkeen), niin yleensä totean tyynesti olevani siinä joukossa todennäköisesti ainoa, jolla ei ole vaarallisen korkeaa verenpainetta ja kolesteroliarvoja. Sillä ne yleensä hiljenee, ja antavat mulle ruokarauhan.” (vegetaristi/vegaani, 14.3.2008)

Tässä puhetavassa olen esitellyt näkökulmat, jossa marginaalisuus näkyy puolustuskykyisimmillään, ja siksi myös voimakkaimmillaan. Suhtautuminen erilaisuuteen on myös melko positiivista, mutta marginaali säilyttää myös kykynsä vasta-argumentoida, jos tarve niin vaatii. Voimakkuuden puhetapaan kuuluu oman elämän asiantuntijuus, tietoon pohjautuva kamppailu yhteiskunnallisten arvojen ja totuuksien kyseenalaistamiseksi sekä tietoinen ylemmyys oman valinnan oikeellisuudesta. Tämä puhetapa lisäksi asettuu kaikista kauimmaksi perinteisestä marginalisaatioteoriasta, koska valtavirta saattaa paikoin näyttäytyä jopa taantuneena, onnettomana ja tietämättömänä omaan itseensä verrattuna.

Tämän ryhmän puheenvuoroihin sisältyy myös vahva kehittävän marginaalisuuden aspekti, jonka itse miellän positiiviseksi marginalisaation mahdollisuudeksi. Marginaalisuus parhaimmillaan tuo yhteiskunnallisia epäkohtia esiin ja pakottaa olemassa olevat tavat ja uskomukset reagoimaan niihin. Näin uudet tavat joko syrjäyttävät vanhat, tai vanhat tavat asemoituvat entistä vahvemmiksi

riippuen niiden kritiikin kestäkyvystä. Marginaalisuuden voi siis sanoa tässä puhettavassa myös testaavan yhteiskunnallisten arvojen ja totuuksien kestävyttä ja oikeutta.

Olen esitellyt tässä ensimmäisessä analyysiluvussa kolme vaihtoehtoista näkökulmaa marginalisaatiosta puhumiseen ja ilmiön ymmärtämiseen. Puhettavat eivät ole rinnakkaisia tai toisensa poissulkevia, vaan niiden rajat ovat liukuvia ja ne voivat osittain mennä toistensa päälle. Luku kuitenkin havainnollistaa, miten eri tavoin samaa ilmiötä voidaan käsitellä riippuen siitä käytetystä kielestä. Lisäksi puhettavat havainnollistavat retorisin termein puhuttuna marginaalin paatosta, eli suhdetta sen yleisöön, valtanormistoon ja muihin marginaaleihin. Puhettavat ovat reagointitapoja vieraaseen ja ilmentävät myös (paatokselle ominaisesti), miten yleisö vastaanottaa viestin ja millä mielentilalla.

Olen luonut puhettavat kriittisen diskurssianalyysin metodologian avulla. Puhettavat pohjautuvat kriittisen diskurssianalyysin perusajatuksen mukaisesti oletukselle, että on olemassa tietyt, perustavanlaatuiset valta- ja alistussuhteet. Analyysillä pyritään myös paljastamaan ja kyseenalaistamaan yhteiskunnallisia itsestäänselvyksiä. (Vaara & Laine 2006, 159–160.) Lähtökohtaisesti keskiö alistaa marginaalia ja määrittää normaalin. Tutkittavillanikin alistussuhde näkyy, mutta osapuolet myös käyvät kamppailua valtasuhteista ja siitä, kuka saa normaalia ylipäänsä määrittää. Ensimmäisessä puhettavassa kamppailu onkin keskiö-voittoista, toisessa puhettavassa roolit vaihtelevat, kun taas kolmannessa puhettavassa marginaali pystyy jo tarjoamaan varteenotettavan haastajan keskiön olemassa oleville uskomuksille.

Koska argumentoinnin kautta muodostuu työni kaikkien kolmen puhettavan ominainen tyyli ja kritiikki, haluan seuraavaksi pohtia keskustelupalstoilla käytettyä kieltä ja käsitteistöä hieman tarkemmin. Millä tavalla kielen retoriikka, erityisesti tekstin eetos ja logos, vaikuttavat paatoksessa, eli marginaalisissa puhettavoissa ja niiden ymmärtämisessä?

7. Marginalisaation retoriikka: kieli eron tekijänä ja merkityksen antajana

Tutkittavillani argumentointiin ja eri puhetapoihin liittyy mahdollisuus esiinnostaa yhteiskunnallisia epäkohtia, väitellä niistä, mutta myös kuvata sorretun, hiljaisuuteen pakotetun asemaa.

Marginaalisuus rakentuukin hyvin eri tavoin riippuen siitä käytetystä kielestä ja ilmauksista. Tässä luvussa tarkoitukseni on syventyä tutkittavieni käyttämään kieleen hieman tarkemmin. Tarkastelen tutkittavieni käyttämää kieltä erittelemällä argumenttien sisältöä myös Aristoteleelta tutun retorisen kolmijaon, eetos, paatos ja logos pohjalta. Vuoren (2004, 117) mukaan retorisen analyysin kohteena usein ovat poliittiset tekstit, mutta mitä tahansa tekstiä voi sen avulla analysoida poliittisena (eli toimintavalmiuksia luovana) tekstinä. Aineistoni tarkempi retorinen tarkastelu onkin tarpeen, koska tutkittavieni puheenvuorot ovat hyvin värikkäitä ja niissä voi tunnistaa myös vahvoja puolustuspuheelle tai provokatiiviselle puheelle ominaisia elementtejä.

Aloitin aineistoni retorisen analyysin lukemalla yhtenä kokonaisuutena kolmeen eri puhetapaan keräämiäni puheenvuoroja. Etsin puheenvuoroista retorisesti mielenkiintoisimpia viestejä, joissa näkyisi joko tekstin eetos tai logos mahdollisimman selvästi. Painotin aineiston analyysissä tässä vaiheessa juuri eetosta ja logosta, koska edellisen analyysiluvun puhetaivat esittelivät samalla tekstin paatoksen. Lisäksi kiinnitin huomiota tutkittavieni värikkääseen kieleen ja erikoisiin sanavalintoihin. Huomasin, että tutkittavani eivät ainoastaan käytä puheessaan runsaasti ääripäitä, vaan he myös luovat uusia käsitteitä, joiden avulla on mahdollisuus irtisanoutua valtaväestön asettamista kategorioista. Puheenvuorojen kielenkäyttö näkyy siis hyvin innovatiivisena ja monipuolisena, jota edellinen puhetapojen analyysiluku yksin ei pystynyt tarpeeksi kattavasti vielä esittämään.

Politiikan tutkija Pertti Lappalaisen (1999, 25) mukaan yksilö käyttää neutraalia, diplomaattista ja kosiskelevaa tyyliä puheessaan, jos hän koittaa tavoitella suuren yleisön suosiota. Erityisyleisön ollessa yleisönä, puhe muuttuu taas suostuttelevammaksi, mielikuvitukselliseksi ja spontaaniksi reagoinniksi. Kun suurelle yleisölle käytetään argumentteja, joihin mahdollisimman moni pystyisi samaistumaan yleistysten, tulkinnanvaraisuuden ja kannattomuuden johdosta, erityisyleisö saa

kuulla puhetta, jossa saatetaan tietoisesti luoda konfliktia vastapuoleen tai valtavirtaan. (Emt.) Jos kasvissyöjät tai karppaajat puhuisivat liikkeinä valinnastaan, todennäköisesti käytetty kieli olisikin hyvin erilaista kuin keskustelupalstoilla. Esimerkiksi Donna Maurerin (2002, 19) mukaan kasvissyöjien organisaatiot esittelevät ideologiaansa valtaväelle yleensä esimerkillisestä lähestymistavasta, jossa hiljalleen opetetaan miten kasvissyönti vaikuttaa terveyteen ja asteittain siirrytään ideologisiin perusteluihin ympäristöstä ja eläinten oikeuksista. Eettiset perusteet saattaisivat muutoin säikäyttää jyrkkyydellään potentiaalisia tulevia kasvissyöjiä.

Koska omat tutkittavani keskustelevat kuitenkin yksilöinä omaa ruokavaliota koskevilla keskustelupalstoillaan, selvää on, että puheella tavoitellaankin vain erityisyleisöä ja tästä syystä käytetty kielikin on rikasta. Lisäksi viestiketjut jo itsessään ovat melko provokatiivisia ja valtaväestöön eroa luovia, kuten vaikkapa karppaajien ”Taistelutanner”-keskusteluryhmä. Monitulkintaisia tai diplomaattisia lauseita ei tällaisilta keskustelupalstoilta juurikaan löydy.

”Varmaan yks klassisimmista letkautuksista kasvissyöntiä vastaan on se, että: 'Me ollaan tehty pupun kanssa semmonen sopimus, että mä en syö sen ruokia eikä se syö mun ruokia!' Siihen voi vastata, että on ite tehnyt pupun kanssa semmosen sopimuksen, ettei syö sitä. - -”
(vegetaristi/vegaani, 27.2.2008)

”Oon tosi pahalla tuulella karppaukseen kohdistetun syyllistämisen ja kritiikin suhteen. - - Kun olet karppi, sinua saa haukkua ja lytätä ja vasta-argumenttejasi ei tarvi kuunnella, koska ne on VÄÄRIÄ ja piste. - -” (karppaaja, 14.12.2008)

Koska käytetty kielikin on yksitulkintaista, siitä on myös helposti tunnistettavissa retorisia elementtejä. Retorisia keinoja pystytään jaottelemaan sen perusteella, käyttääkö viestijä ns. hyökkäävää vai puolustavaa retoriikkaa (Potter 1996, 107). Hyökkäävän retoriikan avulla pyritään itse vahingoittamaan vasta-argumenttia, kun taas puolustava retoriikka perustuu oman position vahvistamiseen siten, ettei vastapuoli pystyisi vahingoittamaan sitä (emt). Omat tutkittavani selkeästi käyttävät kumpaakin retorista keinoa. Yksi puolustavan retoriikan tyyli on lisätä argumentin vakuuttavuutta. Tämä voidaan tehdä joko sellaisilla keinoilla, joilla korostetaan väitteen esittäjän luotettavuutta tai vaihtoehtoisesti siten, että esitetty argumentti itsessään esitetään

totuudenmukaisena ja kannatettavana. Monesti arkikäytössä nämä keinot sulautuvat toisiinsa. (Potter 1996, 114.)

”- - Luonnollista ja käsittelemätöntä ruokaa on tosi vaikeaa saada ja se on niin kallista, kun suurin osa markkinavirrasta tahtoo ostaa luonnotonta, käsiteltyä, muunneltua ja ravitsemuksellisesti tyhjämpävästä ruokaa. E-koodeja, glukoosisiirappia, maltodekstriiniä, natriumglutamaattia ja väriaineita tuppaa olemaan joka tuotteessa. Rasvaa on muunneltu ja hydroloitu, maidot pastoroitu ja vihannekset myrkytetty. Kyllä normaali ja ihan luonnollinen syöminen on nykyään niin vaikeaa...” (karppaaja, 8.9.2008)

Yllä olevassa esimerkissä karppaaja sekä esittää oman asiantuntemuksensa luettelemalla ruoan käsittelyyn liittyviä faktoja, ja tuomalla tämän jälkeen äänettömästi oman valintansa järkevyyden esiin vertaamalla sitä luonnolliseen, puhtaaseen ruokaan. Kyseessä on siis selvästi puolustava retoriikka, jolla pyritään irrottaa oma ruokavalio epäluonnollista ja käsiteltyä ruokaa syövään valtaväestöön. Lisäksi puhujasta rakentuva kuva, tekstin eetos, viittaa myös luonnollisuuteen, maanläheisyyteen ja järkevyyteen.

Seuraava esimerkki on taas karppaajien keskustelupalstalle ajautuneen vieraan kirjoittama vastargumentti. Tällä argumentilla pyritään haastamaan edellisen puheenvuoron rakentama eetos puhujan järkevyydestä juuri päinvastaiseksi. Karppaaja ei ole harkitseva, järkvy ihminen vaan päinvastoin ajattelematon ”hihhuli”. Toisaalta tämä kommentti lukeutuu myös omaa valtanormistoa puolustavan retoriikan piiriin, koska kirjoittaja tukeutuu yhteiskunnalliseen asiantuntijaan, tarjoaa myös osaltaan faktatietoa ruoasta ja nostaa esiin myös yhteiskuntapoliittisen ongelman (ekologisuus) liittyen karppaajien ruokavalioon:

”- - Karppi-hihhulit väittävät tietävänsä ravitsemukseen liittyvät asiat paremmin kuin johtavat ravitsemusasiantuntijat. Jo se, että teidän ruokavaliiossanne metvursti on sallittua, mutta ruisleipä, jossa 82% ruista ja 13 % kuitua,kiellettyä, kertoo kaiken tästä huuhaulusta. - - Entäs sitten peruna, perunassa on paljon muutakin kuin "nopeaa" hiilaria. Niin, mitä siinä metvurstissa olikaan tai pekonissa? Jos ruokavaliotanne ajattelee ekologiselta kannalta, aina vain pahenee. Ei muuta kuin läskiä naamaan ja ilmasto lämpenemään.” (karppaajien keskustelupalstan vieras, 8.9.2008)

Puolustavan retoriikan lisäksi tutkittavieni keskustelupalstoilta löytyi myös hyökkäävää retoriikkaa. Potterin (1996, 112) mukaan eräs keskeinen hyökkäävän retoriikan muoto on ironia. Ironian avulla vastapuoli voidaan tehdä naurettavaksi, joten onnistuessaan ironisuus voi olla erittäin tehokas vasta-argumentti (emt). Ironisuus näyttäytyikin aineistossa hyvin monessa kohdassa, erityisesti karppaajilla. Seuraavissa esimerkeissä näkyy, millä tavalla ironiaa voi tehokkaasti hyödyntää valtanormiston saattamiseksi epäedulliseen valoon.

”- Muutenkin ruoka kannattaa ilmeisesti nauttia mahd. synteettisenä. Luonto kun ei ole ilmeisesti osannut prosessoida synteesejä ihmiselle sopivaksi, vaan vasta kemianteollisuus on osannut eritellä vaikuttavat aineet ja muokata ne terveellisiksi yhdisteiksi.” (karppaaja, 15.12.2008)

*”- Minusta on surullista, että niin monet karttelevat pakkomielleissään esim. normaalirasvaisia ruokia. Ja että siitä on tehty ihan valtakunnanuskonto! Surullista on myös se, että nykyään syödään sekä 'juhlaruokia', kuten pullaa, että pula-ajan ruokaa, kuten perunaa joka päivä, ikään kuin se olisi normaalia. Ja siihenkin on valtakunnan siunaus. Minusta on normaalia suhtautumista syömiseen se, että syö sitä, mistä pitää ja mistä saa kropaltaan myönteistä palautetta sen sijaan, että puputtaisi vaaditut ruisleipäviipaleet napaansa, vaikka suolisto olisi sen takia verillä. Ja nielisi aamulla sen puuronsa, koska sitä kuuluu syödä, vaikka oksennus meinaisi suuhun tulla. Ja iltapäivällä sitten tuntisi itsensä maan matoseksi, koska verensokerin heittelyssä ei löydä itsekuriaan ja kykene olemaan ostamatta karkkipussia.
- - Minusta on normaalia hyväksyä kaikki ne tavat, joilla ihminen voi toisia vahingoittamatta tulla onnelliseksi saati terveeksi. Epänormaalia taas on tulla palopaikalle ja sanoa, että 'Väärin sammutettu'. (Kuidulla sen ois pitänyt sammua.)”* (karppaaja, 8.9.2008)

Ironia on melko haasteellinen argumentointimuoto, koska se näyttyy niin hienovaraisesti ja piilotetusti. Lisäksi ironisten ilmausten ymmärtäminen perustuu puhujan ja kuulijan yhteiseen tietoon (Leiwo & Pietikäinen 1996, 101), joten ironia toimii argumenttien teränä siksinäkin niin tehokkaasti, että keskustelupalstan yleisö koostuu saman tiedon omaavista ihmisistä, joita yhdistää juuri valtaväestöstä eriävät mielipiteet. Ironian käyttö on siis omilla tutkittavillani perustellustikin helppoa. Yllä olevat esimerkit ovat siitäkin mielenkiintoisia, että puheenvuorot ovat rakenteeltaan enemmän puolustavalla kannalla, mutta juuri ironian avulla ne mahdollistavat hyökkäävän tyyliä valtaväestöä kohtaan. Lisäksi puhujien eetos rakentuu edelleen vahvasti luonnollisuuden ja järkevyyden teemoihin, ja ero vastapuoleen pyritään säilyttämään suurena.

Yksi mielenkiintoinen tapa rakentaa vahvempaa eetosta on tutkittavillani lisäksi vastakäsitteiden luominen. Seuraavassa esimerkissä näkyy karppaajan rakentama ”virallissairaalloinen” sekä kasvissyöjän ”eläintensyöjä” -käsitteet, jotka ovat sananmukaisesti vastakkaisia vertauksia virallisterveelliseen ja kasvissyöjään nähden. Keskustelupalstoja lukiessani huomasin, että nämä vastakäsitteet yleistyivät melko tavanomaisiksi ilmauksiksi kuvaamaan vastapuolta. Ehkäpä prosessi onkin vastaava pienesimerkki siitä, kuinka helposti myös valtanormistossa kategorisoivat käsitteet ottavat paikkansa. Vastakäsitteet ovatkin helppo tapa antaa vastapuolelle samanlainen leima, kuin se kyseenalaistamatta antaa omalle itselle.

”Osaiskohan eläintensyöjät ottaa huumorilla ja naureskella mukana, jos joka kerta ruokaillessa alkais heittää läppää 'taasko sä noita saakelin mauttomia raatoja syöt? ottaisit joskus oikeeta ruokaa sinäkin ettet vallan pääse lihomaan tuosta jatkuvasta eläinrasvalla mässäilystä’.”
(vegetaristi/vegaani, 5.9.2008)

”Ja minähän syön jatkossakin virallissairaalloisesti!” (karppaaja, 13.11.2008)

Kuten vastakäsitteetkin ovat, myös muita suoria ilmaisuja voidaan käyttää binaaristen vastakohtaparien avulla. Stuart Hallin (1999, 152–154) mukaan binaariset vastakohtaparit ovat tärkeitä, koska ne muuttavat maailman monimuotoisuuden joko-tai -ääripäihin. Vastakohtaparit ovatkin yksinkertaistava, tyly merkitysten tuottamisen tapa (emt). Hall jatkaa, että vallitsevaa representaatiojärjestelmää on mahdollista myös kiistää esimerkiksi kääntämällä binaariset vastakohtat nurin ja nostamalla kielteinen puoli etusijalle (1999, 215). Tällähän tavoin myös kasvissyöjien luoma ”eläintensyöjä”-käsite muodostuu, nostamalla sekaravinnon kuluttajien negatiivinen puoli, eli eläinten tappaminen ruoaksi, etusijalle. Tuskin kukaan lihansyöjä nimeäisi itse itseään eläintensyöjäksi. Samalla tavoin karppaajan ”virallissairaalloinen” tuo yhdellä sanalla ilmi kritiikin, jonka mukaan henkilö haluaa irtisanoutua virallisen tahon mukaan terveyttä tuottavasta ruokavaliosta, vaikkakin juuri virallisista, tutkituista ravitsemussuosituksista huolimatta terveysongelmat ovat vain kansan keskuudessa yleistyneet. Virallisterveellinen suositusruokavalio on siis muuttunut ”sairaalloiseksi”, päinvastaisista pyrkimyksistään huolimatta.

Omat tutkittavani rakentavat myös puheenvuorojen logoksen, eli itse argumentin ja asian, monesti juuri binaaristen vastakohtaparien avulla. Luptonin (1996, 1–2) mukaan ruoka jo itsessään on

helppoa jakaa binaarisiin kategorioihin, kuten: hyvä-paha, elossa-kuollut, terveellinen-epäterveellinen, raaka-kypsä, eläin-kasvis jne. Kaikki nämä vastakohtaparit lisäksi sisältävät suuren määrän olettamuksia ja yleistyksiä. Hyvä ruoka esimerkiksi on samalla terveellistä ja ravitsevaa, jonka syöminen heijastelee lisäksi itsekuria, kun taas paha ruoka luonnollisesti on tämän vastakohta, eli se edustaa epäterveellisyyttä ja moraalista heikkoutta. Erilaiset vastinparit, kuten ”luonnollinen/luonnoton” ovat tärkeässä asemassa, kun määritellään tervettä ja hyvää sekä epätervettä ja pahaa. (Emt, 27, 91–92.)

Tutkittavani käyvätkin selkeästi kamppailua näiden vakiintuneiden binaaristen vastakohtaparien määrittelyjen sisällöstä. Samalla he käyttävät myös hyväksi niiden sisältämää arvolatausta perustellessaan oman valintansa järkevyyttä. Aineistostani löytyy useastakin kohtaa ainakin seuraavat binaariset vastakohtaparit esimerkkeineen:

1) terveellinen – epäterveellinen:

”- -Painonvartijat ja virallisterveelliset yms. hörhöt ja puoskarit aina mainostaa, kuinka kaikkea voi/pitää syödä, kunhan vain kitistää rasvan minimiin. Ihan kuin rasva olisi vain jokin vältettävä ruoan lisäaine eikä ruokaa saati tärkeä osa terveenä pysyvän ihmisen ravitsemusta.” (karppaaja, 26.8.2008)

”- - Jos mun sukulaiset alkavat hirveästi kiittailemaan mun ruokavaliosta (jotkut jaksavat vielä kaikkien näiden vuosienkin jälkeen), niin yleensä totean tynesti olevani siinä joukossa todennäköisesti ainoa, jolla ei ole vaarallisen korkeaa verenpainetta ja kolesteroliarvoja.” (vegetaristi/vegaani, 14.3.2008)

2) luonnollinen/normaali – epäluonnollinen/epänormaali:

”- - Nii ja joo niitten mielestä en voi syödä mitään ’normaalia’ vaan normi makaroonitkin saivat nimen soijamakaroni kun söin makaronia.” (vegetaristi/vegaani, 8.5.2008)

”- - Onko se sitä normaalia syömistä että syödään mautonta, rasvatonta, luonnotonta, lisäaineita ja sokeria tihkuvaa valmisruokaa, 7 viipaletta leipää päivässä ja muita suolistoa raastavia riksuja ja raksuja vilja-allergiasta huolimatta vai mitä se oikein on? - -” (karppaaja, 8.9.2008)

3) harkitseva – ajattelematon:

”Musta ehkä kosher (= juutalainen ruokavalio) vois olla hihhulointia tai se, että on muslimi ja siksi ei syö sianlihaa ja vegaaniuskin jopa. Mutta se, ettei lapioi suuhunsa moskaa vaan siksi, että sitä on joku keksinyt valmistaa ja myydä, se on ainoastaan fiksu.” (karppaaja, 6.9.2008)

”- - Ärsyttää ihan kun toinen puhuu pelkkä kyljys naamansa edessä että en saisi tarpeeksi ravinteita - -” (vegetaristi/vegaani, 17.1.2009)

Binaariset vastakohtaparit toimivat tehokkaasti logoksena tutkittavieni argumenteissa.

Koska vastakohtaparien käyttö on luonnollinen valinta ruokaa määriteltäessä, määrittelyjä on helppo muokata puheessa itselle sopiviksi tai esimerkiksi kääntää merkitykset päinvastaisiksi.

Erilaisen ruokavalion edustaja pystyy helposti muuttamaan käsitteet omalta kantiltaan katsottuna positiivisiksi. Esimerkiksi kasvissyöjä voi oikeutetusti sanoa syövänsä ”elossa olevaa” ruokaa kun taas liha on konkreettisesti ”kuollut” (Twigg 1983, 28).

Sekä kasvissyöjä että karppaaja pystyvät molemmat myös kuvaamaan ruokavaliotaan puhtaammaksi kuin valtanormiston ruokavalinta on. Varsinkin karppaajat tukeutuvat monesti luonnollisuuden vastinpariin, epäluonnolliseen, kun kuvaavat vastapuolen ruokatottumuksia. Tämä onkin hyvin toimiva argumentti, koska epäluonnollisuus ja ruoantuotannon teknologisoituminen puolestaan herättävät helposti koko väestössä epäilyksiä (ks. Mäkelä 2003, 62–65). Kaikenkaikkiaan tutkittavieni puheen logos kiteytyy kuitenkin yhteen päävastakohtaan: hyvään ja pahaan. Tutkittavani pyrkivät tuomaan argumenttinsa esiin hyvän näkökulmasta ja kyseenalaistamaan yhteiskunnallisen uskomuksen ”hyvästä ruoasta”. Hyvä ruoka on terveellistä, mihin kaikki pyrkivät. Terveellisyys onkin ratkaiseva kriteeri kun ruokia luokitellaan hyväksi tai pahoiksi (Mäkelä 2000, 202).

Olen koonnut seuraavaan taulukkoon joitakin aineistonäytteitä havainnollistaviksi esimerkeiksi tutkittavieni käyttämästä retoriikasta. Taulukko antaa esimerkkejä, miten eri tavoin eetos, paatos ja logos aineistossani rakentuvat.

MARGINALISAATION RAKENTUMINEN RETORISESTI:		
EETOS: puhujasta rakentuva kuva ja tavat, joilla puhuja tekee itsestään uskottavan	PAATOS: yleisön ja puhujan välille rakentuva suhde, myös yleisön vastaanotto argumentille	LOGOS: itse asia, argumentti, väite
Käänteiset käsitteet ilmaisuista, joita keskiö käyttää: <i>lihaani</i> (vs. vegaani), <i>eläintensyöjä</i> (vs. kasvissyöjä), <i>virallissairaalloinen</i> (vs. virallisterveellinen) Oman valinnan järkevyyden ja luonnollisuus: <i>"- - ku mun mielestä ihmiselle olis ihan luonnollinen ajatus et hei, en mä halua aiheuttaa toiminnallani mitään negatiivista millekään elämänmuodolle, et munhan on ihan hyvä ilmankin."</i> <i>"Älkääkä tulko minulle märisemään, kun vesi tunkee ikkunoista sisään, kun napajäätiköt sulaa tuossa vieressä!"</i> <i>"Olen vuosia elänyt mielitekojen vallassa ja luullut, että minulla on heikko luonne. Tutustuttuani karppaukseen olen ollut ensimmäistä kertaa vuosiin vapaa syömään eläkseni ja voinut jättää ruuan vankina elämisen."</i>	Vieraus: <i>"Valitettavaa on kyllä tosiaan se, että toisinaan pitää vähän anteeksipyydellä omaa ruokavaliota."</i> Poissulkeminen & hiljentäminen: <i>"Koen että meitä eristetään sosiaalisesti muusta suvusta koska olemme tehneet heidän näkökulmastaan 'väärä' valintoja (siis ruokavalion suhteen)."</i> Taisteluhenkisyys: <i>"Vieläkin puolittainen sotatila lähes päivittäin - - Mutta taisteluväsymys ei vieläkään vaivaa, kuitenkin hyvässä hengessä taistellaan."</i> <i>"Monet ihmiset, jopa ihan vieraat, lähestulkoon suuttuvat, kun sanoo olevansa kasvissyöjä. Usein törmää kysymykseen 'pidätkö itseäsi parempana kuin me muut?'."</i> Ihailu ja arvostaminen: <i>"Mua kunnioitetaan, kun niin urheasti pystyn vastustamaan kaikki karkit ja muut sokeriskeidat, joita joskus on pöydällä."</i>	Oman valinnan vertaaminen keskiöön: <i>"Ärsyttää ihan kun toinen puhuu pelkkä kyljys naamansa edessä että en saisi tarpeeksi ravinteita"</i> <i>"Eikä menny jakeluun, että kyllä se lihansyöntikin on valinta."</i> <i>"Eihän niiden lihansyöjienkään tarvitse teille perustella, miksi syövät lihaa."</i> <i>"Se, ettei lapioi suuhunsa moskaa vaan siksi, että sitä on joku keksinyt valmistaa ja myydä, se on ainoastaan fiksuä."</i> Faktojen tekeminen: <i>"Karppauksella on parantuneet allergiat ja astma, mielialat ja syömiseen liittyvä elämäntilintä."</i> <i>"Terveysteen vetoaminen on välillä ihan hyvä tapa saada muuten vastahankaiset ihmiset kuuntelemaan - -"</i>

Tutkittavani pyrkivät rakentamaan oman puheensa eetosta selkeästi mahdollisimman vankalle pohjalle. Tähän pyrkimykseen sopii oivallisesti vastakäsitteiden käyttö, joka antaa yhdellä sanalla vastapuolelle yhtä negatiivisen leiman, jonka ruokavalion edustaja itsekin saa. Paatos puolestaan sisältää kaikki ulkopuolisten reaktiot, joihin tutkittavani törmäävät. Ongelmana päätöksen tulkinnassa kuitenkin on, että tutkittavat kertovat itse (yhtä tässä luvussa esitettyä esimerkkiä lukuunottamatta) kohtaamastaan suhtautumisesta ja vuorovaikutuksesta keskiön kanssa. Keskiöllä ei siis ole omaa ääntä tutkimuksessani, vaan se puhuu tavallaan marginaalin kautta. Eetos ja paatos kulkevatkin puheenvuoroissa tiukasti yhdessä. Koska puhuja on työssäni marginaali itse, hän puhuessaan luo kuvaa keskiön suhtautumisesta, mutta myös samaan aikaan omasta itsestään. Saan siis eetoksesta käsityksen päätöksen kautta.

Eetoksen ja päätöksen yhteissuhde rakentuu tutkittavieni puheessa siten, että voimattomassa puhettavassa keskiön suhtautumisen kerrotaan olevan erottavaa, halveksivaa ja ulkopuolistavaa. Tällöin voimattoman puhettavan eetoskin muodostuu erilaiseksi, alempiarvoiseksi ja oudoksi. Vallattomassa puhettavassa taas keskiön kerrotaan suhtautuvan ymmärtämättömästi, pelottelevasti ja aggressiivisesti. Eetos rakentuu tässä puhettavassa naiiviksi, ajattelemattomaksi tai kapinahenkiseksi. Viimeisessä, eli voimakkaassa puhettavassa keskiön suhtautumisen kerrotaan olevan uteliasta ja arvostavaa, mutta myös epävarmaa. Marginaalien eetos muodostuu siis ihailuksi, rohkeaksi ja tietäväksi.

Keskustelupalstojen logos puolestaan rakentuu pyrkimyksestä luoda mahdollisimman vakuuttavia faktoja, vaikka itse tietosisällöstä saatetaan olla monta eri mieltä. Logos ei kuitenkaan näytä edes pyrkivän harmoniaan vastapuolen kanssa, vaan on melko mustavalkoista ja epäsovittelevaa. Toisaalta aineistokenttä ei anna kovin kattavaa mahdollisuutta tutkia aihepiirien logoksen kirjoa, koska eri osapuolet eivät ole tasapuolisesti edustettuna keskustelussa. Logos voisi tulla paremmin esiin vaikkapa julkisilla, professionaalisilla areenoilla, joissa asiasta väiteltäisiin avoimesti.

Mielenkiintoista kuitenkin on, että vaikka kahden tutkimusryhmäni logos eroaa toisistaan suuresti, pystyin analysoimaan ongelmitta rinnakkain näitä kahta varsin erilaista ryhmää. Eetos ja paatos

olivat kummallakin tutkimusryhmälläni hyvin samanlaiset. Kaikista kolmesta puhetavasta löytyy kummankin tutkittavieni puheenvuoroja ja myös retorisesti tarkasteltuna ne omaavat samoja elementtejä (esim. binaariset vastakohtaparit). Mielestäni tämä osoittaa, että vaikka marginaalisuus ja/tai erilaisuus voi olla eritasoista ja sisällöltään hyvinkin erilaista, siitä puhuminen noudattaa kuitenkin jossain määrin samaa kaavaa.

8. Johtopäätökset

Olen tutkinut eri näkökulmia marginalisaatioon, kun se ymmärretään itsevalittuna, elämää rikastuttavana asiana perinteisen poissulkevan ja syrjäyttävän merkityksenannon sijaan. Marginalisaatio rakentuu työssäni mahdollisesti vain yhdelle elämän osa-alueelle, henkilön ruokavalioon, ja muilta osin henkilö saattaa elää valtanormiston sääntöjen ja uskomusten mukaan. Marginaalissa voidaanakin olla aina enemmän tai vähemmän, ts. se voi koskettaa useita elämän osa-alueita tai vain yhtä.

Samoin marginaalisuus itsessäänkin voi merkitä monenlaisia asioita, koska ilmiö on monimuotoinen. Pidänkin työni lähtökohtana diskurssianalyysille ominaisesti ajatusta, että samaa ilmiötä voidaan tehdä ymmärrettäväksi monin perustelluin tavoin, ja yhden yksiselitteisen totuuden tarjoaminen olisi puutteellista (Suoninen 1999, 18). Olen käyttänyt taustateoriassa yhteiskuntapoliittista marginalisaatiotutkimusta erityisesti sosiaalipolitiikan, sosiaalityön ja nuorisotutkimuksen tutkimusperinteistä. Koska halusin kuitenkin tarkastella marginalisaatiota mahdollisimman ilmapassa kontekstissa, valitsin taustateoriaani myös erottautumisen sosiologiaa käsitteleviä tutkimuksia. Sosiologi Pierre Bourdieun käsitteistö auttoi minua hahmottamaan erilaisuutta kokonaan uudesta näkökulmasta ja yhdistämään myös muuta erilaisuutta koskevaa tutkimusta taustateoriaani.

Marginalisaation tutkiminen on kuitenkin syytä aloittaa alkutekijöistään, eli siitä, mihin käsitteellä perinteisimmillään viitataan. Marginalisaation käsite voi olla merkitykseltään lähellä syrjäytymisen

käsitettä, jolloin marginaalissa ollaan sivussa tai reunalla, mutta ei vielä sen ulkopuolella. Reunalla olemisen voi kuitenkin tarjota myös näköalapaikan tai mahdollisuuden kyseenalaistaa normaaleina pidettyjä, pysähtyneitä ajattelutapoja. Marginaalisuus voi tällöin olla myös radikaali kapinointitapa tai neutraalimpi, mutta kehittävä yhteiskunnallinen keskustelu-/väittelykumppani valtavirralla, eli keskiölle. Kun marginaalisuuden positiivisia mahdollisuuksia aletaan painottaa yhteiskunnallisena kriittikkona ja kehittäjänä, käsite lähenee hyvin paljon erilaisuutta tai erottautumista.

Erottautuminen nyky-yhteiskunnassa taas voi olla ennemminkin trendi tai muutoin toivottu asia, kuin reunalla sijaitseva marginaali. Erottautumiseen jopa jossain määrin kannustetaan.

Erottautumisen perusteena voidaan nähdä mm. Pierre Bourdieun (1977, 164) nimeämä doksa, eli vallitseva luulo, jota vastaan halutaan kamppailla tai sen rinnalle nostaa vaihtoehtoisia tapoja ymmärtää todellisuutta. Toisaalta erilaisuus myös lisää erilaisuutta, koska erilaiset habitukset (ks. esim. Bourdieu 1984, 172) vetävät toisiaan puoleensa ja samalla myös voimistavat toisiaan.

Esimerkiksi tutkittavillani internetin keskustelupalstat tarjoavat mainion kentän vertaistuelle, koska palstoilla voi purkaa omia kokemuksiaan ja ongelmiaan liittyen valtaväestön kategorisoiviin ennakkoluuloihin tai suoranaiseen kiusaamiseen. Samalla muut keskusteluryhmän jäsenet antavat tukea ja neuvoja hoitaa tilannetta. Nyky-yhteiskunnassa kuitenkin on yhä vaikeampi sanoa, mikä on normaalia ja mikä erilaista, koska olemme itsekkin aina jostain näkökulmasta erilaisia (Helne 2002b, 28). Jos marginalisaatio-käsitteen rinnalla voidaan puhua siis myös erottautumisesta, miksi käyttää näissä tapauksissa lainkaan käsitettä marginaali?

Marginaalisuudesta puhumisen kyseenalaistaa myös ajatus, että on varsin eri asia leimata joku ihminen marginaaliseksi oman elämäntyyllillisen valintansa vuoksi kuin pitää häntä erilaisena vaikkapa hänen etnisestä taustastaan johtuen. Omalla tutkimuskohteellani, karppaajilla ja kasvissyöjillä, erottautuminen on jollain tapaa vähemmän erilaista, koska he ovat itse valintansa tehneet ja pääsevät myös halutessaan siitä eroon. Ehkä tästä johtuen heidän marginaalisuutensakin voisi sanoa olevan myös "lievää" tai "hyväosaisen marginaalisuutta", eli erilaisuutta, joka ei kuitenkaan ole kokonaisvaltaisesti oudoksi ja poissuljettavaksi mielletävää. Työni kuitenkin osoittaa, että hyväosaiseen marginaalisuuteenkin voi liittyä negatiivisuutta, vaikeuksia ja jopa alistamisen

kokemuksia. Lisäksi marginaalisaatio-käsitettä voidaan ainakin tutkimuksellisesti käyttää, vaikka kyseessä olisikin vapaaehtoinen valinta kaikkine positiivisine ominaisuuksineen, koska se silti omaa marginaaliinkin liitettäviä piirteitä. Marginaalisuus ei siis kokonaan katoa, vaikka sen määrittelyssä korostettaisiinkin sen positiivisia puolia.

Marginaalisuuden kokemuksia ja käsitteen käyttöä puoltaa myös ajatus, että juuri ruokavalion ollessa marginaalissa, valinta koskettaa useaa ihmisen elämän osa-aluetta. Ruoka ei ole vain hengissä pysymiselle välttämättömyys, vaan sillä tyydytetään myös sekundaarisia tarpeita aina yhdestä identiteetin ilmaisutavasta kulttuuristen arvojen tunnistukseen. Tästä syystä, kun erottautuminen koskee omaa ruokavaliota, kaikenlainen kritiikki omaa valintaa vastaan tuntuu erityisen henkilökohtaiselta. Ruokavalio ja ruoka ovat myös merkittävä osa ihmisen ruumiillisuutta (Lupton 1996, 2–3), joten jos ruokavalio marginalisoidaan, näin myös marginaalisuudesta muodostuu hyvin merkittävä osa ihmisen persoonaa, elämänvalintoja ja jopa fyysistä ruumistakin.

Tutkimuskohteeni sisälsi siis kaksi valtanormistosta poikkeavaa ruokavalion edustajaa, kasvissyöjät ja karppaajat. Koska kokosin tutkimusaineistoni internetin keskustelupalstoilta, kieli ja argumentit muodostuivat työssäni alusta alkaen erityisen merkityksellisiksi. Kommunikaatio onkin se tapa, jolla oma marginaalisuus tai erilaisuus rakennetaan. Tutkimusaineistoani lukiessani huomasin, että marginaalisesta valinnasta voidaan kertoa hyvin eri tavoin. Kokosin nämä tavat yhteen ja muodostin niistä kolme erityyppistä puhetapaa.

”Voimattomassa puhetavassa” marginaalisuus voi rakentua stereotyyppistävästä erilaisesta ja oudosta, johon on vaikeaa puolustautua tai marginaali-ihminen ei halua edes sitä tehdä (puhetapa 1). ”Vallaton puhetapa” muodostuu, kun marginaalisuuteen liitetyn negatiivisen leiman johdosta niin marginaalissa kuin keskiössäkin heräävät voimakkaat tunteet, jolloin rajoja koetellaan aggressiivisesti, niitä vielä pystymättä kuitenkaan lopullisesti rikkomaan (puhetapa 2). Kun raja-aidat viimein rikkoutuvat, ja marginaali muuttuu todelliseksi keskiön uhkaksi, suhtautuminen siihen muuttuu totaalisesti. Tätä prosessia kuvaa ”voimakas puhetapa”, jolloin nousee esiin myös keskiön

vastarinta ja tiedolla käytävä kamppailu siitä, mikä on oikea tapa elää ja olla. Marginaalisuus voi herättää ihailua, tai se saattaa myös hiljentää, kun sitä vastaan ei enää keksitäkään päteviä vasta-argumentteja (puhetapa 3).

Tuula Helneen (2002, 123) mukaan identiteetin muodostamiseksi ja normaalin määrittelemiseksi on kohdattava ensin jotain muuta, toista. Puhetavat ilmentävät sitä, mitä ”erilainen” tai ”toinen” kertoo tästä kohtaamisesta normaalin kanssa. Käytetty kieli ja kuvaavat ilmaisut ovat värikkäitä, koska puhetaipojen avulla sekä hyökätään että puolustaudutaan itseä ja omaa valintaa koskevia määrittelyjä ja kategorisointeja vastaan. Argumentaatiota käytetäänkin vain silloin, kun jotain asiaa ei pidetä itsestään selvänä. Samalla argumentaatio testaa ajatusten kestävyyttä, kun niitä esitetään ja puolustetaan julkisesti. (Aro 1994, 42; Kakkuri-Knuuttila 1998, 15.) Omat tutkittavanikaan eivät hyväksy vastapuolelta tulevia määrittelyjä ilman vasta-argumentointia. Tästä syystä tutkimusaineistoni tarjoaa hyvän välineen myös retoriseen, kielellisesti tiiviimpään tarkasteluun.

Tutkimukseni retorisessa analyysiluvussa tarkastelin tutkittavieni puheenvuorojen argumentteja, ironiaa ja käsitteistöä sekä poimin esimerkkejä Aristoteleelta tutuista vakuuttamisen tekijöistä: eetoksesta, paatoksesta ja logoksesta. Havaitsin, että molemmat tutkimusryhmäni käyttävät kielellisiä mahdollisuuksia hyväkseen mitä innovatiivisin ottein, luodessaan mm. vastakäsitteitä itseään koskevista määrittelyistä (”eläintensyöjä”) tai tehdessään vastapuolen, keskiön, valinnan naurunalaiseksi taidokkaasti ironiaa käyttäen. Puheenvuorojen eetos rakentuu selväsanaisesti korostamaan marginaalin älykkyyttä ja luonnollista, normaalia valintaa. Se, kuinka onnistuneesti tämä pyrkimys toteutuu, riippuu taas tekstin paatoksesta, eli puhujan ja yleisön välisestä suhteesta ja yleisön suhtautumisesta argumentteihin. Paatos pitää sisällään teemat, jotka nousivat puhetaipojen yhteydessä esiin aina hiljaisuuteen pakotetusta marginaalista ylistettyyn ja ihailtuun marginaaliin. Jos paatos muodostuu poissulkeväksi, tällöin eetoskin on outo ja erilainen. Jos paatos muodostuu ihaileväksi ja arvostavaksi, eetos on päinvastaisesti tietävä ja rohkeasti erilainen.

Kun eetos ja paatos kytkeytyvät aineistossani tiiviisti toisiinsa, logos eroaa melko näkyvästi argumenteista. Logos pyrkii rakentumaan tutkittavillani faktatietoon, jolloin tutkittavat osoittavat

argumenteissaan oman tietämyksensä asioista, tai sitten he luovat vastakohtapareja (”luonnollinen-epäluonnollinen”) suhteessa keskiöön. Logos kuitenkin lopulta muodostuu hyvin äärimmäiseksi ja melko mustavalkoiseksikin asiasisällöksi. Logos myös erottaa kaksi tutkimusryhmääni näkyvästi toisistaan, vaikka eetos ja paatos muodostuvat yhteneväisiksi. Kärjistetysti voi sanoa, että kasvissyöjät painottavat valinnallaan kollektiivista hyvää, kun taas karppaajat pyrkivät vetoamaan omaan järkeen ja yksilöllisyyteen, ja haastavat näin yhteiskunnallisten auktoriteettien antaman tiedon. Logoksen tarkempi tutkimus onnistuisi kuitenkin muunlaisen aineiston yhteydessä paremmin. Tätä kautta myös keskiön ja marginaalin väliset suhteetkin tulisivat jäsennetyksi tarkemmin, koska logoksen paikkansapitävyys ja kritiikin sietokyky testataan objektiivisemmin avoimilla, julkisilla väittelyareenoilla.

Tutkittavillani näyttää siltä, että marginaalisuudesta ja erottautumisesta puhuminen ja sitä kautta suhteen muodostuminen valtaväestöön, muodostuu samalla kaavalla huolimatta logoksen sisällöstä. Marginaalisuus siis omaa samat elementit, vaikka se voi koskea hyvin erilaisia asioita. Mielenkiintoista onkin, missä kohtaa toisen marginaalisuus (ja erityisesti marginaalin eetos ja paatos) muodostuu niin voimakkaaksi, että sitä ei enää pystytä hyväksymään, vaan se syrjäytetään kokonaan yhteiskunnan ulkopuolelle. Marginaalia voidaankin totuudenmukaisesti pitää yhteiskunnan suvaitsevaisuuskyngyksenä (Helne 2002, 175).

Tutkittavieni puhettavat ja argumenttien kielenkäyttö kiteytyy lopulta yhteen, pelkistettyyn vastakohtapariin, hyvään ja pahaan. Oma erilaisuus koetaan ”hyvänä” ja normaalina, ja siitä poikkeava, eli ns. perinteinen normaali, koetaan epänormaalina ja ”pahana”. Gay Becker (1997, 200) toteaaakin, että kun normaalin diskurssia uudelleen muokataan sen suhteen mikä on normaalia itselle, syntyy kamppailua. Marginaalisuus on tutkittavillani vapaaehtoisuuden ja hyväosaisuuden lisäksi jollain tapaa myös ihanteellista ja idealistista, minkä vuoksi halutaankin kamppailla. Yritys muuttaa itseä paremmaksi ihmiseksi liittyykin usein jollain tavalla pyrkimykseen kontrolloida omaa ruumista (Niemi 2008, 10).

Marginaalit erottautuvat itsevalitusti valtaväestön toimintatavoista, koska kokevat sen tarpeelliseksi ja ihanteelliseksi. Marginaalisuus työssäni on siis osa yksilöiden identiteettipolitiikkaa.

Marginaalisuudelle on tutkittavillani olemassa perustellut syyt ja omalla erottautumisellaan marginaalit antavat vastalauseensa keskiölle, johon keskiö reagoi marginaalin näkökulmasta eri tavoin aina marginaalin ihailusta sen hiljentämiseen ja vihamielisyyteen (puhuvat 1, 2 ja 3).

Mielestäni yhteiskunnallinen väittely ja ajan myötä tapahtuva yhteiskunnallinen muutos kuitenkin vaativat aina sen, että vanhat tavat ja uskomukset joutuvat kosketuksiin uudenlaisten tapojen ja uskomusten kanssa. Esiin nousevat vasta-ajatukset kertovat yhä suuremmasta tilauksesta yhteiskunnalliseen muutokseen. Kuten Tapio Kuure (1996, 113) lainaa Väinö Linnaa oman tutkimuksensa mottona, ”yhteiskunta ei ole mikään ihmisen ulkopuolella oleva tekijä, vaan se on hänessä itsessään”, tässäkin työssä lopulta on kyse siitä, kuinka yksilöt itse omalla elämällään luovat yhteiskuntaa mikrotasolla toimimalla ja tekemällä aktiivisesti omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Vaikka marginaali saatetaan sijoittaa reunalle, reunakin voi näissä tapauksissa olla vahvasti esillä. Näin marginaalisuus voi olla taakka, mutta myös sekä yksilöllinen että yhteiskunnallinen rikkaus.

Lähteet

Aamulehti 24.2.2010: ”Lääkäri tahtosi voim margariinin tilalle Raahessa.” s: 7 ja

”Kasvisateria viikossa ei horjuta ravitsemusta.” s: 7.

Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005) (toim.) Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Adams, Carol (1990) *The sexual politics of meat: a feminist-vegetarian critical theory*. New York: Continuum.

Adams, Carol (2004) *The pornography of meat*. New York: Continuum.

Aho, Simo (1985) Toisinelämisen vaihtoehdot – markkinarako vai vapauden visiot. Tutkijaliiton julkaisusarja 37.

Aro, Jari (1994) Sosiologia kielenkäyttönä. s: 38–62. Teoksessa Heiskala, Risto: Sosiologisen teorian nykysuuntauksia (toim.). Tampere: Gaudeamus.

Aro, Jari (1999) *Sosiologia ja kielenkäyttö*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Atkins, Robert C. (2008) *Tri. Atkinsin dieetti elämäntavaksi*. Alkuperäisen teoksen nimi: *Atkins for life*, kään. Katriina Luotonen. Jyväskylä: Readme.fi.

Barel, Y. (1984) *La dessidence sociale*. s: 29–50. *Actions et recherches sociales* (3).

Barnes, Susan B. (2001) *Online connections. Internet interpersonal relationships*. Cresskill: Hampton press.

Becker, Gay (1997) *Disrupted lives. How people create meaning in chaotic world*. Berkeley, London & Los Angeles: University California Press.

Bourdieu, Pierre (1976) *Marriage strategies as strategies of social reproduction*. s: 117–144. Teoksessa Foster, Robert & Ranum, Orest (toim): *Family and society. Selections from the Annales economies, sociétés, civilisations*. Baltimore & London: The John Hopkins University Press.

Bourdieu, Pierre (1977) *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bourdieu, Pierre (1985) *Sosiologian kysymyksiä*. (Questions de sociologie, 1980.) Käännös J.P Roos. Tampere: Vastapaino.

Bourdieu, Pierre (1984, 1986) *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Lontoo: Routledge & Kegan Paul.

Bourdieu, Pierre (1999) *Vastatuleet. Ohjeita uusliberalismin vastaiseen taisteluun.* suom: Tiina Arppe. Helsinki: Otava.

Falk, Pasi (1994) *The consuming body.* Lontoo: Sage Publications Ltd.

Fiddes, Nick (1991) *Meat - a natural symbol.* London & New York: Routledge.

Fischler, Claude (1980) Social change and the nature/culture dilemma. s: 937–953. *Social Science Information* 19:6.

Foster, Robert & Ranum, Orest (1976) (toim) *Family and society. Selections from the Annales economies, sociétés, civilisations.* Käänn. Elborg Forster & Patricia M. Ranum. Baltimore & London: The John Hopkins University Press.

Germov, John & Williams, Lauren (1999) (toim.) *A sociology of food and nutrition. The social appetite.* Oxford university press.

Gullman, Riitta (2006) Lobbauverkossa. Miten poliittiseen päätöksentekoon pyritään vaikuttamaan verkkosivujen avulla? s: 161–177. Teoksessa Matikainen, Aula & Villi (toim.): *Tutkielmamatka verkkoviestintään.* Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 1/2006.

Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Haapanen, Pirjo (1996) Roomalaisten korkein taito. Johdatus antiikin retoriikkaan. s: 23–50. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat.* Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti.* Tampere: Vastapaino.

Heiskala, Risto (1994) (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia.* Tampere: Gaudeamus.

Heiskala, Risto (2000) *Toiminta, tapa ja rakenne.* Helsinki: Gaudeamus.

Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta.* Helsinki: Stakes.

Helne, Tuula (2002b) Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. s: 20–43. Teoksessa Juhila, Kirsi, Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.): *Marginaalit ja sosiaalityö.* Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. SoPhi 65.

Hermanson, Terhi (1992) Lääkäri johtajana. s: 78–84. Teoksessa Karisto, Antti & Lahelma, Eero & Rahkonen, Ossi (toim.): *Terveys sosiologia.* Helsinki: WSOY.

Hoikkala, Tommi & Roos, J.P (2000) (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus.

Jahnukainen, Markku & Järvinen, Tero (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. s: 125–152. Teoksessa Suutari, Minna (toim.): Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Jallinoja, Riitta (2009) (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja (1999) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. s: 126–159. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.): Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Arja (2004) Asuntola kulttuurisella kartastolla. s: 74–97. Teoksessa Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna: Puhua vastaan ja vaieta (toim.): Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus.

Juhila, Kirsi, Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (2002) (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. SoPhi 65.

Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. s: 20–32. Teoksessa Jokinen ym. (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus.

Järvinen, Aki & Mäyrä, Ilkka (2000) (toim.) Johdatus digitaaliseen kulttuuriin. Tampere: Vastapaino.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (1998) (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Henttonen, Elina (2006) (toim.) Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus.

Kangas, Olli (1995) Rationaalisen valinnan teoriat. s: 63–87. Teoksessa Heiskala, Risto: Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Tampere: Gaudeamus.

Kauppi, Niilo (2000) The politics of embodiment. Habits, power and Pierre Bourdieu's theory. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften.

Karisto, Antti & Lahelma, Eero & Rahkonen, Ossi (1992) (toim.) *Terveyssosiologia*. Helsinki: WSOY.

Ketokivi, Kaisa (2009) *Torjuttu autonomia. Lapsuudenperheen vieraantuneet siteet ja aikuisten lasten vaihtoehtoiset elämänpolut*. s: 32–62. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.): *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus.

Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004) *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.

Kulmala, Anna (2006) *Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta*. *Acta Universitatis Tamperensis* 1148. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kuure, Tapio (1996) *Marginaalin politiikkaa. Marginaalista murtautumisen vaihtoehtoiset strategiat*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Lappalainen, Pertti (1999) (toim.) *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (2003) (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Lévi-Strauss, Claude (1966) *The Culinary Triangle*. s: 937–940. *New Society* 22.

Leiwo, Matti & Pietikäinen, Sari (1996) *Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä*. s: 85–108. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilka (toim.): *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.

Liljeström, Marianne (2004) (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskusteluja metodologiasta*. Tampere: Vastapaino.

Luostarinen, Heikki & Väliaverron, Esa (1991) *Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta*. Jyväskylä: Vastapaino.

Lupton, Deborah (1996) *Food, the Body and the Self*. Lontoo: Sage Publications Ltd.

Matikainen, Janne, Aula, Pekka, Villi, Mikko (2006) (toim.) *Tutkielmamatka verkkoviestintään*. Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 1/2006.

Maurer, Donna (2002) *Vegetarianism. Movement or moment?* Philadelphia: Temple University Press.

Mennel, Stephen & Murcott, Anne & van Otterloo, Anneke. H. (1992) *The sociology of food. Eating, diet and culture*. Lontoo: Sage Publications Ltd.

Murcott, Anne (1983) (toim.) *The sociology of food and eating. Essays on the sociological significance of food*. England: Gower.

Murcott, Anne (1983a) Cooking and the cooked: a note on the domestic preparation of meals. s: 178–185. Teoksessa Murcott, Anne (toim.) The sociology of food and eating. Essays on the sociological significance of food. England: Gower.

Mäkelä, Johanna (1990) Luonnosta kulttuuriksi, ravinnosta ruoaksi. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimusyksikkö. Julkaisu 21.

Mäkelä, Johanna (1995) Pierre Bourdieu - erottautumisen teoreetikko. s: 243–269. Teoksessa Heiskala, Risto (toim.): Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Tampere: Gaudeamus.

Mäkelä, Johanna (2000) Hyvä ruoka, paha ruoka. s: 201–217. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos, J.P (toim.): 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhatvuotteen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus.

Mäkelä, Johanna & Palojoki, Päivi & Sillanpää, Merja (2003) Ruisleivästä pestoon. Näkökulmia muuttuvaan ruokakulttuuriin. Helsinki: WSOY.

Mäyrä, Ilkka (2000) Internetin kulttuurinen luonne: kaaosherroja ja verkkokutojia. s: 95–109. Teoksessa Järvinen, Aki & Mäyrä, Ilkka (toim.): Johdatus digitaaliseen kulttuuriin. Tampere: Vastapaino.

Niemi, Mari K. (2008) (toim.) Kiitos ei! Kieltäytymisen kulttuurihistoriaa. Helsinki: Ajatus kirjat.

Palojoki, Päivi (2003) Tieto, ruoan valinta ja oppiminen. s: 108–152. Teoksessa Mäkelä, Johanna & Palojoki, Päivi & Sillanpää, Merja: Ruisleivästä pestoon. Näkökulmia muuttuvaan ruokakulttuuriin. Helsinki: WSOY.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (1996) (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino.

Palonen, Kari (1997) Kootut retoriikat. Esimerkkejä politiikan luennasta. Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja SoPhi II.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka: Retorinen käänne? s: 7–19. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino.

Park, Robert E. (1928) Human migration and the marginal man. s: 881–893. The American Journal of Sociology 33 (6).

Peltokoski, Jukka (1999) Veganismi rituaalina. s: 10–11. Vegai/4.

Potter, Jonathan (1996) *Representing reality. Discourse, rhetoric and social construction.* Lontoo: Sage.

Prättälä, Ritva (1989) Hyvät ja pahat ruoat. s: 217–220. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 4/1984.

Purhonen, Semi & Roos, J.P (2006) (toim.) *Bourdieu ja minä.* Tampere: Vastapaino.

Puuronen, Anne (2008) Olet mitä et syö? s: 189–217. Teoksessa Niemi, Mari K. (2008) (toim.) *Kiitos ei! Kieltäytymisen kulttuurihistoriaa.* Helsinki: Ajatus kirjat.

Ritzer, George (1993) *The mcdonaldization of society.* New York: Pine Forge Press. 1996 *vuoden julkaisu on teoksen uusittu painos.*

Roine, Mira (2004) Huumeidenkäytön merkitykset internetin keskusteluryhmässä. Diskurssianalyttinen tapaustutkimus A-klinikkasäätiön Päihdelinkin Sauna-foorumista. Tampere: A-klinikkasäätiö. A-klinikkasäätiön monistesarja nro 39.

Räsänen, Matti (1980) Ruoka ja juoma sosiokulttuurisena kuvastimena. Ruokakulttuurin tutkimuksen ongelmia, metodeja ja kehityksen suuntaviivoja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Salo, Mikael (2004) Alokkaat talon tavoille. Etnografinen tapaustutkimus Bourdieun sosiologian näkökulmasta. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, Koulutustaidon laitos. julkaisusarja 2 no. 14/2004.

Salomäenpää, Minna (2006) Pissikset, demittäjät ja tulevaisuuden toivot – nuorille suunnattujen www-sivujen analyysi. s: 195–211. Teoksessa Matikainen, Aula & Villi: Tutkielmamatka verkkoviestintään.

Stonequist, Everett V. (1965) *The marginal man. A study in personality and culture conflict.* New york: Russel & Russel.

Strandell, Harriet & Julkunen, Ilse & Lamminen, Katri (2002) ”Ku ois vaan sellane normaali elämä.” *Elämäntulku marginaalista katsoen.* s: 111–124. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.): *Marginaalit ja sosiaalityö.* Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. SoPhi 65.

Summa, Hilikka (1989) *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka.* Yhdyskuntasuunnittelun Täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:17. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Summa, Hilikka (1996) Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. s: 51–83. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat.* Tampere: Vastapaino.

Suoninen, Eero (1999) Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. s:17–36. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.): Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Suutari, Minna (2001) (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Tolonen, Matti (2007) Ravitsemus ja mielenterveys. Uusinta tietoa mielen sairauksien ravitsemushoidoista. Huhmari: Karlprint oy.

Torkkola, Sinikka (2008) Sairas juttu. Tutkimus terveystjournalismin teoriasta ja sanomalehden sairaalasta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Twigg, Julia (1983) Vegetarianism and the meanings of meat. s: 18–30. Teoksessa Murcott, Anne (toim.): The sociology of food and eating. Essays on the sociological significance of food. England: Gower.

Vaara, Eero & Laine, Pikka-Maaria (2006) Kriittinen diskurssianalyysi metodologiana strategiatutkimuksessa. s: 155–173. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Henttonen, Elina (toim.): Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus.

Vuori, Jaana (2004) Sukupuolen ja seksuaalisuuden retorinen analyysi. s: 93–117. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.): Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino.

Wicks, Deidre (1999) Human, Food and Other Animals: the Vegetarian Option. s: 98–115. Teoksessa Germov, John & Williams, Lauren (1999) (toim.): A sociology of food and nutrition. The social appetite. Oxford university press.

Internet-lähteet:

Helsingin Sanomat, 17.2.2010: Kasvisruokapäivä tulee Helsingin kouluihin.
<http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Kasvisruokap%C3%A4iv%C3%A4+tulee+Helsingin+kouluihin/1135252993622> (viitattu 26.2.2010)

Karppaus -nettisivut. "Karppauksen ABC":
<http://www.karppaus.info/wiki/index.php?title=Etusivu>
(viitattu 1.2.2010)

Oikeutta Eläimille –järjestö
<http://www.oikeuttaelaimille.net/www2/lang-fi/esittely/oikeutta-elaeimille-yhdistys> (viitattu 30.3.2009)

Piispa, Matti (2002) Jätetäänkö nettikeskustelut huumeista liberaareille?
<http://www.a-klinikka.fi/tiimi/arkisto/2002/202/puolitotuus.htm> (viitattu 8.3.2010)

Savolainen, Reijo (1999) Kokemuksia keskusteluryhmistä. Internetin keskusteluryhmät arkipäivän viestinnän ja tiedonhankinnan foorumeina. Informaatiotutkimus 18 (1), s:12–22. <http://ojs.tsv.fi/index.php/inf/article/view/1581/1428> (viitattu 8.3.2010)

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos:

http://www.ktl.fi/portal/suomi/tietoa_terveydesta/elintavat/ravitsemus/ajankohtaista/
(Ajankohtaista ravitsemuksesta, viitattu 26.2.2010)

http://www.ktl.fi/portal/suomi/tietoa_terveydesta/elintavat/ravitsemus/ravitsemus_ja_terveys
(Ravitsemus ja terveys, viitattu 7.3.2010)

Valtion Ravitsemusneuvottelukunta:

<http://www.evira.fi/portal/vrn/fi/> (etusivu, viitattu 26.2.2010)

<http://www.evira.fi/portal/vrn/fi/ravitsemussuosituks> (ravitsemussuosituks, viitattu 26.2.2010)

YLE.fi kotimaan uutiset, 19.2.2010:

Helsingin koulujen kasvisruokapäivä nostattaa tunteita.

http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/02/helsingin_koulujen_kasvisruokapaiva_nostattaa_tunteita_1461654.html (viitattu 26.2.2010)

Aineisto-lähteet:

Karppaajat:

<http://www.karppaus.info/forum/index.php> (forumin etusivu)

<http://www.karppaus.info/forum/viewforum.php?f=4> (Taistelutanner)

- Lääkäri käski lopettaa

- Hauskimmat vastaväitteet mitä olet VHH dieettiin kuullut? II

Kasvissyöjät:

<http://www.oikeuttaelaimille.net/foorumi/index.php?> (forumin etusivu)

<http://www.oikeuttaelaimille.net/foorumi/index.php?showtopic=14041>

- Sukulaisten/kavereiden suhtautuminen, kun alkaa kasvissyöjäksi?